



**Masteroppgave i religionshistorie ved Institutt for kulturstudier og orientalske språk
Universitet i Oslo Vår 2007**

“Jeg føler meg bare sånn filippinsk og katolikk”

*Nasjonal og religiøs identitet blant filippinere i St. Olav
domkirkes menighet i Oslo*

Fredrikke Horn-Hanssen



Masteroppgave i religionshistorie

Institutt for kulturstudier og orientalske språk

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2007

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om filippinske katolikker i St. Olav domkirkes menighet og deres forhold til nasjonal og religiøs identitet. Jeg har gjennomført syv dybdeintervjuer med to prester og fem filippinske lekfolk i St. Olav menighet. Den ene av de to prestene kommer fra Filippinene. I mitt feltarbeid inngår også observasjon. Jeg har først og fremst deltatt på engelsk messe der flertallet av filippinerne i menigheten går, og observert et utvalg av filippinsk-katolske feiringer og høytider. Det katolske tidsskriftet til filippinere i Norge, *Pag-ibig Taanglaw ng Buhay: Sacred Heart Filipino Chaplaincy Newsletter* utgjør den skriftlige primærkilden. Min andre primærkilde er kapitlet “Who is the Filipino Catholic?” utgitt i 1994 av Episcopal Commission on Catechesis and Catholic Education i Manila. Gjennom intervjuer og observasjon sammen med skriftlige primærkilder har jeg dannet meg et inntrykk av nasjonal og religiøs tilhørighet blant filippinere i St. Olav menighet.

I analysen har jeg valgt å se nærmere på fire temaer som alle knyttes opp mot filippinsk og katolsk identitet i diaspora. Det første temaet er patriotisme. Hvilket språk filippinere i St. Olav menighet velger når de deltar i den katolske messen knyttes til Filippinenes spanske og amerikanske fortid, og til nasjonal tilhørighet. Patriotismen blant filippinere i St. Olav menighet kommer også til uttrykk gjennom feiringen av den filippinske helgen Lorenzo Ruiz. Neste tema tar for seg Sacred Heart Filipino Chaplaincy og bevegelsen Couples for Christ, og organiseringen av filippinsk-liturgiske feiringer og misjonering. Det tredje temaet retter fokus mot kollektive elementer i både filippinsk og katolsk kultur. Samtidig viser jeg hvordan omsorgen og tilhørigheten til familien blant filippinerne i St. Olav menighet reflekteres i deres katolske feiringer. Siste tema viser hvordan ivaretagelse av katolsk tro og filippinske tradisjoner i St. Olav menighet både uttrykker kontinuitet, og har blitt gjenstand for tilpasning og endring.

Forord



The Sacred Heart Filipino Chaplaincy's official logo attempts to express the meaning of John 19:24. From the pierced side of Christ came out blood and water. Poetically speaking, we believe that from the open breast of Christ came forth the Sacrament of Baptism and Eucharist. Precisely, from the Cross of Christ forgiveness and new life sprung forth us. This is how God's love appeared to us, and, if we love one another, God lives in us and His love spreads freely among us (1 John 4, 9-12).

Korset og hjertet på norgeskartet skal ifølge forklaringen ovenfor i det katolske tidsskriftet til filippinere i Norge, *Newsletter*, symbolisere blodet og vannet fra den korsfestede Jesus. Den offisielle logoen til Sacred Heart Filipino Chaplaincy har vært trykket i hver utgave av *Newsletter* siden oppstarten i 1996. Ved å lese forklaringen til logoen blir det tydelig at filippinere i Norge vektlegger nestekjærlighet og fellesskap. Samtidig signaliserer navnevalget, hellig hjerte, en vektlegging av det universelle, fremfor det lokale. Filippinere i Norge gir dermed uttrykk for at de først og fremst er katolikker, uavhengig av nasjonal tilhørighet. På forsiden av oppgaven har jeg likevel valgt å trykke et bilde av den filippinske helgen, Lorenzo Ruiz, for å understreke betydningen av nasjonalitet blant filippinere i St. Olav domkirkes menighet. Tittelen på oppgaven, "Jeg føler meg bare sånn filippinsk og katolikk", er et sitat av Joey, en av filippinerne jeg har intervjuet i St. Olav menighet. Sitatet er valgt fordi det på en litt banal og veldig enkel måte uttrykker forholdet mellom nasjonal og religiøs identiteten blant filippinere i St. Olav domkirkes menighet i Oslo.

Med denne oppgaven ønsker jeg å vise at filippinere er mer enn vennlige og integrerte sykepleiere, vaskehjelper, au pairer og potensielle ektefeller.¹ De i aldersgruppen 30-44 år har for eksempel høyere utdanning enn gjennomsnittet i Norge i samme aldersgruppe.² Denne oppgaven handler om overførbare og aktuelle temaer knyttet til nasjonal og religiøs identitet. Jeg håper at det som kommer frem her kan kaste lys over andre tilsynelatende usynlige nasjonale og religiøse minoritetsgrupper, både innenfor og utenfor den katolske kirke.

Tusen takk til Alexander O´Hara for at du inspirerte meg til å skrive om filippinere i St. Olav domkirkes menighet i Oslo. Oppgaven ville aldri blitt til uten deg. Jeg ønsker å takke min veileder Per Kværne for nyttige korrigeringer underveis. Det rettes også en stor takk til Osloforskning for tildeling av stipend. Osloforskning er et samarbeid mellom Universitetet i Oslo og Oslo kommune. Ikke minst er jeg evig takknemlig overfor alle de som på en eller annen måte har hjulpet meg med å få dette i havn. Dere vet selv hvem dere er.

¹ *Folkemengde, etter norsk/utenlandsk statsborgerskap og innvandrerbefolkningens landbakgrunn. 1. januar 2006*, Statistisk sentralbyrå, 01.01.2006, <http://www.ssb.no/innvbef/tab-2006-05-11-08.html> (Oppsøkt 31.05.2006). Hele 61 prosent av den filippinske befolkning i Norge har norsk statsborgerskap.

² *Utdanningsstatistikk, Innvandrernes utdanningsnivå, per 1.oktober 2001*, Statistisk sentralbyrå, 01.10.2001, <http://www.ssb.no/emner/04/01/utinnv/main.html> (Oppsøkt 31.05.2006).

Innholdsfortegnelse

SAMMENDRAG	I
FORORD	II
INNHALDSFORTEGNELSE	IV
1 INNLEDNING.....	1
Nasjonal og religiøs identitet i diaspora	1
Den katolske kirke i Norge	3
Filippinske innvandrere	4
Metode og teori.....	6
Tidligere forskning	7
Bruken av termer og forkortelser.....	7
Struktur	7
2 FELTARBEID OG METODE	9
Observasjon og feltarbeid i Oslo sentrum.....	9
Bearbeiding av intervjuguide.....	11
Etikk og anonymisering.....	12
Utvelgelse av filippinere i St. Olav menighet.....	12
Prestene	13
Lekfolket	13
Intervjuene	14
Muntlige og skriftlige kilder.....	16
Refleksjon.....	18
3 NASJON OG RELIGION.....	20
3.1 FILIPPINENE I FORTID OG NÅTID	20
Folkets religiøsitet	21
3.2 ÅRHUNDRE MED VESTLIGE STORMAKTER	25
Spania	26
Nasjonal helt og nasjonal helgen	28
USA	29
3.3 HISTORIE ELLER KONSTRUKSJON?	31
Filippinske muslimer og kristne	32
Autensitet og inkulturasjon.....	33
4 SPRÅK OG VALG.....	36
Nasjonal sjelesorg.....	36

4.1 TILHØRIGHET TIL MESSE.....	38
På spansk	39
På engelsk	39
På filippinsk.....	41
Fra global til lokal	42
4. 2 TILHØRIGHET TIL LAND	44
Feiringen av Lorenzo Ruiz og landsmenn	45
Miljø og arv	47
5 DET FILIPPINSKE LEKFOLKET	50
5. 1 ORGANISERING AV FILIPPINERE.....	50
Sacred Heart Filipino Chaplaincy.....	51
Our Lady of Mount Carmel	52
Novena.....	53
5. 2 ORGANISERING AV MISJONERING	55
Basismenigheter	55
Couples for Christ.....	58
Pave Johannes Paul II og den brune misjonær	59
Filippinske og katolske verdier.....	61
Lekinstitusjon og lekbevegelse.....	62
6 KOLLEKTIVE KULTURER	65
6.1 TROEN PÅ MOR OG FAMILIEN.....	65
Flores de Mayo	67
Santacruzán.....	68
Filippinere i følge gjennom Oslos gater	69
Santo Niño	69
Eldre	71
Pabasa Passion.....	72
6. 2 TROEN PÅ FELLESSKAPET	73
Fader Vår, fredshilsen og kommunion	74
Agape.....	75
Konflikt og endring	77
7 IVARETAKELSE I DIASPORA.....	80
7. 1 KONTINUITET	80
Minoritet versus majoritet	81
Bevisstgjøring.....	82
Generasjonsoverføring.....	85
7. 2 TILPASNING	86
Geografi og klima.....	86

7. 3 ENDRING OG FREMTID	88
Mindre religiøse enn tidligere?.....	89
Den filippinske kirke	90
8 KONKLUSJON	93
BIBLIOGRAFI	96
Primærkilder	96
Andre primærkilder	97
Bøker og artikler.....	98
Elektroniske kilder.....	104
VEDLEGG.....	106
Vedlegg 1 Kart over Filippinene	106
Vedlegg 2 Organisasjonskart over Sacred Heart Filipino Chaplaincy.....	107
Vedlegg 3 Novenaskjema til Flores de Mayo/Santacruzán	108

1 Innledning

Andre Vatikankonsil (1962-1965) handlet i første rekke om at kirken i større grad burde gripe de utfordringene den stod overfor i sin egen samtid.³ Et av grepene som ble gjort i denne sammenheng, var konsilets vedtak uttrykt i dokumentet *Gudstjenestens fornyelse*. Dette handlet primært om tilretteleggingen av den katolske messen fra latin til de ulike nasjonalspråk. I forlengelse av dette ble *inkulturasjon* som ifølge pave Johannes Paul II er en innføring av kristendom i de ulike kulturer og deres integrasjon med denne, satt på agendaen.⁴ Det fantes lokalt særpreg også før konsilet, men nå fikk det utfolde seg friere.⁵ Kirken skulle bli mer universell og ikke utelukkende knyttet til Roma – ”kristenhetens selvfølgeligste sentrum”.⁶ Det blir gjerne hevdet, sist av biskop Bernt Eidsvig i Oslo Katolske Bispedømme, at uansett nasjonalitet er den katolske kirke den troendes fedreland.⁷ Men nasjonal tilhørighet er likevel ikke til å komme utenom. Den er også et *sentrum*.

Nasjonal og religiøs identitet i diaspora

Fokuset på inkulturasjon og vedtakene som kom med Andre Vatikankonsil, har gjort lekfolk bevisste på og aktive i å ivareta lokal kultur. Inkulturasjon åpnet opp for en nærmere forbindelse mellom det lokale og universelle, mellom nasjonal og religiøs identitet. Denne aktiveres ytterligere i diaspora. Som den filippinske presten i St. Olav menighet, pastor Amando Alfaro, uttrykker det: “I could see Filipinos were trying to witness their faith, their identity as Filipinos”. Filippinske katolikkers tradisjoner i St. Olav menighet viser både mangfoldet innen den romersk-katolske kirke og en vilje og evne til å ta fatt i mulighetene som ligger i konsilets vedtekter. Noe av det første jeg la merke til i St. Olav domkirke var hvordan den filippinske gruppen satte sitt preg på den engelske messen som kirketjenere, tekstlesere, korister, musikere og minestranter. Synligheten og deres naturlige tilstedeværelse i kirkerommet skilte dem ut. Var det å være filippinsk og katolikk det samme? Hensikten med denne oppgaven er å diskutere *forholdet mellom nasjonal og religiøs identitet blant filippinere i St. Olav domkirkes menighet i Oslo*. Det jeg kaller filippinsk katolisisme uttrykker

³ Nils E. Bloch-Hoell, *Katolske kristne og vi andre* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1986), 207.

⁴ Leonardo N. Mercado, *Doing Filipino Theology* (Manila: Divine Word Publications, 1997), 3.

⁵ Bloch-Hoell, *Katolske kristne og vi andre*, 207.

⁶ Einar Molland, *Kristenhetens kirker og trossamfunn* (Oslo: Gyldendal Norsk Forlag, 1976), 47.

⁷ ”St. Olav Kirke i Oslo 150 år. Biskop Bernt Eidsvigs preken ved festemessen 24. august 2006”, i

kombinasjonen av nasjonalitet og religiøsitet. Gjennom katolske messer, høytider, tradisjoner, organisasjoner og bevegelser viser jeg hvordan den katolske troen til filippinere i St. Olav menighet praktiseres i diaspora.

“Identity establishes a temporal continuity between one’s past and future”.⁸ En etnisk forståelse av nasjonal identitet fokuserer på felles bevissthet om språk, historie, levende tradisjoner, kultur, territorium og religion.⁹ Marianne Gullestad legger vekt på at nasjonal identitet er et fellesskapsprosjekt.¹⁰ Hva så med religiøs identitet? Den britiske sosiologen Robert Towler, bruker begrepet *common religion* om summen av vanlige trosforestillinger blant troende. Han ser ikke på disse som annenrangs i forhold til institusjonalisert eller normativ religion.¹¹ Filippinernes religiøse identitet relateres til trosforestillingene blant lekfolket. På samme måte virkeliggjøres katolsk identitet i summen av de enkelte katolikkers tilslutning, hevder journalist og katolikk Baby Johannessen.¹² Thomas Hylland Eriksen poengterer at kollektiv identitet gjerne er påtvunget.¹³ Både nasjonal og religiøs identitet handler om bevisstgjøring og kollektivism.

Denne oppgaven føyer seg inn i rekken av studier som tar for seg innvandreres religion og deres diasporasituasjon i Norge. ”Begrepet diaspora refererer til en situasjon hvor en religiøs eller etnisk gruppe lever som en minoritet utenfor sitt opprinnelige hjemland”.¹⁴ I motsetning til majoriteten av diasporastudiene som gjerne handler om jøder, muslimer, hinduer eller buddhister, skiller filippinere seg ut ved å være en del av den vestlig dominerte kristendommen. I følge Jacobsen har religiøse diasporagrupper en følelse av å være spredd fra et opprinnelig senter til flere fjerntliggende steder.¹⁵ På tross av at filippinere i St. Olav menighet legger like mye vekt på at katolisismen er universell som de knytter den spesifikt til

St. Olav: katolsk tidsskrift for religion og kultur 118 (2006):16.

⁸ Lalsangkima Pachuau, *Ethnic Identity and Christianity: A Socio-Historical and missiological Study of Christianity in Northeast India with Special Reference to Mizoram* (Frankfurt am Main: Peter Lang, 2002), 8.

⁹ Øystein Sørensen, ”Nasjon og nasjonalisme”, i *Flerkulturell forståelse*, red. av Thomas Hylland Eriksen, (Otta: Tano Aschehoug, 2000), 108-109.

¹⁰ Marianne Gullestad, *Plausible Prejudice: Everyday experiences and social images of nation, culture and race* (Oslo: Universitetsforlaget, 2006), 239.

¹¹ Robert Towler gjengitt i Anne Eriksen og Anne Stensvold, *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme* (Oslo: Pax Forlag A/S, 2002), 29.

¹² Baby Johannessen, ”Katolsk identitet krever integritet”, i *St. Olav* 109 (1997): 16.

¹³ Thomas Hylland Eriksen, ”identitet”, i *Flerkulturell forståelse*, red. av Thomas Hylland Eriksen, (Otta: Tano Aschehoug, 2000), 38.

¹⁴ Knut A. Jacobsen, ”Hinduismen i diaspora: Religiøs endring og norsk kontekst”, i *Kirke & Kultur* 102 (1997): 442.

¹⁵ Jacobsen, ”Hinduismen i diaspora”, 442.

Filippinene, kan de også knyttes til en religiøs diaspora. Dette henger sammen med at det store flertallet av befolkningen er katolikker. Implisitt i diaspora ligger gjerne også en sterk følelse av et hellig hjemland. I følge religionshistoriker Diana L. Eck har de fleste hinduer fra India denne følelsen, ikke bare kulturelt som indere, men også religiøst som hinduer.¹⁶ På samme måte vil filippinere knyttes til Filippinene, såvel nasjonalt som religiøst. I følge religionshistorikeren Knut A. Jacobsen bevarer religiøse diasporagrupper et minne, en visjon eller en myte om hjemlandet.¹⁷ Mens filippinere innad i den katolske kirken først og fremst er en del av en filippinsk diaspora, er de også en religiøs minoritet i Norge.

Den katolske kirke i Norge

I norsk sammenheng representerer den katolske kirke både en historisk kontinuitet, og en religiøs minoritet, kommenterer tidligere sogneprest i St. Olav menighet, pastor Claes Tande. Etter reformasjonen i 1537 skulle det gå lang tid før katolisismen vendte tilbake til Norge. Først i 1843 fikk en katolsk prest kongelig dispensasjon til å holde messe for en håndfull utenlandske statsborgere.¹⁸ Selv om antikatolisismen lenge var sterk og den store konverteringsbølgen lot vente på seg, gjorde en stolthet rundt det å være katolikk seg for alvor gjeldende i 1930-tallets Norge. Den økende bevisstheten om middelalderens Norge som selvstendig, stolt og katolsk var opphavet til dette. Også Sigrid Undsets konvertering i 1924 og folkehøyskolebestyrer Lars Eskelands konvertering året etter, var med på å sette katolisismen inn i en nasjonal sammenheng. Inntrykket var at katolisismen var på fremmarsj.¹⁹ Med tanke på at den katolske kirke i Norge gjerne omtales som en innvandrerkirke, er det verdt å nevne at den på midten av 1970-tallet var overveiende norsk.²⁰ I dag utgjør etnisk norske katolikker litt under halvparten av registrerte katolikker i Norge, og talte ca. 20.000 i 2004.²¹ Sammenlignet med andre trossamfunn har den katolske kirke, statistisk sett, den gunstigste tilvekst av barn og ungdom og gjennomsnittlig det høyeste

¹⁶ Diana L. Eck, "Negotiating Hindu Identities in America", i *The South Asian Diaspora in Britain, Canada, and the United States*, red. av Harold Coward, John R. Hinnells, and Raymond Brady Williams (Albany: State University of New York Press, 2000), 224.

¹⁷ Jacobsen, "Hinduismen i diaspora", 442.

¹⁸ Anne Stensvold, "Religiøs pluralisme", i *Norges religionshistorie*, red. av Arne Bugge Amundsen (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 486.

¹⁹ Bernt I. Eidsvig, "Ti urolige år 1922-1932 Smit, Offerdahl og Irgens", i *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, red. av John W. Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet (Oslo: Aschehoug, 1993), 302-306.

²⁰ Bernt I. Eidsvig, "Konsil og internasjonalisering: årene fra 1965", i *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, red. av John W. Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet (Oslo: Aschehoug, 1993), 384.

²¹ Claes Tande, *Katolikker i Norge, etter fødeland*, Oslo Katolske Bispedømme, 12.08.2004, <http://www.katolsk.no/norge/n2004.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

utdanningsnivå hos sine medlemmer.²² Den katolske kirken er i dag, sammen med pinsebevegelsen, det største kirkesamfunn i Norge utenfor Den norske kirke.

Oslo Katolske Bispedømme (OKB) omfatter Sørlandet, Vestlandet og Østlandet. Det er 31 katolske menigheter i Norge og 90 prosent av disse tilhører bispedømmet i Oslo, der 88,6 prosent av katolikkene i Norge er registret.²³ Katolisismen i Norge er dermed først og fremst et byfenomen, med en særlig tetthet i Oslo-området.²⁴ St. Olav domkirke er plassert i gatekrysset mellom Ullevålsveien og Akerveien, og omfatter Oslo vest for Trondheimsveien og Nittedal kommune. På folkemunne kalles området med St. Sunniva katolske skole, det katolske bispesete i Oslo, St. Olav bokhandel og Mariagården med lokaler for møter og sjelesorg, for "Lille Vatikanet".

Foruten biskop, sogneprest, kapellan og generalvikar som alle er norske, kommer prestene og kapellanene i St. Olav menighet fra Sri Lanka, Bosnia-Herzegovina (2), Polen (4), Argentina, Brasil, Vietnam og Filippinene. Prestene og kapellanene i St. Olav menighet holder norsk messe to ganger om dagen, og regelmessige messer på henholdsvis tamilsk, kroatisk, ungarsk, polsk, spansk, portugisisk, vietnamesisk, og tagalog, i tillegg til engelsk og latin. I 2003 utgjorde antall filippinere 701 av de i alt 8444 katolikkene som er registrert i St. Olav menighet.²⁵ Dette gjør filippinere, om man utelater etnisk norske, til den største etniske gruppen. Foruten filippinere, er henholdsvis vietnamesere, polakker og chilenerne de største etniske grupper av katolikker i Norge. Tallmessig er det flere polakker og spansktalende latin-amerikanere som *er* katolikker og tilhører menigheten, men de er i mindre grad fanget opp ved registrering, forteller Tande: "Jeg regner med at registreringsgraden for filippinere er over 90 prosent, kanskje litt lavere nå, for vi er ikke så flinke til å følge med lenger, det har blitt for mange".

Filippinske innvandrere

Filippinsk innvandring, med unntak av innvandring fra Vest-Europa, er sannsynligvis den mest heterogene Norge har hatt de senere år, hevder Tande: "Fordi når man altså spør: Hva er filippinere i Norge og hvorfor kom de, så blir det veldig forskjellige svar". Filippinske

²² Arne Fjeld (O.P), *Katolsk tro og kristenliv* (Oslo: St.Olav Forlag, 1990, 2.utg), 161.

²³ Claes Tande, *Menighetsstatistikk*, Oslo Katolske Bispedømme, 06.12.2005, <http://www.katolsk.no/norge/stats.htm#Kommentarer2003> (Oppsøkt 30.05.2007).

²⁴ Fjeld, *Katolsk tro og kristenliv*, 161.

²⁵ Claes Tande, *Registrerte katolikker i St. Olav Domkirkes menighet etter fødeland*, Oslo Katolske Bispedømme,

ektefeller til norske sjøfolk var de første filippinere som kom til Norge på 1960-tallet. Disse havnet stort sett på hver sin øy på Vestlandet, forteller Tande. På slutten av 1960-tallet kom filippinske sjøfolk, og brakte etter hvert med seg ektefeller og andre familiemedlemmer. Disse kom fra ulike småklaner, men holdt likevel sammen, påpeker han. De aller fleste er fra byen Santa Rita på Pampanga og *banjoen* Dilladilla.²⁶ En del kommer også fra byene Orion og Monilopa som inngår i stor-Manila, og Cavite City som ligger rett utenfor Manila. (Se kart i vedlegg).

I 1976 kom filippinske sykepleiere, og man kunne for alvor snakke om en filippinsk innvandring til Norge.²⁷ Majoriteten av sykepleierne som kom etter 1975 var ilocaner og tagaloger fra det nordlige Tagalog. Disse holdt seg mest for seg selv, påpeker Tande. Mellom en tredjedel og en fjerdedel av sykepleierne reiste videre til Canada, Amerika og Australia, mens andre vendte tilbake til Norge og giftet seg med nordmenn. Gjennom brevklubben Filnor kom de filippinsk-norske, eller fili-norske, henteekteskapene. Det hele startet med ekteskapet mellom en mann fra Tynset i Norge og en kvinne fra Cebu på Filippinene. Den filippinske kvinnen brakte etter hvert med seg både slektninger og bekjente. Men det var ordentlige folk som kom, påpeker Tande: "Så det er ikke slik at man har fått slummen på Filippinene til å gifte seg med bomsen i Norge". I dag har flyreiser stort sett erstattet den skriftlige korrespondansen og det er vanligere at norske menn reiser til Filippinene og blir kjent med sin eventuelle ektefelle før de gifter seg, forteller han. Andre fili-norske ekteskap har blitt til i forbindelse med nordmenns studier, reiser eller arbeid i alle deler av verden. Selv hevder Tande at "Filippinere er som Coca-Cola - kan finnes overalt".²⁸

Det er også en jevn strøm av filippinere som jobber på ulike ambassader i Norge, da filippinere sannsynligvis er det mest ettertraktete tjenerskap innen internasjonalt diplomati, hevder Tande: "De kan engelsk rimelig godt, de arbeider hardt, og de smiler selv om de er utslitt, og de er gjennomgående nokså hyggelig altså, det må man jo si". Etter hvert har det også blitt mange filippinske au pairer i Norge. Tande anslår at en drøy tredjedel av dem gifter seg og blir i Norge. Selv om filippinere fra Manila-området og Cebu dominerer, kommer

25.03.2004, <http://www.katolsk.no/okb//Oslo/Olav/stats/stats.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

²⁶ Flere sammenhengende landsbyer utgjør en *banjo*.

²⁷ Claes Tande, "150 års norsk katolsk kirkehistorie: en kronologi", i *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, red. av. John W.Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet (Oslo: Aschehoug, 1993), 481.

²⁸ Claes Tande, "Bayanihan – Halina't Magtulangan: Filippinere i Norge", i *Broen: katolsk kirkeblad* 30,(1989):13.

filippinere i St. Olav menighet fra så og si hele øyriket unntatt øya Mindano og området rundt Bicol, konkluderer han. Også på landsbasis er filippinere med 4519 registrerte medlemmer, den største etniske minoritetsgruppen av katolikker i Norge, ifølge en statistisk oversikt fra 2004.²⁹

I 1989 utgjorde kvinner 76 prosent av den filippinske gruppen.³⁰ En stor andel av disse har inngått ekteskap med nordmenn.³¹ Ifølge Tande er de fili-norske ekteskapene et fenomen som er kommet for å bli, og gjør filippinere i Norge til en stabil gruppe. Mangelen på en balansert kjønnsfordeling fører til at kvinner dominerer alt fra den katolske messen, til videreføringen av filippinsk-katolske tradisjoner, sier han. Filippinske kvinner er også generelt mer religiøse enn filippinske menn, og bak samtlige helgenkulturer og katolske organisasjoner står det kvinner, hevder Alfaro. Dette kunne vært et studium i seg selv, men da den kollektive ivaretagelsen er temaet ønsker jeg ikke å gå dypere inn i denne problematikken.

Metode og teori

Innsamlingen av materiale i form av kvalitative intervjuer og observasjon, sammen med de skriftlige primærkildene er utgangspunktet for oppgaven. Da jeg har vektlagt de muntlige og skriftlige primærkildene preges oppgaven av mer innside- enn utsideforståelse, den er mer emisk enn etisk.³² Det vil i denne sammenhengen innebære at det har vært viktigere å vise hvordan filippinere i St. Olav menighet ser på og forstår forholdet mellom filippinsk og katolsk identitet, enn å teoretisk forklare denne. Utgangspunktet har vært en teori om sammenhengen mellom nasjonal og religiøs identitet som jeg har søkt til empirien for å få svar på. Fremgangsmåten for innsamlingen av materiale går jeg nærmere inn på i kapittel 2. Kapittel 3 er det teoretiske bakgrunnskapitlet. Den historiske gjennomgangen viser utviklingen av en nasjonal og religiøs identitet, samt relevant kunnskap om det religiøse landskapet på Filippinene i dag. I tillegg har jeg brukt sosiologisk og religionssosiologisk teori for å forklare hva jeg mener med begreper som nasjonal og religiøs identitet, etnisk gruppe, diaspora og kollektiv religiøsitet. Jeg har også benyttet meg av ritualteori i oppgaven.

²⁹ Claes Tande, *Katolikker i Norge, etter fødeland*, Oslo Katolske Bispedømme, 12.08.2004, <http://www.katolsk.no/norge/n2004.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

³⁰ Tande, "Bayanihan – Halina't Magtulungan", 13.

³¹ Anne Stensvold, "Religiøs pluralisme", 486.

³² Russel T. McCutcheon, "Introduction", i *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion: a Reader*, red.av. Russell T. McCutcheon (London and New York: Cassell, 1999), 17.

Tidligere forskning

Det er generelt skrevet lite om katolsk innvandring av nyere dato, her forstått som etter 1970. Hovedforklaringen på dette er at store grupper av innvandrere fra Chile, Polen, Vietnam og Filippinene er et forholdsvis nytt fenomen. Det er riktignok skrevet to hovedfagsoppgaver om vietnamesiske katolikker i henholdsvis Bergen og Trondheim og en hovedfagsoppgave som tar for seg den flerkulturelle katolske kirke i Norge. Det trengs fortsatt mer forskning om katolske innvandrere, de som har sørget for at den katolske kirken har vært, og fortsatt er en kirke i vekst.³³ Det er stor variasjon mellom de ulike nasjonale gruppene innad i den katolske kirke. Av plasshensyn har jeg valgt å fokusere på en nasjonal gruppe innen den katolske kirke, selv om det er behov for komparative studier innen dette feltet.

Bruken av termer og forkortelser

En filippinsk katolikk kan både være født og oppvokst på Filippinene, men ha flyttet til Norge som voksen, eller være født og oppvokst i Norge med filippinske foreldre. Filippinske messer er messer som holdes på tagalog, hvis det ikke presiseres at de holdes på cebuano. Filippinere flest bruker filippinsk og tagalog nærmest synonymt, tross i at filippinsk er et konstruert språk på bakgrunn av flere filippinske språk, der tagalog utgjør hovedkomponenten. Filippinsk blir derfor også i denne oppgaven synonymt med tagalog. Filippinsk-katolsk er en generell term for filippinsk kultur satt i en katolsk sammenheng, og er også en betegnelse filippinere selv benytter om den filippinsk-katolske kommuniteten i St. Olav menighet. Filippinsk-katolske tradisjoner brukes her som en fellesbetegnelse både om det filippinerne selv kaller filippinsk-liturgiske feiringer som Santacruzán, og ved bruken av *cordion* i forbindelse med bryllup. ”Filippinere” er alltid filippinere i St. Olav menighet så sant det ikke presiseres at det er andre, på samme måte som ”menigheten” viser til St. Olav menighet. I ulike sammenhenger i oppgaven referer jeg til *St. Olav: Katolsk tidsskrift for religion og kultur* og *Broen: Katolsk kirkeblad*. Disse katolske tidsskriftene har jeg forkortet til *St. Olav* og *Broen*.

Struktur

Etter innlednings-kapitlet presenteres metoden i kapittel 2. Her beskrives intervjuene, refleksjoner underveis, muntlig og skriftlig primær- og sekundærmateriale og etiske utfordringer. Kapittel 3 har jeg kalt ”Nasjon og religion”. Konstruksjonen av nasjonal og religiøs identitet med utgangspunkt i spansk og senere amerikansk tilstedeværelse er

³³ Stensvold, ”Religiøs pluralisme”, 486.

gjennomgående. Det pekes på likheter mellom filippinsk kultur og den katolske kirke gjennom avsnittsoverskriftene: "Autensitet og inkulturasjon" og "Inklusiv og synkretistisk". Dette kapitlet tar også for seg filippinske organisasjoner og bevegelser, samt folkereligiositet, og er utgangspunkt for den videre analysen i kapittel 4, 5, 6 og 7.

Kapittel 4, "Språk og valg" handler om den nasjonale sjelesorgen overfor katolske innvandrere generelt og filippinere spesielt. Jeg ønsker å vise hvordan den katolske kirkens universelle avgjørelser praktisk gjennomføres og er avhengig av lokale initiativ. Språklig messetilhørighet blant filippinere i menigheten knyttes til Filippinenes fortid. Siste del av kapitlet vektlegger bevissthet om nasjonal identitet og viktige landsmenn som Lorenzo Ruiz. Kapittel 5, "Det filippinske lekfolket" handler først og fremst om organiseringen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ og misjonering i diaspora. Kapittel 6, "Kollektive kulturer" gjør rede for forholdet mellom filippinsk familiekultur og katolsk familiekultur. De filippinsk-liturgiske feiringene jeg beskriver er valgt ut for å vise denne sammenhengen. Siste del av kapitlet fokuserer på kollektive aspekter i begge leire og hvordan dette både har medført enhet og konflikt. Kapittel 7, "Ivaretakelse i diaspora" handler om ivaretakelse av tradisjoner og samtidig tilpasning og endring i møte med norske forhold. De fire analysekapitlene konsentrerer seg om ulike temaer relatert til sammenhengen mellom filippinsk og katolsk identitet. I kapittel 8 trekker jeg noen linjer fra gjennomgangen og viser hva jeg har kommet frem til.

Etter dette innledningskapitlet der strukturen av oppgaven var siste avsnitt, er feltarbeidet temaet for neste kapittel. Bakgrunnskunnskap om den katolske kirke i Norge viser hvilket utgangspunkt den filippinske gruppen i St. Olav menighet har hatt for å videreføre sin kultur. Utgangspunktet for *oppgaven* har imidlertid vært feltarbeidet. Til forskjell fra første kapittel som rettet fokus mot filippinsk innvandring og filippinere i hele Norge, dreier feltarbeidet seg om utvalgte filippinere i St. Olav menighet. Det er da nærliggende å anta at en rekke erfaringer knyttet til det å være filippinere i St. Olav menighet vil være overførbart til filippinere i andre menigheter. I neste kapittel viser jeg blant annet hvordan det som kommer frem i denne oppgaven både er et resultat av skriftlige og muntlige kilder, men først og fremst hviler på samspillet mellom filippinerne i St. Olav menighet og meg.

2 Feltarbeid og metode

I religionsvitenskap er metodelitteratur et forsømt område, og feltarbeid er også relativt nytt for faget.³⁴ I dette kapitlet vil jeg ta opp innsamlingen av kildemateriale ved blant annet deltakende observasjon og gjennom intervjuer. Oppgaven bygger på kombinasjonen av muntlig og skriftlig primærmateriale. Det katolske tidsskriftet til filippinerne i Norge, *Newsletter*, var derfor et viktig supplement til intervjuene. *Newsletter* beskrives nærmere i kapittel 5. Kvalitativ metode tar utgangspunkt i enkeltmenneskers erfaringer og beskrivelser, og de kvalitative intervjuene har derfor bidratt til å avklare problemstillingens relevans. Flere av informantene ga uttrykk for at religion ligger implisitt i deres nasjonale identitet, samtidig som enkelte syntes det var vanskelig å svare på spørsmål knyttet til identitet. Muntlige og skriftlige primærkilder har sammen gitt en vid innsikt i filippinske katolikkers forhold til nasjonal og religiøs identitet, og vært med på å vise både *særpreget* og *mangfold*. Samtidig har jeg selv kunnet danne meg en oppfatning om deres religiøse praksis ved å delta på ulike katolske messer og filippinsk-liturgiske feiringer.

Observasjon og feltarbeid i Oslo sentrum

Jeg har først og fremst observert den engelske messen fra høsten 2005 til høsten 2006, der flertallet av filippinere går. I desember 2005 observerte jeg adventstiden til filippinerne i St. Olav menighet, da de går til messe ni dager etter hverandre. På tagalog heter høytiden *Simbang Gabi*, og på spansk går den under navnet *Misa de Gallo*. Misa de Gallo betyr direkte oversatt hanegal-messer og holdes på Filippinene om morgenen. Filippinere i St. Olav menighet kaller høytiden både for Simbang Gabi og Misa de Gallo. Mai 2006 var jeg med i prosesjonen *Santacruzán*, som er en fest til ære for jomfru Maria. I september 2006 deltok jeg på feiringen og den sosiale sammenkomsten i etterkant av *Lorenzo Ruiz* i menighetshuset. De to sistnevnte høytidene kommer jeg tilbake til i henholdsvis kapittel 4 og kapittel 6. Jeg har også observert langfredagsmarkeringen i menighetssalen og deltatt på ett av møtene til lekbevegelsen *Couples for Christ* i Mariagården. Observasjonsnotatene jeg har valgt å inkludere, er generelle inntrykk fra den engelske messen i St. Olav domkirke, langfredag i menighetshuset og feiringen og den sosiale sammenkomsten etter Lorenzo Ruiz. Utover dette er observasjonsnotater lite benyttet i oppgaven. Særlig i begynnelsen var det vanskelig å vite

³⁴ Siv Ellen Kraft og Richard Johan Natvig, "Innledning", i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft

hva som burde observeres, hva som var universelt katolsk og hva som var gjenstand for lokal variasjon. På den annen side lot ikke alltid spørsmål knyttet til identitet seg observere. Det har vært interessant og nyttig å overvære både messer og feiringer.

Sosialantropologen Ulf Hannerz hevder at klassiske feltarbeidsmetoder som observasjon og intervju også kan brukes i forbindelse med minoritetsstudier eller nettverksfeltarbeid i hjemlige områder.³⁵ Mitt feltarbeid, der jeg har observert de katolske messene filippinerne deltar på, for så å vende tilbake til min hverdag i Oslo, er et typisk eksempel på det Hannerz kaller urban antropologi. Det at oppholdet i feltet nødvendigvis er midlertidig gjør en til evig "outsider". Fordelen med nettverksfeltarbeid er at jeg i større grad har kunnet velge mellom nærhet og avstand enn i de tilfeller der man oppholder seg i en fremmed kultur i månedsvis. På denne måten har jeg beholdt et utenfraperspektiv, samtidig som jeg i større grad selv har kunnet velge hva som skulle være gjenstand for observasjon. På den annen side legges ikke forholdene til rette for å oppdage og ta del i hverdagslige og intuitive hendelser og situasjoner i en kultur som er fremmed fra sin egen. På den måten begrenses tilgangen til perspektiver, sosiale koder og hvordan filippinere i St. Olav menighet forstår og opplever den katolske messen og de ulike tradisjonene. Dette har jeg i større grad dannet meg en oppfatning av gjennom intervjuer og ved å lese *Newsletter*.

Da mitt opphold i menigheten har vært midlertidig er det få, utenom informantene, jeg har blitt kjent med. Jeg har også bevisst valgt å ikke ha en bestemt kontaktperson, da det å knytte seg til enkeltpersoner i noen tilfeller kan være mer til hinder enn til nytte for det sosiale prosjektet et feltarbeid er. I enkelte tilfeller har det heller ikke latt seg gjøre å treffe på de samme personene flere ganger. Dette forteller både noe om den tallmessige størrelsen på den filippinske gruppen i menigheten, og at også de velger hvilke fester og tradisjoner de ønsker eller har mulighet til å delta på. På den måten har jeg fått et inntrykk av bredden og variasjonen i miljøet. Enkelte hevder det går et skille mellom hva informantene sier at de gjør og hvordan observatøren opplever at de oppfører seg. På fagspråket beskrives dette som handling sett *innenfra* og handling sett *utenfra*.³⁶ Intervju og observasjon av det samme fenomenet kan med andre ord gi ulik kunnskap, eller ulike versjoner av virkeligheten. Dette har også sammenheng med at den som observerer, og de som blir observert, ofte befinner seg

og Richard J. Natvig (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 8.

³⁵ Ulf Hannerz, *Exploring the City*, (New York: Colombia University Press, 1980), 9.

³⁶ McCutcheon, "Introduction", 17.

i hver sin kulturelle kontekst. I mitt tilfelle har jeg som ikke er katolikk, observert filippinske katolikker og deres religionsutøvelse. Et gjennomgående trekk ved min observasjon har vært en vektlegging av den store oppslutningen av filippinere på katolske messer. Mens enkelte hevder at det viktigste og minst partiske er observatørens beskrivelse av det som faktisk skjer, hevder religionshistorikeren Tilde Rosmer at enhver observasjon er mer avhengig av den som observerer og stiller spørsmål, enn av den som blir observert eller intervjuet.³⁷ Jeg vil slutte meg til Rosmers holdning, selv om både observatør og de observerte er med på å forme utfallet. Dette kan best illustreres ved eksemplet ovenfor der jeg vektlegger filippinsk messeoppslutning og det at de har messe på sitt eget språk, mer enn de selv gjør. Jeg er dermed ikke mer objektiv enn filippinere i menigheten, men tilfører et annet perspektiv på virkeligheten. Det avgjørende blir, som denne oppgaven er et resultat av, det som oppstår i møte mellom filippinerne i St. Olav menighet og meg. Gjensidig påvirkning eller refleksivitet inngår i alle typer samhandling.³⁸

Bearbeiding av intervjuguide

Jeg har delt intervjuguiden inn i ulike temaer, der katolsk og nasjonal identitet står for de største ytterpunktene. Jeg stilte først generelle spørsmål om deres katolske tro og deretter spørsmål knyttet til filippinsk identitet. Ved å stille spørsmål om hvilke(t) språk de valgte i messesammenheng knyttet jeg filippinsk og katolsk identitet til hverandre. Jeg var opptatt av at de filippinerne jeg intervjuet selv skulle snakke fritt om tro, kultur og sitt forhold til kirken. Hvis de ikke selv relaterte nasjonal og religiøs identitet til hverandre, stilte jeg konkrete spørsmål om dette utover i intervjuet. Til slutt stilte jeg spørsmål som handlet om de mange filippinske gruppene i menigheten. De fleste svarte på konkrete spørsmål som ”Hva betyr det å få messen på sitt eget språk?” og ”Hva er kjernen i din katolske tro?” De mer abstrakte spørsmålene ”Hva betyr messen i St. Olav menighet i forhold til følelsen av å være filippinsk?” og ”Hva ved din identitet/deg er filippinsk, eller katolsk-filippinsk?” var vanskeligere å få konkrete svar på. Det vil si at de begynte å snakke om noe annet og hadde generelt vanskelig med å sette ord på hva de tenkte.

I begynnelsen av feltarbeidet stod det ikke like klart for meg hvilke spørsmål jeg kunne stille informantene og hvilke spørsmål som jeg lettere kunne få svar på i litteraturen eller gjennom

³⁷ Tilde Rosmer, ”Bedre føre var... om det å forberede seg til feltarbeid”, i *Kulturvitenskap i felt: Metodiske og pedagogiske erfaringer*, red. av Anders Gustavsson (Oslo: Universitetsforlaget, 2005), 51.

³⁸ Bjørn Ola Tafjord, ”Refleksjoner kring refleksivitet”, i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og

andre kilder. Opprinnelsen til filippinsk-liturgiske feiringer som Santacruzán viste seg å være et tema som informantene hadde liten kunnskap om. Spørsmål om opprinnelse valgte jeg etter denne erfaringen å kun stille til de to prestene.

Etikk og anonymisering

I henhold til forskningsetiske retningslinjer, er kravet om personvern og integritet ivaretatt gjennom anonymisering av informantene.³⁹ Oppgaven er også meldt til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) som sørger for at anonymisering, arkivering og oppbevaring av materialet er forskriftsmessig ivaretatt. Jeg har beholdt opplysninger som kjønn, alder, geografisk bakgrunn, når de kom til Norge og hvorvidt de er med i bevegelsen Couples for Christ, da dette er opplysninger som er viktig for analysen av materialet. Pastor Tande og pastor Alfaro er ikke anonymisert da de uttaler seg som offentlige personer. Jeg har selv valgt de fiktive navnene på informantene, men har forsøkt å benytte typiske spanske og amerikanske navn jeg ser mange filippinere i menigheten har. Unntaket er Camilla som i motsetning til de andre informantene har vokst opp i Norge. Agnes Ofelia Simbillo CB gjengis flere ganger i oppgaven da jeg har hatt to uformelle samtaler med henne og kontakt via email. Hun inngår ikke som en av informantene, men er likevel med på å prege oppgaven, da hun inntil nylig var redaktør for *Newsletter* og har en sentral rolle i Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Jeg har også hatt to korte samtaler med to filippinske kvinner i St. Olav menighet, Anita og Lerma, i tillegg til de syv dybdeintervjuene.

Utvelgelse av filippinere i St. Olav menighet

I begynnelsen var jeg svært opptatt av å finne et representativt utvalg av informanter. Jeg laget et skjema der jeg delte mulige informanter inn i fire aldersgrupper med like mange menn som kvinner i hver gruppe. Men da virkeligheten sjelden kan plasseres i et skjema og representativitet heller ikke er idealet for kvalitativ metode, ble ideen forkastet. I dette prosjektet har forståelse vært viktigere enn generaliseringer. Jeg har istedenfor intervjuet fem tilfeldig utvalgte filippinske lekfolk i St. Olav menighet, i tillegg til pastor Alfaro og pastor Tande. Selv om mitt eneste kriterium til filippinske lekinformanter i utgangspunktet var at de selv oppfattet seg som katolikker uansett aktivitetsnivå, er alle i utvalget engasjerte katolikker som jeg har truffet i tilknytning til St. Olav domkirke. Dette har vært den enkleste måten å

Richard J. Natvig (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 243.

³⁹ Bente Gullveig Alver og Ørjar Øyen, *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis* (Otta: Tano Aschehough, 1997), 119.

komme i kontakt med intervjuobjekter på. Sannsynligvis stilte de også opp på intervju fordi de er aktive. I og med at jeg har intervjuet to katolske prester, har jeg valgt å intervju tre lekvinner og bare to menn for å ivareta kjønnsbalansen. Oppfordringer og tips om hvem jeg burde intervju har jeg valgt å ikke følge for å gjøre utvalget av informanter så tilfeldig som mulig. Jeg har også ønsket om å få et mest mulig realistisk bilde av det filippinske miljøet i menigheten. I tråd med tradisjonell katolsk skikk og bruk introduseres prestene før lekfolket, fra den eldste til den yngste. De fire siste er medlem av Couples for Christ og dens undergrupper. Den karismatiske lekbevegelsen Couples for Christ kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

Prestene

Claes Tande ble født i 1955 i Trondheim. Tande har både bodd på Filippinene og fungert som sjelesørger og kontaktperson for filippinerne i St. Olav menighet fra 1989 til 1994. I St. Olav menighet har Tande gått gradene fra kapellan (1987/1988) til sogneprest i perioden 1994 til 2006 samtidig som han var redaktør for *Broen* fra 1992 til 2006.

Amando Bergantino "Boy" Alfaro ble født i La Paz på Filippinene i 1968. Alfaro vokste opp i San Juan, i provinsen Southern Leyte. Presteutdannelsen har han fra seminarier i Cebu City. I 1995 ble han presteviet av biskop Vicente T. Ataviado av Maasin, som jeg kommer tilbake til i kapittel 5. Alfaro kom til St. Olav menighet i mars 2004, og fungerte som sjelesørger for filippinerne i tre måneder. I januar 2005 var han tilbake i St. Olav menighet på en fireårs-kontrakt. I mellomtiden har han også vært sjelesørger for filippinere i Stavanger.

Lekfolket

Paul er 61 år og kommer fra Manila. Han kom til Norge i 1972 da det ble unntakstilstand på Filippinene under Marcos-regimet. Faren til Paul som var sjømann, tok med seg hele familien til Norge.

Joey er 39 år og vokste opp i Manila. Han kom til Norge i 1979 sammen med foreldre og fem brødre. Joey har vært med i Couples for Christ i fem år.

Rosa er 35 år og kommer fra Mindanao. Hun kom til Norge i 1996. Rosa har vært med i Singles for Christ i seks år og er fulltidsmisjonær i bevegelsen.

Maria er 31 år og kommer fra utkanten av Manila. Hun kom til Norge i 2000. Maria har vært med Singles for Christ i 3 år og vurderer nå å bli misjonær på heltid.

Camilla er 15 år og født og oppvokst i Norge, et lite stykke utenfor Oslo. Moren til Camilla kommer fra Nuevaecija, ikke langt fra Manila, og faren er fra Cavite. Camilla ble fermet (konfirmert) i St. Olav domkirke våren 2006, og er med i Youth for Christ.

Det har vært nyttig å intervju både prester og lekfolk, ettersom de har forskjellig tilnærming til problemstillingen. Enkelte lekerfaringer når det gjelder filippinsk og katolsk identitet viste seg å være mer intuitive og ikke like reflekterte som prestenes. Også pastor Tande og pastor Alfaro hadde ulike innfallsvinkler til filippinere og katolisismen. Pastor Tande hadde et utenfraperspektiv og gode historiekunnskaper, både i forhold til katolisismen på Filippinene og i Norge. Pastor Alfaro uttalte seg reflektert og eksplisitt om sammenhengen mellom nasjonal og religiøs identitet, noe kombinasjonen prest og filippiner bidro til.

46 års alderspredning har bidratt til å forme ulike erfaringer knyttet til nasjonal og religiøs identitet. Med unntak av Rosa avspeiler lekinformantene både den geografiske og språklige fordelingen av filippinere i St. Olav menighet, da alle fire kommer fra Manila-området der de snakker tagalog. Her har jeg talt med foreldrene til Camilla. Da ingen i utvalget har barn og Joey er den eneste som er gift, står utvalget i kontrast til idealene om katolisismen som en familietro, og til den tradisjonelle filippinske kulturen. Da informantene ikke har kunnet høste av egne erfaringer om å stifte familie, har de i større grad uttalt seg på bakgrunn av egen oppvekst og idealer om hvordan de vil ha det, eventuelt hva som forventes av dem. I tillegg er alle veldig engasjerte i St. Olav menighet, hvorav to av dem er minestranter, tre er med i kirkecoret og fire er med i bevegelsen Couples for Christ. Alle støtter de også opp om filippinernes liturgiske feiringer og annen aktivitet tilknyttet Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Mens alder og tidsperioden informantene kom til Norge varierer, er geografi, språk, og ikke minst engasjementet for St. Olav menighet felles.

Intervjuene

Så langt det var mulig delte jeg ut samtykkeerklæring/informasjonskriv flere dager før intervjuet. Både samtykkeerklæring/informasjonskriv og intervjuguiden ble utarbeidet på engelsk og norsk. Rosa, Maria og pastor Alfaro ønsket å bli intervjuet på engelsk. Gjennom informasjonsskrivet ble de orientert om prosjektet de skulle være med på, og de hadde

mulighet til å trekke seg hvis de ikke ønsket å delta.⁴⁰ De fleste, med unntak av pastor Alfaro og Camilla, var likevel lite forberedt. Dårlige språkkunnskaper og det at temaet ikke ble ordentlig forstått, kan være noe av forklaringen. Utover vår felles interesse for katolisismen og filippinsk kultur har informantene og jeg lite til felles: Mens de på mange måter er bærere av en tradisjonell filippinsk-katolsk og kollektiv minoritetskultur, ble jeg i kontrast representant for det moderne, sekulariserte og individfokuserte majoritetssamfunnet. Likevel klarte begge parter å komme hverandre i møte, slik at kulturelle forskjeller ikke var et like stort hinder for dialog som det kunne vært. Samtidig lot jeg informantene bestemme hvor intervjuet skulle finne sted. Pastor Alfaro og Joey ble intervjuet i menighetslokalet, Rosa, Maria og Camilla i forsamlings- og kontorlokalet Mariagården, og pastor Tande og Paul i lokaler tilknyttet arbeidsplassen. Ettersom man som intervjuer har en viss kontroll når det gjelder tema og styring av samtalen, ble balansen opprettholdt ved at intervjuene foregikk i deres miljø. Intervjuene varte fra en halv time til over to timer. Intervjuet med Paul var det korteste, mens intervjuet med Rosa og Maria var det lengste og derfor er de oftere sitert og gjengitt i oppgaven.

De to første intervjuene, med henholdsvis Paul og Camilla, ble gjennomført i februar 2006. Resten av intervjuene ble gjennomført i mai og juni samme år. I forbindelse med studiene var jeg i Fredrikstad og benyttet anledningen til å intervju filippinere tilknyttet St. Birgitta kirke. Denne tidlige delen av arbeidet var en verdifull erfaring, og ga et godt utgangspunkt for å stille relevante spørsmål ved de neste fem intervjuene i Oslo.⁴¹ I utgangspunktet ønsket jeg å snakke med én om gangen for å få frem flest mulig forskjeller og individuelle synspunkter, da det filippinske miljøet i seg selv er utpreget kollektivt. Et av intervjuene endte likevel opp som et gruppeintervju. Dette var intervjuet med Rosa og Maria. Intervjuet ble spontant avtalt med Rosa idet hun var på vei til et møte i Singles for Christ. Da intervjuet skulle starte hadde hun med seg Maria som hadde vært på samme møte. Da det først og fremst var Maria som svarte på spørsmålene, mens Rosa kom med et par korte kommentarer, fikk jeg inntrykk av at Maria var en representant for Couples for Christ. Det hun sa var veldig preget av bevegelsens mål og idealer. Som den eneste av mine informanter, og som en av svært få i St. Olav menighet, kommer Rosa fra Mindanao, den eneste øya på Filippinene der muslimene dominerer (Se kart i vedlegg). Dette la hun selv ikke vekt på under gruppeintervjuet, men er et

⁴⁰ Alver og Øyen, *Forskningsetikk i forskerhverdag*, 102.

⁴¹ Lars Kaijser, "Fältarbete", i *Etnologisk fältarbete*, red. av Lars Kaijser og Magnus Öhlander (Lund: Studentlitteratur, 1999), 29.

tema hun kunne ha trukket frem om hun ble intervjuet alene. Den filippinske kultur tatt i betraktning gjør gruppeintervjuer lite hensiktsmessige. Offentlig konfrontasjon eller uenighet er ikke akseptabelt fordi man da står i fare for å miste ansikt.⁴² Hvorvidt Maria og Rosa var enige om det meste eller ga inntrykk av å være det, er uvisst.

Enkelte av informantene ga under intervjuene uttrykk for manglende kunnskaper og beklaget at de leste for lite i Bibelen. Andre lurte på om jeg hadde fått de svarene jeg ønsket. Jeg forsøkt å virke mer nøytral og mindre formell etter signaler som dette. I tillegg tilsier all erfaring at formelle intervjuer gir normativ informasjon. Religionssosiologen Pål Repstad poengterer at enkelte som blir intervjuet om religion svarer mer konvensjonelt enn ut fra en sterk indre overbevisning.⁴³ Særlig de som ikke har et bevisst forhold til spørsmålene som stilles vil i større grad kunne la seg lede av formuleringer som ”Er du mer religiøs her enn på Filippinene?” og ”Er du mer bevisst på sammenhengen mellom filippinsk og katolsk kultur?” I ettertid synliggjør samtlige intervjuer av lekfolket innflytelsen fra bevegelsen Couples for Christ og andre fora som har fulgt opp hovedinnholdet i Andre Vatikankonsil. Dette kommer jeg tilbake til i kapittel 5.

Muntlige og skriftlige kilder

Jeg har ønsket å gjengi det informantene sier så utførlig og nøyaktig som mulig, da det er dem oppgaven handler om. Ettersom jeg har etterstrebet idealet om empirisk nøyaktighet er sitatene bevart i sin muntlige form og inneholder grammatiske feil. Dette henger også sammen med at de fleste ble intervjuet på et språk som ikke er deres morsmål. Fremstillingen av filippinere i Norge er i stor grad preget av Tande. Han er både sitert og gjengitt som informant, i tillegg til at han har skrevet ulike artikler om filippinere i Norge. Mangelen på andre kilder er hovedforklaringen på Tandes betydning som muntlig og skriftlig informant. Under intervjuet med Rosa og Maria ble jeg oppfordret til å lese boken *Rome sweet home*, da den ville gi meg svar på alt jeg lurte på om den katolske kirke så jeg ikke trengte å lete etter filippinsk-katolske intervjuobjekter. Men det var ikke den katolske kirke som sådan jeg ville forstå, men filippinsk-katolske religiøsitet. Da dette viste seg vanskelig å formidle, var det i enkelte tilfeller et hinder for dialogen.

⁴² Alfredo Rocas og Grace Rocas, *Culture Shock! Philippines*, (Singapore: Times Books International, 2001), 40.

⁴³ Pål Repstad, *Religiøst liv i det moderne Norge: Et sosiologisk kart* (Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2000), 29.

Den første skriftlige primærkilden er *Newsletter*. Den er laget av og for filippinske katolikker i Norge, og gis ut fire ganger i året. Jeg har sett på et tilfeldig utvalg av til sammen 22 eksemplarer siden begynnelsen i 1996. Den andre skriftlige primærkilde er *The Catholic Faith Catechisms* første kapittel "Who is the Filipino Catholic?" fra 1994, utgitt av Episcopal Commission on Catechesis and Catholic Education i Manila. Kapitlet bygger på ideer fra Plenary Council Philippines II. Jeg ble presentert for innholdet på kontoret til Sacred Heart Filipino Chaplaincy, gjennom søster Agnes. Likevel stiller jeg spørsmål ved hvor representativ det første kapitlet i katekismen er, da flere av filippinerne jeg intervjuet ikke kunne gå god for deler av innholdet som hevder at en autentisk filippiner er katolikk. Jeg kommer tilbake til kapitlet "Who is the Filipino Catholic?" i kapittel 3 og 5, og gjengir og diskuterer deler av innholdet.

Også invitasjoner og pamfletter har vært informative og lett tilgjengelige i St. Olav domkirke, både i forbindelse med filippinsk-liturgiske feiringer, møter og seminarer. I tillegg har jeg undersøkt *Broen* og *St. Olav* i tidsrommet 1970 til 2007. Begge kommer ut seks ganger i året og utgis av Oslo Katolske Bispedømme. *Broen* sendes ut til alle registrerte katolske husstander. Nettstedet til den katolske kirken i Norge, www.katolsk.no, har også vært en nyttig informasjonskilde. Den utstrakte bruken av *Newsletter*, *Broen* og *St. Olav* er gjort ut fra et ønske om å både aktualisere problemstillingen, og å vektlegge lekfolket.

Mitt første kildeproblem oppstod da jeg skulle skrive om Filippinenes kirkehistorie. Flertallet av bøkene som tar for seg dette temaet er forfattet av ordensprester på 1970-tallet som stiller seg lite nøytrale til den spanske koloniseringen og kristningen. Både *History of the Church in the Philippines (1521-1898)* av Pablo Fernadez O.P., og *Readings in Philippines Church history* av John N.Schumacher S.J er typiske eksempler på denne typen litteratur. Nyere historiebøker som *Christianity in Southeast Asia* av Robbie B. H. Goh, og *The Philippines: A Singular and A Plural Place* av David Joel Steinberg, har bidratt til å gi et mer nyansert bilde. Så vidt jeg vet er det også lite skriftlig litteratur om ulike festivaler og feiringer på Filippinene. Noe informasjon av denne typen har jeg funnet i reisehåndbøker og på internett. Også informasjon om den relativt nye bevegelsen Couples for Christ har vært vanskelig å finne andre steder enn på internett. Det er likevel verdt å påpeke at internett har blitt et viktig redskap i samtidsstudier av religion, og har gitt mulighet for å skrive om temaer man tidligere ikke hadde tilgang til. Internett er verken godt eller dårlig, men kan brukes på en god eller

dårlig måte avhengig av hvordan man forholder seg til bruken.⁴⁴ Opplysninger om statistikk har jeg hovedsaklig funnet på nettsiden til Statistisk Sentralbyrå og på den katolske kirken i Norge. Enkelte statistiske forhold ved den katolske kirke i Norge er publisert i et kapittel skrevet av Tande i *Den katolske kirke i Norge: Fra Kristningen til i dag*, redigert av en tidligere biskop i Oslo katolske Bispedømme, John Wilhelm Gran. Da boken er fra 1993 har Tande videreført statistikken på nettstedet www.katolsk.no.

Refleksjon

Rosa og Maria forstod ikke min interesse for filippinske katolikker, og spurte om jeg hadde noen baktanker med prosjektet. Jeg valgte å fortelle litt om meg selv og utelukket ikke at jeg var religiøs. Dette henger sammen med at jeg ikke tror de fullt ut ville forstått min interesse for filippinske katolikker og filippinsk religiøsitet dersom jeg hadde sagt at jeg ikke var troende. På den måten fikk jeg fortalt litt om meg selv, selv om jeg ga et mer konvensjonelt svar enn det som er tilfelle. Situasjonen var preget av gjensidige forventninger og fordommer. Etiske problemstillinger rundt feltarbeiderens rolle er et tilbakevendende tema i kvalitativ forskning. Etnologen Lars Kaijser minner om at forskeren ikke bare har et ansvar overfor informantene, men også rettigheter og krav på vern av sin egen integritet.⁴⁵ Forholdet mellom integritet og gjensidighet er en utfordrende balanse. Min erfaring er at det kan være hensiktsmessig å fortelle litt om seg selv for å få informantene i tale.

På tross av at jeg på forhånd hadde en forestilling om at filippinerne var veldig engasjerte i sin tro, bidro de første intervjuene til å forsterke dette bildet. Det kan være hensiktsmessig å vise til begrepet omslutning, som innebærer at en kategori mennesker gis kollektiv interesse og tilskrives en mengde egenskaper som de har vanskelig for å velge bort når de presenterer seg i møte med andre. Informanten svarer mer på "fordommene", enn på spørsmålene.⁴⁶ På den annen side ligger det i religionsvitenskapelig metode å vektlegge det religiøse. Det er dette som skiller religionshistorikere fra etnologer og sosialantropologer.⁴⁷

⁴⁴ Morten Thomsen Højsgaard, "Religion bak skjermen: kvalitetskriterier og kildekritikk i religionsfaglig bruk av internett", i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 159.

⁴⁵ Kaijser, "Fältarbete", 36.

⁴⁶ Oscar Pripp, "Reflektion och etik", i *Etnologisk fältarbete*, red. av Lars Kaijser og Magnus Öhlander (Lund: Studentlitteratur, 1999), 43.

⁴⁷ Richard Johan Natvig, "Religionsvitenskapelig feltarbeid", i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 213.

Selv om ingen av filippinerne syntes det var naturlig å skille mellom nasjonal og religiøs identitet, ga de ikke uttrykk for dette før jeg stilte spørsmålet. Den konstruerte dualismen er årsaken til at jeg valgte å stille spørsmålet til slutt, selv om det ikke nødvendigvis innebærer at det ikke er en sammenheng mellom nasjonal og religiøs identitet.⁴⁸ Sosialantropologen Finn Sivert Nilsen argumenterer for bruken av konkrete spørsmål som ofte blir ledende fordi det lettere får informanten til å snakke og påkaller ”konkrete minner og assosiasjoner”.⁴⁹ Forutsetningen er at man vet hva man vil med spørsmålet. Til en viss grad preges mitt materiale av en overdimensjonering av filippinsk religiøsitet og kirkedelaktighet. Samtidig finnes det mange grunner til å oppsøke den katolske kirken. Dette skal jeg se nærmere på i kapittel 4.

Neste kapittel tar for seg Filippinenes historie. Overgangen er stor fra intervjuer og observasjon til historie, men det finnes også en sammenheng. Den ligger i den historiske kontinuiteten. Tankene, verdiene og holdningene blant filippinere her, er resultat av århundrer med utenlandsk påvirkning blandet med lokal sedvane. I diaspora har kulturen måttet tilpasse seg nye omstendigheter. Å observere filippinere i St. Olav menighet er antageligvis annerledes enn å observere filippinere i en katolsk kirke på Filippinene. Likevel finnes det likheter, ikke minst fordi filippinere i St. Olav menighet selv ønsker å opprettholde filippinske tradisjoner og feiringer så nært opptil det de var vant til fra hjemlandet. På den måten kan man få inntrykk av at det først og fremst er konteksten som har endret seg, ikke filippinere i St. Olav menighet. For bedre å forstå filippinere i St. Olav menighet, er det en forutsetning med en viss kunnskap om deres historie og deres kultur. Jeg har valgt ut elementer fra fortidens og nåtidens Filippinene som jeg mener er relevante for å forstå filippinsk-katolske praksis i St. Olav menighet i dag.

⁴⁸ Siv Ellen Kraft, ”Kritiske perspektiver - etiske utfordringer ved samtidsstudier av religion”, i *Metode i religionsvitenskap*, red. av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig (Oslo: Pax Forlag A/S, 2006), 273.

⁴⁹ Finn Sivert Nilsen, *Nærmere kommer du ikke... :Håndbok i antropologisk feltarbeid* (Bergen: Fagbokforlaget, 1996), 113.

3 Nasjon og religion

I kapittel 3 vil jeg belyse nasjonal og religiøs identitet i et historisk perspektiv. Spanjolenes og amerikanernes tilstedeværelse på Filippinene og deres betydning for utviklingen av nasjonal og religiøs identitet er det grunnleggende temaet. For å vise hvordan fortiden griper inn i nåtiden veksles det mellom tidsepoker. Jeg har valgt å innlede første del med et historisk tilbakeblikk, for deretter å rette fokus mot det religiøse landskapet på Filippinene i dag. Andre del handler om Filippinene under Spania og USA og forklarer hvordan Jose Rizal ble Filippinenes nasjonal helt og Lorenzo Ruiz deres nasjonale helgen. I siste del viser jeg hvordan vestlige stormakter fortsatt setter sitt preg på filippinsk kultur. Identitetsproblematikken relateres til katolisismen, autensitet og inkulturasjon.

3.1 Filippinene i fortid og nåtid

Det var på øya Cebu i 1521 at den spanske kristningen av Filippinene startet gjennom dåp og katolske messer.⁵⁰ De første som ble døpt av misjonærene i følget til sjøfareren Ferdinand Magellan var kongen og dronningen, og i løpet av en uke var alle øyboerne døpt: "The ceremony began with the planting of a wooden cross in the middle of the square. (...). Then the rajah of Cebu was baptized and given the name "Don Carlos," after Charles V of Spain".⁵¹ Selve erobringen av Filippinene dateres først til 1556, samme år som Philip II ble konge av Spania, derav navnet Filippinene.⁵² Filippinene ble nå spansk-katolsk, og nasjon og religion var fra første stund nært forbundet. I 1556 ankom augustinere, og opprettet en misjonsstasjon på øya Cebu.⁵³ Med god hjelp av både fransiskanere, jesuitter og dominikanere ble etter hvert kristendommen etablert. Unntaket var øyene Mindanao og Sulu, der muslimene hersket.⁵⁴ (Se kart i vedlegg). Over 3000 spanske misjonærer kom til Filippinene i løpet av kolonitiden.

⁵⁰ Pablo Fernandez O.P., *History of the Church in the Philippines (1521-1898)* (Metro Manila: National Book Store, 1979), 11.

⁵¹ Miguel A. Bernard S.J., *The Christianization of the Philippines: problems and perspectives* (Manila: The Filipina Book Guild, 1972), 13.

⁵² Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 105.

⁵³ Fernandez, *History of the Church in the Philippines (1521-1898)*, 19-25.

⁵⁴ Renato Constantino, "Identitet och medvetenhet, i *Filippinerna: Från kolonialism till undantagstilstånd*, red. av Jonathan Fast og Peter Limqueco (Stockholm: uf-förlaget, 1977), 67.

Manila ble den spanske kirkens administrative hovedsete der ordensprestene etter hvert bygget en rekke kirker og opprettet utdanningsinstitusjoner.⁵⁵

Indere, kinesere, arabere, nederlendere, engelskmenn og japanere har forsøkt å erobre Filippinene. Med unntak av araberne og til en viss grad kinesere, var det først og fremst Spania, og senere USA, som skulle sette sitt preg på Filippinene i henholdsvis hellig og profan retning: “The history of the Philippines is unique. Spanish Catholicism has been the strongest single influence, balanced by the secularist American republicanism”.⁵⁶ Filippinene er den eneste asiatiske nasjonen som ble og fortsatte å være katolsk. Da filippinerne fikk sin selvstendighet fra amerikanerne i 1946 etter århundrer med undertrykkelse, befant landet seg i en dyp identitetskrise. Utseende var malaysisk, aksenten amerikansk og religionen europeisk.⁵⁷ Hva var det filippinske, og skulle identiteten ta utgangspunkt i spansk eller amerikansk kultur? Ifølge den filippinske historikeren Renato Constantino er Filippinene et land som fortsatt famler etter egen identitet.⁵⁸ De mange årene med vestlig okkupasjon har gjort sitt til at filippinere gjerne blir beskrevet som både tilpasningsdyktige og internasjonale, men også splittet mellom øst og vest. Bevisstheten om å skille seg ut er også tilstede blant filippinere i St. Olav menighet: “We are precisely being a Catholic country. The only Catholic country in Asia is the Philippines” (Maria). Mangelen på en nasjonal mentalitet og den marginale innsatsen i uavhengighetskampen sammenlignet med innbyggerne i andre kolonier, er noe av forklaringen på den sene bevisstheten rundt egen uavhengighet, hevder Constantino. Likevel var Filippinene et av de første landene i Sørøst-Asia som reiste seg i nasjonal revolusjon mot kolonimaktene.⁵⁹ Pater Jose S. Arcilla har i større grad pekt på den fragmenterte geografien for å forklare den lange veien mot en samlet filippinsk nasjon.⁶⁰

Folkets religiøsitet

Sammen med Øst-Timor er Filippinene, statistisk sett, det eneste katolske land i Asia. Mange filippinere er født inn i katolske familier og regnes som katolikker uten at de tar en aktiv del i kirkelivet. Massekristningen og den overflatiske evangeliseringen resulterte i en del nominelle

⁵⁵ Jose S. Arcilla S.J., *An Introduction to Philippine History*. (Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 1973), 55.

⁵⁶ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 137.

⁵⁷ ”Kirken på Filippinene: En kjærlighetens revolusjon”, i *St. Olav* 97 (1985):10.

⁵⁸ Constantino, “Identitet och medvetenhet”, 65-66.

⁵⁹ Constantino, “Identitet och medvetenhet”, 65-71.

⁶⁰ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 64.

katolikker, hevder den filippinske teologen Lorenzo C. Bautista.⁶¹ Likevel knytter fortsatt den filippinske grunnloven fra 1987 med amerikanske forbilder det filippinske folket til en kristen gud: "We, the sovereign Filipino people, imploring the aid of Almighty God, (...)".⁶² Det offisielle skillet mellom staten og kirken som amerikanerne foretok, og den statlige overtakelsen av utdannelseinstitusjonene, ble i begynnelsen dårlig mottatt.⁶³ I dag har filippinere vendt seg til dette skille, samtidig som religiøse minoriteter har rett til undervisning i den religionen de tilhører. I overkant av 95 prosent av befolkningen er kristne, der katolikker utgjør ca 85 prosent. Fem prosent er muslimer, fem prosent hører til den aglipayanske kirke⁶⁴ mens resten fordeler seg på en rekke protestantiske sekter, Jehovas Vitner og nasjonalistiske kirkesamfunn.⁶⁵ Det er også en stor kinesisk minoritet på Filippinene og mange av kineserne er buddhister.⁶⁶ Samtidig er mange elementer fra før-katolsk religion fortsatt tilstedeværende.

Selv om det religiøse landskapet fortsatt domineres av katolisismen, blir bildet stadig mer sammensatt. Det samme er tilfelle med kultur og språk, noe de 7100 øyene har sørget for og som flertallsformen *Filippinene* bekrefter. Landets 60 millioner innbyggere er fordelt på syv hovedspråk, i tillegg til ca 90 mindre språkgrupper.⁶⁷ Over 40 prosent av befolkningen snakker engelsk, som sammen med tagalog er det offisielle språket.⁶⁸ Møtes folk fra provinser med en viss geografisk avstand, går kommunikasjonen på tagalog eller engelsk.

Ifølge Bautista er det tre retninger innenfor den katolske kirken på Filippinene: "An important part continues to be Tridentine. But there is a growing sector that follows the trends in Vatican II. A third remains to be "folk", the Catholicism of the "inarticulate", in which

⁶¹ Lorenzo C. Bautista, "Philippines", i *Church in Asia today: Challenges And Opportunities* (Singapore: Academe Art and Printing services Sdn.Bhd., 1996), 197.

⁶² Forord i, *The 1987 Constitution of the Republic of the Philippines*, 17.09.2001, <http://www.ldb.org/philcon/preamb.htm> (Oppsøkt 13.03.2007).

⁶³ Robbie B. H. Goh, *Christianity in Southeast Asia* (Singapore: ISEAS Publications, 2005), 22.

⁶⁴ Goh, *Christianity in Southeast Asia*, 25-26. Dannelsen av den aglipayanske kirke i 1902 knyttes til pater Gregorio Aglipay. Han hevdet under den filippinske revolusjon i 1898 at filippinsk uavhengighet var ufullstendig før filippinerne hadde kontroll over den katolske kirke.⁶⁴ For dette ble han ekskommunisert av Vatikanet, og dannet et selvstendig kirkesamfunn. På samme tid overtok amerikanerne kontrollen over Filippinene og det var viktig for filippinerne å vise at de tok over den katolske kirke. Dette, som i ettertid har blitt omtalt som en form for religiøs nasjonalisme, ble mindre viktig da Filippinene fikk sin selvstendighet i 1946.

⁶⁵ David Joel Steinberg, *The Philippines: A Singular and A Plural Place* (Boulder, Colorado: Westview Press, 1982), 77.

⁶⁶ Per Kværne og Kari Vogt, *Religionsleksikon: Religion og religiøse bevegelser i vår tid*, med bidrag av Bente Groth og Per Bjørn Halvorsen (Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002), 109.

⁶⁷ Tande, "Bayanihan – Halina't Magtulongan", 13.

indigenous religiosity assimilates rudimentary Catholic doctrine". Den katolske kirkes ensretting omfavner alle tre innenfor samme kirke.⁶⁹ "Tridentine", innebærer at deler av den katolske kirken på Filippinene henger igjen i Trient-konsilets reformer. I tillegg er, som jeg legger vekt på i denne oppgaven, bestemmelsene til Andre Vatikankonsil og folkereligiøsiteten fortsatt høyst tilstedeværende. Dette kommer også til uttrykk blant filippinere i St. Olav menighet.

Da Magellan kom til Cebu, hadde han med en figur av Jesusbarnet, *Santo Niño*, som en dåpsgave til kongen og dronningen, forteller Alfaro. Etter at kongen og dronningen hadde konvertert til katolisismen, reiste de en katedral på øya som i 1565 brant ned. Brannen var påsatt av spanjolene som straff for det de mente var fiendtlige aktiviteter fra øyboerne på Cebu. På mirakuløst vis ble Santo Niño spart for flammene og "it developed into the heart and mind of people, that this image is something miraculous. So we started devotion to it, and many people received favour from the devotion to the Santo Niño" (Alfaro).

I Cebu sentrum, er Magellans kors sentralt plassert ved siden av Basilica Minor del Santo Niño. Katedralen ble bygget i nærheten av det stedet der figuren av Santo Niño, Jesusbarnet, ble funnet. Inne i katedralen ligger i dag en kopi av Santo Niño, pyntet med gull og sjeldne steiner. Den ekte oppbevares i klosteret i Cebu og er den eldste religiøse figuren på Filippinene.⁷⁰ Figuren av Jesusbarnet, blir av mange sett på som selve nasjonalhelligdommen. Dens enorme popularitet kommer også til syne ved den lange køen i sideskipet frem til den lille figuren: "Enkelte går på sine knær, mange ber rosenkransen. Ventetiden kan være lang for endelig å kunne ta et kort sekund på glasset foran figuren, kanskje et lite kyss – under kan skje".⁷¹ Figurer av Santo Niño finnes overalt på Filippinene i alle størrelser og former, gjerne i plast. Barokkirker, og dyp folkelig fromhet knyttet til rosenkrans og helgener vitner fremdeles om et overveiende katolsk land. Samtidig er *fiesta* et grunnleggende element i filippinsk kultur. I dag er feiringen av Santo Niño som på Filippinene heter *Sinulog*, og *Flores de Mayo* blant de mest kjente festivalene på Filippinene. I sentrum for Sinulog er en dans med samme navn. Sinulog akkompagneres av trommer mens man tar to skritt fremover og et skritt

⁶⁸ "Kirken på Filippinene", 10.

⁶⁹ Bautista, "Philippines", 184-185.

⁷⁰ *the Philippines: Santo Niño*, The Utrecht Faculty of Education, <http://www.philippines.hvu.nl/cebu5.htm> (Oppsøkt 01.05.2007).

⁷¹ Erwin Müller, "Inntrykk fra Filippinene", i *St. Olav* 7, (1995):8.

bakover for å etterligne vannets strømninger som på cebuano heter *sulog*, derav *sinulog*.⁷² Dansen har også gitt navn til filippinere fra Cebu, *sinulogene*. Flores de Mayo er en vårfest til ære for jomfru Maria. En forenklet utgave av Flores de Mayo og Sinulog feires i dag i St. Olav menighet. Disse kommer jeg tilbake til i kapittel 6. Til enhver feiring på Filippinene inngår musikk, dans og mat. Det finnes, foruten disse, et stort antall festivaler og feiringer, og de aller fleste knyttes til katolisismen og dens hegemoni, kombinert med lokal kultur og sedvane.

I 1974 bestemte den filippinske bispekonferanse å følge opp idealene fra Andre Vatikankonsil om å ajourføre den katolske kirke på Filippinene, og blant annet gjøre noe i forhold til mangelen på prester. I 1976 ble Lay Formation Institue opprettet i Manila. Hensikten var å utdanne kateketer, menighetsarbeidere og minestranter. Andre Vatikankonsils fokus på, og verdsetting av lekfolket resulterte i konkrete tiltak. Den katolske kirken var fullstendig avhengig av lekfolket som på søndagen kunne holde ordets liturgi, dele ut nattverden eller holde en andakt ved dødsfall. Dannelsen av Basic Ecclesial Communities (BECs) eller basismenigheter, var både et forsøk på å imøtekomme den store prestemangelen og fattigdommen.⁷³ Særlig i Latin-Amerika, Afrika og Asia har basismenigheter vært en suksess.⁷⁴ Basismenighetene ble lansert allerede under bispekonferansen på Filippinene i 1974, men det var først i 1991 at det for alvor ble tatt initiativ til å danne disse over hele landet. I 1985 eide tre prosent av befolkningen to tredjedeler av landets ressurser. Kirken på Filippinene var lenge passiv overfor det rådende urettferdige samfunnssystemet, men har siden unntakstilstanden under styret til president Ferdinand Marcos i 1981 i større grad blitt ”de fattiges kirke”.⁷⁵ I 1984 omtalte tidligere kardinal og erkebiskop Jaime Lachica Sin den filippinske kirkes opprør som en ”kjærlighetens revolusjon”.⁷⁶ Sin var Manilas erkebiskop fra 1974 til 2003 og frontfiguren i ”People Power”-bevegelsen som i 1986 tvang den diktatoriske president Ferdinand Marcos til å gå av.⁷⁷

⁷² *Sinulog festival*, Wikipedia Foundation, 27.05.2007, http://en.wikipedia.org/wiki/Sinulog_festival, (Oppsøkt 30.05.2007).

⁷³ ”Kirken på Filippinene”, 10-11.

⁷⁴ Amando Alfaro, ”Basic Ecclesial communities (BEC) as worshipping community of disciples”, i *Newsletter* 10 (2005): 4.

⁷⁵ ”Kirken på Filippinene”, 13.

⁷⁶ ”Kirken på Filippinene”, 13.

⁷⁷ *Kardinal Sin er død*, Oslo Katolske Bispedømme, 27.06.2005, <http://www.katolsk.no/nyheter/2005/06/27-0001.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

På 1980-tallet ble en rekke karismatiske bevegelser opprettet, henholdsvis Couples for Christ (CFC) i 1981 og *El Shaddai* tre år senere.⁷⁸ I følge Couples for Christ, har Gud bestemt at familien er grunnlaget for samfunnet. Bevegelsen ønsker å beskytte og styrke familien og arbeide for kristen fornyelse både individuelt, familiemessig og kirkelig.⁷⁹ El Shaddai vektlegger blant annet betydningen av Den Hellige Ånd. Revitalisering og fornyelse var også temaet under Plenary Council Philippines II (PCP II) i 1991, den andre bispekonferansen på Filippinene.⁸⁰ Arven fra Andre Vatikankonsil og Plenary Council Philippines II er i St. Olav menighet videreført gjennom lekfolkets opprettelse av Sacred Heart Filipino Chaplaincy, basismenigheter, El Shaddai og Couples for Christ.

3.2 Århundrer med vestlige stormakter

“The military conquest of the Philippines was milder and the process of Christianization faster compared to the Spanish conquests in America”.⁸¹ Mange historikere har forsøkt å forstå hvorfor de filippinske innbyggerne ikke stod imot sine erobrere som et samlet folk. Det har både blitt pekt på den fragmenterte geografien og den spredte bosettingen. Andre har hevdet at det ikke eksisterte en høykultur, og at landet heller ikke rakk å bli påvirket av de store kulturene i Sørøst-Asia, som Kina og Japan, før den vestlige koloniseringen.⁸² Denne deprivasjonsteorien, der religion kompenserer for mangel av noe annet, har ofte blitt fremsatt som en av grunnene til at katolisismen så og si er enerådende på Filippinene. Pater Miguel A. Bernard hevder på den andre siden at Magellan og hans følge ble overrasket over hvor siviliserte øyboerne var, og at dette var bakgrunnen for at kristningen begynte nettopp her: ”The Europeans had obviously been impressed by the fact that the inhabitants of Cebu were not a primitive tribe of barbarians but a highly civilized community”.⁸³ Men, sier Bernard, heller ikke øyboerne på Cebu, sinulogene, var feilfrie. De drakk for mye, var late og ikke alltid monogame. Likevel, samfunnet på Cebu var stabilt, i tillegg til at sinulogene trodde på

⁷⁸ Katharine L. Wiegele Katharine L, *Investing in Miracles: El Shaddai and the Transformation of Popular Catholicism in the Philippines* (Honolulu: University of Hawai'i Press, 2005), 3-4.

⁷⁹ *Couples for Christ*, Couples for Christ Global Mission Foundation, 1999-2006, <http://www.cfcglobal.org.ph/aboutus/introduction.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

⁸⁰ *Couples for Christ and PCP II*, CFC Council, 03.01.2006 http://www.cfcglobal.org.ph/pastoral_docs/docs_pdf/CFC_and_PCP_II.pdf, (Oppsøkt 30.05.2007).

⁸¹ Bautista, “Philippines”, 177.

⁸² Constantino, “Identitet och medvetenhet”, 66-69.

⁸³ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 12.

en gud, var respektfulle og vennlige: "Above all, they had said that they wanted to become Christians. Why should they not be baptized?".⁸⁴

Sannsynligvis gjorde villigheten til å la seg døpe, mer enn deres organiserte og stabile samfunn sitt til at Magellan oppfattet sinulogene som siviliserte. Men velviljen varte ikke evig. Da en annen sjøfarer, Miguel Lopez Legazpi, kom til Cebu 40 år etter Magellan, møtte han motstandsvillige sinuloger som måtte erobres med sverd, ifølge Bernard.⁸⁵ Nok et unntak fra tesen om mangelen på sivilisasjon og høykultur er muslimene på Filippinene. I motsetning til resten av øyriket kunne muslimske samfunn på øya Mindanao helt i sør vise til mer kompliserte samfunnsstrukturer og en selvstendig kultur, ifølge historikeren Luzviminda Francisco.⁸⁶ Øyboerne i sør var de eneste som aktivt motsatte seg den spanske koloniseringen og beholdt sine opprinnelige sedvaner, samtidig som de fortsatte å ta imot muslimsk innflytelse. Også under den filippinsk-amerikanske krigen fra 1899 til 1902 kjempet ikke muslimene for å oppnå en selvstendig filippinsk nasjon, men for å beholde sin kultur.⁸⁷

Spania

Under den spanske koloniperioden ble helgenbiografiene og deres budskap om ydmykhet populære. Respekt for munkene, og nedvurdering av deres opprinnelige tro på *anitos* (ånder), fremmet herskernes maktutøvelse. Det var vanligvis nok med én prest i hver landsby, for det å gjøre opprør mot presten var det samme som å gjøre opprør mot Gud, og ville lede til evig fortapelse.⁸⁸ Ordensprestene mente at det var lettere for dem å tilegne seg filippinske språk enn å lære de lokale spansk. Dette resulterte i en stor produksjon av filippinske ordbøker og katekismer.⁸⁹ Samtidig hadde de kontroll og kunne i større grad "beskytte" filippinere mot umoralsk europeisk kultur. Det fantes ikke et nasjonalt utdanningssystem før i 1863, og hovedhensikten med skolevesenet, som var i regi av ordensprestene, var å undervise elevene i katolisismen og gjøre dem til gode kristne.⁹⁰ Selv om amerikanerne i ettertid kritiserte spanjolene for å skape fraksjoner ved å kultivere de ulike språkene istedenfor å lære alle spansk, sørget ordensprestene for at filippinske språk ble bevart og systematisert. På den

⁸⁴ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 13.

⁸⁵ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 21.

⁸⁶ Luzviminda Francisco, "Det Filippinsk-amerikanske kriget", i *Filippinerna: Från kolonialism til undantagstilstånd*, red. av Jonathan Fast og Peter Limqueco (Stockholm: uf-förlaget, 1977), 59.

⁸⁷ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 67-68.

⁸⁸ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 69-72.

⁸⁹ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 255.

⁹⁰ Fernadez, *History of the Church in the Philippines*, 54-55.

måten ble deler av den lokale kulturen bevart, hevder Bernard: "By preserving the language, the Catholic missionaries preserved the manner of thought".⁹¹

Det filippinske folks mentalitetshistorie og utviklingen av en nasjonal identitet handler i første rekke om deres kamp mot den koloniale undertrykkelsen, selv om det tok lang tid før opprørene ble rettet direkte mot kolonimakten. Den første motstanden karakteriseres av *nativisme*, eller et organisert forsøk på å beholde valgte deler av sin kultur.⁹² Religiøse ledere som hadde blitt utestengt av kirken, lovte at om folket vendte tilbake til de gamle kultene, skulle de befris fra spanjolene. Det mest kjente eksempel på slike opprør på 1600-tallet skiller seg ut ved at profeten på den ene siden oppmuntret folk til å forkaste katolisismen, samtidig som han utnevnte seg selv til en allmechtig gud og pekte ut en Kristus, en hellig ånd og en jomfru Maria blant sine tilhengere. Denne revolten var starten på en ny æra der katolisismen nærmest var i ferd med å smelte sammen med folks bevissthet, hevder Constantino.⁹³

I første omgang krevdes rettferdighet, ikke uavhengighet.⁹⁴ I 1750 var bare 142 menigheter av totalt 569 ledet av filippinske prester, og først i 1862 åpnet et presteseminar for filippinere.⁹⁵ Diskrimineringen av de lokale prestene gjorde dem oppmerksomme på egen nasjonal identitet, en bevissthet de videreformidlet til menighetene og de spansk-filippinske prestene.⁹⁶ På den måten ble også kravet om filippinske prester et samlende slagord for det allmenne kravet om likhet og rettferdighet. Det måtte imidlertid en offentlig henrettelse av tre uskyldige filippinske prester til før en samlet filippinsk misnøye mot de spanske styresmaktene kunne gjøre seg gjeldende. De filippinske prestenes martyrdød i Cavite i 1872 ble følelsesmessig et samlende punkt for den nasjonen som holdt på å formes.⁹⁷ Opprinnelig var navnet *filippiner* forbeholdt spanjoler født på Filippinene, men dette skulle endres.⁹⁸ Sammen med den gryende nasjonalfølelsen begynte ulike grupper som tagalog, visayan og bikolano å identifisere seg som én nasjonal gruppe.⁹⁹ Filippiner ble etter hvert en felles nasjonal identitet, uansett rase og økonomisk status.

⁹¹ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 260.

⁹² Constantino, "Identitet och medvetenhet", 76.

⁹³ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 78.

⁹⁴ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 85.

⁹⁵ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 65.

⁹⁶ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 88.

⁹⁷ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 84-85.

⁹⁸ Francisco, "Det filippinsk-amerikanske kriget", 29-30.

Selv om den filippinske nasjonalismen i første omgang var rettet mot den spanske administrasjonen, var kirken i så stor grad knyttet til staten at filippinsk opposisjon etter hvert ble rettet mot både den spanske staten og den katolske kirken. De fleste nasjonalistlederne så etter hvert ordensprestene som den fremste hindringen i å reformere Filippinene og å oppnå uavhengighet.¹⁰⁰ På slutten av 1800-tallet så en nasjonal bevegelse dagens lys. Spanjoler født på Filippinene, det nasjonale presteskapet, de kinesiske mestisene og den nasjonale eliten begynte å stille egne krav, bygget på den allmenne misnøyen.¹⁰¹ Den nasjonale oppvåkningen nådde sitt høydepunkt under den filippinske revolusjon og selvstendighetskamp mot spanjolene i 1896.¹⁰² Selv om studentene og borgerskapet hadde vært nasjonalister lenge før revolusjonen, var det først nå at nasjonalismen bredte seg blant folket.

Nasjonal helt og nasjonal helgen

I denne forbindelse er han som etter hvert skulle bli Filippinenes nasjonalhelt ikke til å komme utenom. Forfatteren Jose Rizal Mercado y Alonso (1861-1896) er selve symbolet på den filippinske nasjonalismen og selvstendighetskampen. Hans mange år i europeisk utlendighet gjorde ham til den som fremfor noen skulle artikulere det nasjonale samholdet. Opprinnelig ville ikke Rizal angripe spanjolene men vise hvordan Filippinene kunne bli en samlet nasjon gjennom utdanning, modning og ansvarliggjøring. På bakgrunn av dette dannet han reformbevegelsen Liga Filipina. Men Rizal skulle ikke bli en gammel mann. Beskyldt for å provosere frem et opprør mot spanjolene ble den 35 år gamle Rizal dømt til døden. Som den forræderen de spanske styresmaktene mente han var, skulle han skytes i ryggen. Men Rizal var en nasjonalhelt like til det siste, og legenden forteller at han rett før han falt om, klarte å vri seg rundt og dø med kropp og sjel vendt mot folket.¹⁰³

Mens Rizal er blitt nasjonalhelt, tilhører den nasjonale helgenstatusen Lorenzo Ruiz. Historien om Ruiz er en typisk hagiografi. Familiemannen og kirkefunksjonæren Ruiz ble urettmessig beskyldt for å ha drept en spanjol, og var tvunget til å flykte til Japan ombord i et skip med tre dominikanske prester: "He was caught by the Imperial Police and Ruiz weakened for a moment, ready to give up his Faith. But encouraged by the example of the Dominican

⁹⁹ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 82.

¹⁰⁰ John N. Schumacher S.J., *Readings in Philippines Church History* (Quezon City: Loyola School of Theology, Ateneo de Manila University, 1979), 272.

¹⁰¹ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 88.

¹⁰² Constantino, "Identitet och medvetenhet", 76.

¹⁰³ Arcilla, *An Introduction to Philippine History*, 90.

martyrs, he confessed he was a Christian and died a martyr on September the 29th, 1637”.¹⁰⁴ I 1987 ble Ruiz tatt opp i den katolske helgenkalenderen som Filippinenes første helgen. Rizals opprør var først og fremst rettet mot det spanske styret, forteller Alfaro. I motsetning til Ruiz ofret Rizal livet for nasjonen, ikke religionen. Dette offisielle skille mellom nasjonale helter og helgener vitner samtidig om et skille mellom nasjon og religion. Likevel er det Rizal, og ikke Ruiz, som fremdeles dyrkes som den filippinske Kristus av nasjonalistiske og millenaristiske kirkesamfunn.¹⁰⁵ Ikke bare er Rizal Filippinenes nasjonalhelt, han regnes også blant de første nasjonalistene i Asia.

USA

Rizal la også mye av grunnlaget for den kortvarige Filippinske uavhengigheten den filippinske general Emilio Aguinaldo erklærte 12. juni 1898.¹⁰⁶ Den påfølgende krigen mellom Filippinene og USA ble nok et tapt slag for filippinerne. Det filippinske folk, som trodde de endelig kunne oppnå sin selvstendighet, måtte isteden underkaste seg enda en vestlig stormakt.¹⁰⁷ I løpet av en generasjon ble eliten skilt fra massene gjennom en engelsk språkbarriere. Nye generasjoners kulturelle arv skulle gjennomgå en omveltning. Det koloniale tankesettet skulle styre den ”brune amerikaneren”.¹⁰⁸ Likevel overtok amerikanerne, i motsetning til spanjolene, en samlet *nasjon*, poengterer Constantino.¹⁰⁹

Amerikanerne var til å begynne med forhatt av filippinerne, men forsøkte på forskjellige måter å oppnå en viss grad av aksept. Et av disse tiltakene var å oppmuntre dyrkingen av Rizal. Blant annet reiste amerikanerne en statue av han i Manilas største park. Det var amerikanerne som gjorde Rizal til Filippinenes nasjonalhelt, fordi han fordømte den filippinske revolusjon og ble skutt av spanjolene, hevder Constantino. Folkelige bevegelser, ledet av selvutnevnte messiaser begynte å vokse frem. De tilba Rizal som en frelser som en dag skulle vende tilbake og regjere over Filippinene. Amerikanerne oppmuntret til antispaniske følelser, selv om de ikke forkastet den religiøse arven fra spanjolene.¹¹⁰ Samtidig ønsket de å konvertere filippinere til protestantismen. Tross konfliktene med den spanske

¹⁰⁴ Archilla, *An Introduction to Philippine History*, 58.

¹⁰⁵ Kværne og Vogt, *Religionsleksikon*, 109.

¹⁰⁶ Archilla, *An Introduction to Philippine History*, 137.

¹⁰⁷ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 101.

¹⁰⁸ Jonathan Fast og Peter Limqueco, ”Förord”, i *Filippinerna: Från kolonialism til undantagstilstånd*, red. av Jonathan Fast og Peter Limqueco (Stockholm: uf-förlaget, 1977), 12.

¹⁰⁹ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 95

¹¹⁰ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 101-104.

kirken var katolisismen “(..) so closely woven into the fabric of Filipino life and culture, that relatively few Filipinos were prepared to leave the familiar rituals of the Catholic Church for the more austere Protestant forms”.¹¹¹ Fremfor alt opprettet amerikanerne det allmenne skolesystemet filippinerne aldri fikk under spanjolene. Utdanningssystemet representerte en effektiv kontroll- og pasifiseringstaktikk: Amerikanerne ønsket å gi inntrykk av at de kom som venner for å gi filippinerne demokrati, utdanning, veier og helsevesen og ikke som erobrere. Samtidig ville de trene dem i selvstyre slik at de kunne vise seg uavhengigheten ”verdig”. Som en fri nasjon skulle de såkalte spesielle relasjonene til USA vise seg å være fordelaktige. Unge filippinere lærte å betrakte De forente stater som muligheten og rettferdighetens land, og det amerikanske samfunn som den beste modellen for filippinere og det filippinske samfunn.¹¹²

”I shall return”. Dette var general Douglas MacArthurs siste ord til det filippinske folk da japanerne overtok kontrollen av Filippinene. ”True to his promise, he returned with a vengeance and helped the Filipinos recapture the Philippines”.¹¹³ I den filippinske hæren ble det en tradisjon å minnes generalen med et eget ritual. 4. juli 1946, ett år etter andre verdenskrig var slutt, og fire år med japansk okkupasjon var over, ble Filippinene en selvstendig nasjon.¹¹⁴ Det er ganske illustrerende at amerikanerne valgte å frigjøre Filippinene på sin egen nasjonaldag. Den amerikanske mentaliteten har satt dypere spor hos filippinerne enn den spanske, tross i den relativt korte perioden amerikanerne var på Filippinene, hevder Constantino.¹¹⁵ I ettertid har Filippinene endret uavhengighetsdagen til 12. juni, datoen for uavhengigheten fra Spania i 1898 ”to really express our independence from other countries” (Alfaro). Tidligere ga vi inntrykk av at vi feiret uavhengighetsdag sammen med amerikanerne, kommenterer Alfaro. I 1998 feiret Filippinene 100-årsjubileum for sin uavhengighet.¹¹⁶

¹¹¹ Goh, *Christianity in Southeast Asia*, 24.

¹¹² Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 112.

¹¹³ Grace T. Vasquez, ”Present in Spirit”, i *Newsletter* 3 (1998):10.

¹¹⁴ Arcilla, *An Introduction to Philippine History*, 128.

¹¹⁵ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 115.

¹¹⁶ Agnes Ofelia Simbillo CB, ”From the editor”, *Newsletter* 3 (1998):2.

3.3 Historie eller konstruksjon?

Etter spanjolenes erobring av Filippinene, var det få spanske soldater på Filippinene. Den eneste spanjolen i en filippinsk by var som regel presten, poengterer pater Jose S. Arcilla S.J: "It is thus a tribute to Spain that for about 300 years the Filipinos remained loyal to her. There were corrupt officials and unworthy clerics. But, in spite of them, Spain was able to uplift the native inhabitants into a nation".¹¹⁷ Bernard har påpekt at da filippinerne endelig styrtet det spanske herredømmet, gjorde de det uten å benekte eller fraskrive seg den kristne tro.¹¹⁸ Pater John N. Schumacher legger vekt på at den filippinske revolusjon i 1896 skiller seg fra andre revolusjoner ved at til og med de revolusjonære lederne ikke fraskrev seg det religiøse tankegods. Religionen spilte en betydelig rolle i å opprettholde den revolusjonære ånden blant massene.¹¹⁹ Det er verdt å merke seg at religion og revolusjon gikk hånd i hånd i de fleste land i Asia på slutten av 1800-tallet.

Indirekte samlet Spania det fragmenterte øyriket til én nasjon og ett folk, på tross av at spanjolene nettopp forsøkte å utnytte den geografiske og kulturelle oppsplittingen, hevder Francisco.¹²⁰ Andre hevder at massekristningen av det filippinske folk lot seg gjennomføre fordi folket selv ville det.¹²¹ I følge Archilla ble det siste slaget mellom Spania og Nederland vunnet mer av overnaturlige enn naturlige krefter.¹²² Jomfru Maria har ved flere anledninger "reddet" Filippinene fra andre kolonimakter. Ifølge Bernard var filippinere forutbestemt til kristendommen.¹²³ Spanjolene så for seg at filippinere ville føle seg som et utvalgt folk: Filippinenes historie er enestående, men ingen tilfeldighet. Fra et teologisk ståsted er det helt tydelig at overnaturlige krefter, en hellig styrelse har grepet inn i historien.¹²⁴ Teologisk legitimeringen av kolonisering og overmakt er ikke Filippinene alene om. Mariavisjonen i Guadalupe, Mexico, ble av Miguel Sánchez på 1600-tallet et bevis på spanjolenes rettmessige erobring av Mexico. Jomfruen fra Guadalupe har i ettertid blitt Mexicos nasjonalsymbol.¹²⁵

¹¹⁷ Arcilla, *An Introduction to Philippine History*, 31.

¹¹⁸ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 348.

¹¹⁹ Schumacher, *Readings in Philippines Church History*, 272.

¹²⁰ Francisco, "Det filippinsk-amerikanske kriget", 29.

¹²¹ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 12-13.

¹²² Arcilla, *An Introduction to Philippine History*, 48-49.

¹²³ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 345.

¹²⁴ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 348.

¹²⁵ Eric Wolf, "The virgin of Guadalupe: A Mexican national symbol", i *Reader in comparative religion: An anthropological approach* (Fourth Edition), red. av William A. Lessa og Evon Z. Vogt (New York: Harper Collins Publishers, 1979), 115.

En felles nasjonal identitet er ingen selvfølge, påpeker Knut Kjeldstadli. Han viser også til hvordan ”fortida tjener formål i nåtida” og rettferdiggjør forhold i egen samtid.¹²⁶ Kjeldstadli poengterer at objektiv historieforskning ikke finnes.¹²⁷ Det å hevde at en nasjon eller et folk er *utvalgt*, er i beste fall teologi, ikke historie. Spania var først og fremst en kolonimakt og ikke en nasjon full av frelsere. På samme måte var USA like opptatt av utnyttelse og kontroll som demokrati og helsevesen. Å tillegge historiske hendelser religiøse dimensjoner i ettertid blir et spørsmål om tolkning: ”The only thing perhaps that we can change is the past and we do it all the time. Of course we cannot alter everything about the past: our retrospective perceptions have to be plausible”.¹²⁸

Filippinske muslimer og kristne

Da spanjolene kom var det sørlige Filippinene under muslimsk kontroll og ønsket om ekspansjon var høyst tilstedeværende.¹²⁹ Fremmedgjøringen og fordommene mellom kristne og muslimer ble i stor grad skapt under den spanske kolonitiden.¹³⁰ De bånd som tidligere eksisterte gjennom sedvaner og felles opprinnelse, ble erstattet med mistenksomhet og antipati ettersom de kristne innbyggerne stadig ble tvunget til å delta i krig mot muslimene.¹³¹ Selv om misjonærene ikke var direkte involvert i disse kampene, forsøkte de så godt de kunne å beskytte kristne mot muslimske filippinerne, hevder Arcilla.¹³² Det at filippinere måtte kjempe for troen i over to århundrer har gjort dem svært knyttet til katolisismen, ifølge Bernard.¹³³ Under den spanske okkupasjonen ble den muslimske regionen behandlet som fremmed land.¹³⁴ Fremdeles er skillene mellom kristne og muslimer tilstede på Filippinene, og en del kristne liker ikke å forbindes med muslimer og vice versa. Øybeboerne i sør ser på seg selv som muslimer og ikke filippinere, sier søster Agnes. Da paven besøkte Mindanao på Filippinene i 1981, la han vekt på at Filippinene er Guds gave til alle, uansett religion. I følge biskop Pedro Claver SJ fra Bukidon dreier det seg om en kulturkollisjon, ikke en

¹²⁶ Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*, 2.utg. (Oslo: Universitetsforlaget, 1999), 23-25.

¹²⁷ Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var*, 306.

¹²⁸ Ninian Smart, ”tradition, retrospective perception, nationalism and modernism”, i *religion, modernity and postmodernity* 79-87, red. av Paul Heelas (Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1998), 79.

¹²⁹ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 347.

¹³⁰ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 68-73.

¹³¹ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 68.

¹³² Arcilla, *An introduction to Philippine history*, 46.

¹³³ Bernard, *The Christianization of the Philippines*, 206.

¹³⁴ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 68.

religionskrig.¹³⁵ "Maybe they have their own culture, even though they are Filipinos, they have their own culture as Muslims" (Alfaro).

Likevel knytter fortsatt kristne nasjonalister den nasjonale identiteten utelukkende til katolisismen. Istedenfor å kristne Filippinene, må kristendommen *filippiniseres*, hevder de. På samme måte som Kristus ble menneskesønnen, må han nå bli filippiner. Kristendommens koloniale røtter og stadige vestlige dominans er et hinder for filippinsk katolisisme, hevder pater Edicio de la Torre SVD.¹³⁶ Første kapittel i *The Catholic Faith Catechism* (1994) "Who is the Filipino Catholic?" er et eksempel på en type retorikk som knytter det autentiske filippinske utelukkende til katolisismen. De siste århundrer har vist sammenhengen mellom et liv i Jesus Kristus og det å være ekte og autentisk filippinsk: "We (Filipinos) are followers of Christ, his disciples. (...) To cease following him is to betray our very identity".¹³⁷ Dette er en lite representativ holdning for filippinere flest. Muslimer er like filippinske som oss og vi respekterer dem, men vi glemmer ofte våre muslimske brødre og søstre, sier Rosa og Maria.

Autensitet og inkulturasjon

Den indiske jesuitten Parmananda Divarkar etterlyste i 1998 en autentisk øst-asiatisk kristendom og en liturgi i samsvar med asiatisk kultur.¹³⁸ Spørsmål knyttet til inkulturasjon og autensitet er med andre ord universelle. I "Who is the Filipino Catholic?" heter det at forståelsen og kjærligheten til Jesus Kristus farges av personlige og nasjonalhistoriske erfaringer, om kamp og smerte, seier og fest. Disse erfaringene har vært med på å utvikle filippinere som individer, kristne, filippinere, og som nasjon.¹³⁹ Forsøket på å inkulturere troen som ifølge utgiverne av "Who is the Filipino Catholic?" var hensikten med kapitlet, er fraværende. Det trekkes linjer mellom personligheten til Jesus og den filippinske tenke- og handlemåte, som evnen til å vise empati, tilgivelse, omsorg og fromhet.¹⁴⁰ I *Couples for Christ* har vi lært å stille spørsmålet: "What Would Jesus Do" (WWJD), uansett hvilken situasjon vi befinner oss i, forteller Rosa og Maria. Den filippinske filosofen Leonardo N. Mercado har vært opptatt av å finne tilbake til det filippinske og bygge videre på det som er

¹³⁵ "Paven i Øst-asia" i *St. Olav* 93, (1981):2.

¹³⁶ Edicio de la Torre SVD, "Philippines", i *Living Theology in Asia*, red. av John C. England (London.: SCM Press Ltd, 1981), 90-91.

¹³⁷ "Who is the Filipino Catholic?" i *The Catholic Faith Catechism* (Manila: Episcopal Commission on Catechesis and Catholic Education, 1994), 9.

¹³⁸ Parmananda Divarkar sitert i Josef Neuner S.J., "Hva dreier det seg egentlig om?" i *St. Olav* 110 (1998): 9.

¹³⁹ "Who is the Filipino Catholic?" 10. (Deres kursivering).

¹⁴⁰ "Who is the Filipino Catholic?" 12.

fritt for vestlig påvirkning. Likevel peker han først og fremst på likheter mellom kristendom og filippinsk kultur. Til og med nasjonalhelten Rizal viser til den gudfryktig mannen og den fromme kvinnen som representanter for de gode filippinske dyder i novellen *Noli me tangere*.¹⁴¹ Dermed setter også Rizal likhetstegn mellom idealtypiske kristne og filippinske verdier. Men inkulturasjon er en *kombinasjon* av lokal kultur og katolisisme.

Bristen på nasjonal selvfølelse ledet til et mindreverdighetskompleks overfor erobrerne, samtidig som filippinerne forsøkte å etterligne dem på alle måter, hevder Constantino.¹⁴² Han hevder videre at mangelen på en fellesnasjonal bevissthet har skapt en elementær nasjonal identitet som tydeligst aktiveres under sportsstevner og internasjonale skjønnhetskonkurranser. Det amerikanske utdanningssystemet utslettet enhver samfunnskritikk og har ført til blind godkjennelse av amerikanske verdier.¹⁴³ På tross av at utdanningspolitikken på 1970-tallet søkte å styrke nasjonal bevissthet, har resultatet blitt en kolonisert og ikke en filippinsk akademiker, ifølge Mercado. Derfor må det innføres mer tagalog og filippinsk kultur i undervisningen, hevder han.¹⁴⁴ Ifølge grunnloven av 1987 skal alle utdanningsinstitusjoner formidle patriotisme og nasjonalisme, og oppmuntre til kreativ og kritisk tenkning. Ideen om en nasjon er fortsatt vag, hevder pastor Emeterio E. Barcelona: ”There is still confusion about the abstract idea of nation that would serve as binding force for the different peoples of this country”.¹⁴⁵ Barcelona karakteriserer filippinere som verdensborgere, men understreker betydningen av nasjonal identitet i diaspora.

Filippinene famler fortsatt etter egen identitet, ifølge Constantino. Men hva er egentlig autentisk? Det som først og fremst gjør en tradisjon autentisk er at den blir tillagt egenskaper av å være det, hevder antropologene Rosalind Shaw og Charles Stewart.¹⁴⁶ Autensitet og renhet er synkretismens motpol. Alle kulturer er påvirket av andre. På samme måte som den katolske kirke av enkelte blir beskrevet som synkretistisk, er også filippinsk kultur det. Den filippinske tradisjonen med å tilbringe Allehelgensdag på familiegravene minner mer om mexicansk enn spansk kultur, hevder Tande. Dermed blir kombinasjonen av spanske og kinesiske skikker filippinske. Nettopp i kombinasjonen av spansk, sammen med mexicansk,

¹⁴¹ Arcilla, *An introduction to Philippine History*, 91.

¹⁴² Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 74.

¹⁴³ Constantino, ”Identitet och medvetenhet”, 115.

¹⁴⁴ Mercado, *Applied Filipino Philosophy*, 72-73.

¹⁴⁵ Emeterio E.Barcelon, ”The Filipino and the nation”, i *Newsletter* 8 (2003):11.

¹⁴⁶ Charles Stewart og Rosalind Shaw (red), *Syncretism/Anti-Syncretism: The Politics of Religious Synthesis*,

kinesisk, og i nyere tid amerikansk kultur, oppstår det filippinske som samtidig utgjør noe eget. I følge den amerikanske historikeren Kenton J. Clymer overtok USA et land der flertallet hadde adoptert spansk katolisisme med tydelige filippinske nyanser.¹⁴⁷ ”Spaniards or not, maybe we have our own way of identifying ourselves” (Alfaro).

Hvordan filippinsk katolisisme har blitt videreført i diaspora er temaet for de neste fire kapitlene. Jeg har valgt å innlede analysekapitlene med å vise hvordan messer på ulike språk kom i stand i St. Olav menighet. Dette henger sammen med at filippinernes forhold til messen er nært forbundet med hjemlandets historie, og forholdet til Spania kontra USA. Det å få messer på sitt eget språk har betydd mye for både nasjonal og religiøs identitet blant filippinerne i St. Olav menighet. På den måten relateres nasjonale messer både til inkulturasjon og autensitet (Jmf ”Who is the Filipino Catholic?”). Kapittel 4 tar også for seg feiringen av deres nasjonale helgen, Lorenzo Ruiz, som ble presentert i kapittel 3 sammen med Jose Rizal. Blant filippinere i St. Olav menighet er det derimot Lorenzo Ruiz, og ikke Jose Rizal, som nærmest blir feiret som en ”filippinsk Kristus”.

“Introduction:problematizing syncretism” (London/New York: Routledge, 1994), 6-7.

¹⁴⁷ Kenton J. Clymer, *Protestant Missionaries in the Philippines 1898-1916: An Inquiry into to the American Colonial Mentality* (Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1986), 3.

4 Språk og valg

Jeg har valgt å innlede kapittel 4 med debatten om hvorvidt katolske innvandrere skulle få messe på sitt nasjonalspråk eller ikke. I første del av kapitlet viser jeg hvordan nasjonale messer kom i gang og hvem som initierte disse. Hvilke språk filippinere foretrekker når de deltar i messe er i denne sammenheng avgjørende for nasjonal identitet. ”Tilhørighet til messe” handler med andre ord også om ”Tilhørighet til land”. I andre del av kapitlet under den sistnevnte overskriften, går jeg nærmere inn på patriotismen blant filippinere i St. Olav menighet og feiringen av Lorenzo Ruiz. I siste avsnitt viser jeg hvordan arv og miljø virker inn på filippinsk og katolsk identitet.

Religiøse grupper er ikke enhetlige, påpeker religionsviter John R. Hinnells: ”The divisions, be they religious, caste or class, ‘ethnic’, cultural, national may be more significant to the people under discussion than the universalizing ‘Hinduism, Islam and so forth’”.¹⁴⁸ På samme måte farges den katolske kirke i Norge av de nasjonale gruppene. Eck viser hvordan ulike katolske grupper i USA har forsøkt å danne en felles amerikansk-katolsk kirke.¹⁴⁹ I likhet med nasjonal identitet handler religiøs identitet om valg. Hvilket språk den katolske messen holdes på, er i denne sammenheng avgjørende: ”Messen er det inderligste og mest personlige for en katolikk, som man må få møte gjennom et språk som man forstår”.¹⁵⁰

Nasjonal sjelesorg

På slutten av 1980-tallet var det uenighet innad i den katolske kirken med hensyn til strategien overfor katolske innvandrere. Frontene stod mellom de som la vekt på integrering og de som vektla sjelesorg. Janne Haaland Matlary var blant de som engasjerte seg i debatten. Hun argumenterte for at tilpasning og tilegnelse av det norske språket ikke stod i motsetning til opprettholdelse av kultur, identitet og nasjonalitet, og at det ikke var ”(..) *kirkens oppgave* å beskjeftige seg med integrasjon som sosialt og politisk fenomen – men med sjelesorg”.¹⁵¹ Matlary la også vekt på at den katolske kirke er universell og ikke mer knyttet til den norske

¹⁴⁸ John R. Hinnells, “South Asian Religions in Migration: A Comparative Study of the British, Canadian, and U.S. Experiences”, i *The South Asian Diaspora in Britain, Canada, and the United States*, red. av Harold Coward, John R. Hinnells, and Raymond Brady Williams (Albany: State University of New York Press, 2000), 3.

¹⁴⁹ Eck, “Negotiating Hindu Identities in America”, 223.

¹⁵⁰ Janne Haaland Matlary, ”Skal kirken tjene sin menighet eller fornorske den?” i *St. Olav* 100, (1988): 8.

¹⁵¹ Matlary, ”Skal kirken tjene sin menighet eller fornorske den?” 8. (Hennes kursivering)

stat enn andre stater.¹⁵² Å ha integrering til nordisk katolisisme som målsetting ville være absurd, hevdet biskop Eidsvig som på den tiden var sogneprest i Bergen: ”Vi har med en kirke å gjøre som er internasjonal, av teologisk prinsipp, men også som et sosiologisk faktum”.¹⁵³ Da den katolske kirke i enkelte tilfeller var det eneste felles berøringspunkt med innvandrernes tidligere tilværelse innså de fleste etter hvert behovet for nasjonal sjelesorg tilpasset de ulike etniske gruppene.¹⁵⁴ Det ble også pekt på at nasjonal forankring ville skape trygghet og tilhørighet.¹⁵⁵ Den srilankesiske presten Iruthayanathan Pethupilai O.M.I og tidligere kapellan i St. Olav menighet (pater Iru), har derimot vært opptatt av å etablere det norske språket som en felles plattform. Norske katolikker bør ikke føle seg som en minoritet i sitt eget land.¹⁵⁶ Eidsvig hevdet derimot at katolske innvandrere som har integrert seg i det norske samfunnet, samtidig beveget seg ut av den katolske kirke.¹⁵⁷ Det at integrering i enkelte tilfeller ble ensbetydende med sekularisering, motiverte dermed også til igangsettingen av messer på de ulike nasjonalspråk, tross i fremmedgjøring overfor norske katolikker.

Både Eidsvig og senere Tande hevdet på slutten av 1980-tallet at Oslo Katolske Bispedømme manglet en overordnet plan og målsetning i møte med de store kullene av katolske innvandrere. Først i 1996 ble heftet *Retningslinjer for nasjonalsjelesorgen* gitt ut. I følge Eidsvig ble messe på polsk og vietnamesisk lenge begrenset av frykt for at store nasjonalgrupper skulle danne egne menigheter. Han la selv vekt på at organiseringen av sjelesorgen måtte sørge for kontakt mellom de nasjonale gruppene og menigheten.¹⁵⁸ I ettertid har Eidsvig kommentert at en kan få inntrykk av at en rekke grupper katolikker deler samme kirkebygning uten å utgjøre én menighet. Men biskopene hadde bestemt at troen kunne leve med forskjellig uttrykk inntil nye grupper kunne benytte norsk i liturgisk sammenheng.¹⁵⁹ Selv har Eidsvig også lagt vekt på at dagligtale og religiøst språk ikke er det samme: ”Ord og begreper brukes og tilegnes på en helt annen måte og meget langsommere i det religiøse sprog enn i dagligtalen”.¹⁶⁰ Alfaro har også vektlagt dette. Det norske kirkespråket er ennå nytt, selv for filippinere som har bodd i Norge i flere tiår, hevder han. Dette, sammen med at den norske messen av filippinerne blir

¹⁵² Matlary, ”Skal kirken tjene sin menighet eller fornorske den?” 8.

¹⁵³ Bernt Eidsvig, ”Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?” i *St. Olav* 100 (1988): 4.

¹⁵⁴ ”Våre nye trosfeller”, i *St. Olav* 92 (1980):11.

¹⁵⁵ ”Trossamfunn viktig i flyktningmottaket”, i *Broen* 29 (1988):14.

¹⁵⁶ Iruthayanathan Pethupillai O.M.I, ”Fjernkulturell prest i norsk menighet”, i *St. Olav* 112 (2000): 22.

¹⁵⁷ Eidsvig, ”Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?” 4.

¹⁵⁸ Eidsvig, ”Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?” 5.

¹⁵⁹ Eidsvig, ”Konsil og internasjonalisering”, 384-385.

oppfattet som kjedelig, gjør messe på norsk til et siste alternativ sammenlignet med messe på engelsk og filippinsk. Men den sosiale dimensjonen veier likevel tyngst: ”Det er ingen filippinere som tilhører min gruppe som går på norsk messe” (Paul).

På 1980-tallet var den filippinske innvandringen til Norge på omlag 500 personer årlig, og Tande var av dem som sterkest argumenterte for nasjonal sjelesorg overfor filippinerne.¹⁶¹ Fra 1989 til 1994 fungerte han som sjelesørger og kontaktperson for filippinerne og har i det store og hele spilt en viktig rolle i denne sammenheng. Grunnen til at det tok flere år før den første filippinske presten var på plass i Norge, skyldtes prestemangelen på Filippinene. Dessuten hevdet den filippinske biskopen, Antonio de los Reyes O.F.M, at mottakerlandene hadde vært lite villige til å ta imot filippinske prester av frykt for at dette ville oppfordre til mer migrasjon.¹⁶² I dag tilbys det katolsk messe på blant annet spansk, engelsk, tagalog og cebuano i St. Olav domkirke. Dette er de samme språkene som filippinere flest er vant med fra Filippinene.

4.1 Tilhørighet til messe

Den katolske messen er vår måte å gjøre Gud tilstedeværende på, og derfor må vi delta så ofte vi kan, sier pastor Alfaro: “As much as we wanted to eat because we are hungry, we consider the Mass as our spiritual food, and that is the way we strengthen our relationship to God. It is very important for us Catholics, for Filipinos also”. Filippinsk og katolsk identitet er nært knyttet sammen, sier han: ”I would like to believe that it’s very intertwined in our religious life as Filipinos, in our Catholic life”. De fleste filippinere setter av tid til å gå til den katolske messen, selv om den ikke foregår på deres språk eller de fullt ut begriper betydningen. Enkelte føler kanskje en forpliktelse til å delta, fortsetter pastor Alfaro. Ifølge religionssosiologene Inger Furseth og Pål Repstad utføres tradisjonelle handlinger nærmest automatisk og styres av sedvane og skikk, samtidig som de uttrykker en søken etter mening og tilhørighet: ”Felles tro og felles meninger vil gjøre det attraktivt å være sammen med likesinnede, og en slik samhörighet vil styrke troverdigheten til det religiøse universet en finner mening i”.¹⁶³

¹⁶⁰ Eidsvig, ”Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?” 5.

¹⁶¹ Tande, ”Bayanihan – Halina’t Magtulangan”, 14.

¹⁶² “Migrants are missionaries, but migration needs special concern”, i *Broen* 35 (1994): 11.

¹⁶³ Inger Furseth og Pål Repstad, *Innføring i religionssosiologi*(Oslo: Universitetsforlaget, 2003), 148-150.

På spansk

Vi føler liten kulturell tilknytning med Spania og spansk er ikke lenger obligatorisk på skolen på Filippinene, men dette er en prosess som har tatt lang tid, forteller Rosa og Maria. Det er ikke naturlig for oss å delta på den spanske messen i St. Olav domkirke, forteller de. Heller ikke Paul som lærte spansk på skolen, går på den spanske messen i St. Olav domkirke. Men det er fortsatt mange spanske ord i tagalog. Dette kommer særlig frem under messen på tagalog med ord som *gloria* (salighet) og *santo* (helgen). *Novena* fra *novem* er det spanske ordet for ni.¹⁶⁴ Enda flere ord som *Espiritu*, *Diyos*, *Hesukristo*, *kredo* og *homiliya* er lånt fra spansk, men har fått en filippinsk form. Også liturgiske feiringer som Misa De Gallo, *Noche Buena* (midnattsmesse), Santo Niño, Flores de Mayo og Lorenzo Ruiz bærer spanske navn. Spanske og filippinske ord kombineres som i påskefeiringen Pabasa Passion. I andre tilfeller brukes både det spanske og filippinske navnet om hverandre, som i tilfellet med adventshøytiden Misa de Gallo eller Simbang Gabi. Ikke minst bærer filippinere selv spanske navn, ofte i kombinasjon med amerikanske. Også i forbindelse med måltider og sosiale sammenkomster blant filippinere i menigheten, benyttes spanske ord som *merienda*, *ciena* og *fiesta*. Filippinenes spanske fortid er med andre ord fortsatt tilstede i religiøse og sosiale sammenhenger.

På engelsk

Messen på engelsk i St. Olav domkirke har blitt holdt hver søndag siden 1945. Den engelske messen har med andre ord ingen sammenheng med filippinsk innvandring. I dag dominerer filippinere likevel messen musikalsk og som minestranter og kirketjenere. Men den engelske messen er først og fremst internasjonal. Filippinere er den største engelskspråklige gruppen i St. Olav menighet.¹⁶⁵ Før Andre Vatikankonsil ble messen på Filippinene vanligvis holdt på engelsk eller latin. Da jeg kom til Norge ble det naturlig å gå på den engelske messen, forteller Paul. Denne erfaringen deler jeg med de fleste filippinere på min alder. Jeg er med andre ord mer vant til messe på engelsk enn på tagalog, sier han. Den engelske messen er veldig populær blant filippinere i St. Olav menighet, sier Rosa og Maria. Både Camilla, Joey og Paul forteller at det er på den engelske messen de treffer venner og kjente. Likevel var det bare en økning på ni messer i året, fra 1994 til 2002.¹⁶⁶ Det vil med andre ord si at engelsk

¹⁶⁴ En ni dagers privat eller offentlig bønn i den katolske kirke for ulike formål. (Jmf kapittel 5).

¹⁶⁵ *Registrerte katolikker i St. Olav domkirkes menighet etter fødeland*, Oslo Katolske Bispedømme, 25.03.2004, <http://www.katolsk.no/okb/Oslo/Olav/stats/stats.htm>, (Oppsøkt 11.06.2007).

¹⁶⁶ *Messer i St. Olav, etter språk*, Oslo Katolske Bispedømme, 19.02.2003, <http://www.katolsk.no/okb/Oslo/Olav/stats/sprak.htm>, (Oppsøkt 30.05.2007).

benyttes lite i andre sammenhenger enn på søndager og enkelte helligdager, og bekrefter at filippinere først og fremst benytter tagalog i forbindelse med *novena*. På mange måter bekrefter den engelske messens popularitet og filippinernes fortrolighet med engelsk i messesammenheng deres fortsatte tilknytning til USA. Den andre utgaven av *The Catholic Faith Catechism* fra 1997, som brukes av filippinere i St. Olav menighet, er for eksempel bygget på den amerikanske versjonen.¹⁶⁷ Vi har et mye bedre forhold til amerikanerne sammenlignet med spanjolene der det hele tiden var et element av tvang, forteller Anita. Amerikanerne derimot, de kom som venner, fortsetter hun. I tillegg fikk de i gang utdanningssystemet og førte en livsstil det var veldig lett å like. Det er derfor det er så populært blant filippinere å dra til USA, sier Anita. Amerikaniseringen av kulturen vår har gjort oss mer åpne: ”De sier at vi har vært 400 år i kloster og 50 år i Hollywood, men det er de 50 årene i Hollywood som har innvirket mest på oss”.

Også musikalsk kommer tilknytningen til USA frem. I praksis er Sacred Heart Filipino Chaplaincys kor og St. Olav English choir det samme, men går under to forskjellige navn avhengig av om de synger under engelsk eller filippinsk messe. I tillegg er så å si alle som synger i det engelske koret filippinere. Denne sammenkoblingen forklarer også hvorfor St. Olav domkirkes offisielle sang- og liturgibok *Let us sing to the lord* inneholder flest engelske, men også filippinske sanger. Musikken beskrives gjerne som folkelig, karismatisk og amerikansk. I tillegg har vi et karismatisk kor som synger på tagalog under noen av messene på tagalog, forteller pastor Alfaro.

Filippinenes amerikanske fortid kommer i dag også til uttrykk i alt fra engelske navn på liturgiske feiringer som All Souls Day, Lent, Holy Week, Sacred Heart og Rosary, til måten pastor Alfaro holder preken på. Når jeg holder filippinsk messe i Drammen, Fredrikstad eller Lillestrøm går jeg gjerne rundt blant folk og taler direkte til dem, forteller Alfaro. De må involveres og uttrykke følelser, alt fra gråt til latter, sier han. Selv har jeg sett Alfaro under en av hans prekener. Med mikrofon talte han i over en time, og minnet om en typisk amerikansk predikant. Det er også svært vanlig blant de filippinske prestene å veksle mellom engelsk og filippinsk under tagalog messe, kalt ”filingles”, for å sørge for at alle forstår innholdet i preken. Dermed blir engelsk i større grad et felles filippinsk ”språk”, og overtar den rollen som var tiltenkt tagalog. Med tiden har også engelske ord sneket seg inn i tagalog, derav

¹⁶⁷ “Philippine Catechism approved”, i *Newsletter* 2 (1997):3.

slanguttrykket, "taglish", sier Tande. Hva som avgjør bruken av spanske fremfor engelske eller filippinske ord, virker i enkelte tilfeller tilfeldig og viser igjen hvordan filippinerne kombinerer ulike språklige og kulturelle uttrykk. Det språklige og kulturelle konglomeratet kommer også frem på "novenatidsskjemaene", pamfletter og invitasjoner til feiringer, og andre trykksaker gitt ut av Sacred Heart Filipino Chaplaincy. "Novenatidsskjemaene" kommer jeg også tilbake til i kapittel 5. På samme måte som det språklige hierarkiet kommer til uttrykk i messesammenheng, brukes først og fremst engelsk, dernest filippinsk, så spansk og tilslutt norsk i forbindelse med valg av navn på filippinske grupper og bevegelser i St. Olav menighet.

Filippinernes naturlige omgang med kombinasjonen av engelske, spanske og filippinske ord vitner om en kultur som har tatt opp i seg ulike elementer i den grad at man ikke reagerer på at det står et engelsk, et spansk, et filippinsk og et norsk ord i samme setning. På mange måter kan dette hindre ivaretagelse av filippinske språk og filippinsk kultur, på den annen side er det nettopp slik kulturer og språk utvikles. Samtidig kan noe av årsaken til den store oppslutning av filippinere på engelske messer, og det at de fortsatt er positivt innstilt til amerikansk kultur, skyldes en vellykket propaganda. Spanjolene forbindes i større grad med Filippinenes historiske fortid. Mens filippinere har beholdt den katolske troen, er det spanske språket fraværende unntatt i messesammenheng. Engelsk har overtatt, både i messesammenheng og i ulike fora der filippinere samles. Dette har åpnet for vedvarende kulturell og mental amerikansk innflytelse. Mens Spania knyttes til en svunnen fortid, er USA fortsatt det lovende land for mange filippinere. Samtidig holder fortsatt mange filippinere på tradisjonelle spansk-katolske verdier. Disse kommer jeg tilbake til i neste kapittel.

På filippinsk

Pastor Alfaro forteller at filippinere i St. Olav menighet føler en sterk tilhørighet til messen på tagalog og cebuano: "I think we will also have our own Mass in our language, because it's kind of expressing our own identity". Katolikker som ikke hører forkynnelsen på et språk de kan forstå står stille i forhold til den kirke de tilhører, hevdet Eidsvig på 1980-tallet.¹⁶⁸ Med forkynnelse sikter antageligvis Eidsvig til liturgien ettersom forkynnelsen, det vil si preken, alltid har vært på de ulike nasjonalspråk. Den filippinske presten Nick Lagumbay, som tidligere virket i St. Olav menighet, har i teori og praksis vektlagt bruken av tagalog. Å delta

¹⁶⁸ Eidsvig, "Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?" 6.

på messe på tagalog gir nasjonal selvtillit, hevder han.¹⁶⁹ Paul forteller at han syns det er fantastisk å få messen på sitt eget språk: ”Det er noe spesielt ved å høre messe, eller bli med på messe på sitt eget språk, selv om vi har engelsk som liksom nærmeste morsmål”. Maria uttrykker noe av det samme: ”And it would be nice as well, of course, you know, once in a while to hear the Mass in your own language, so you can relate more, you can feel it better”. Det er vanskelig å forklare, men det oppstår en slags tilhørighet og forbrødring mellom filippinerne under messer på tagalog og cebuano, en følelse filippinere gjerne vil ha hver gang de går til kirken, sier Alfaro. Det disse uttalelsene vitner om, er at det å få messe på sitt eget morsmål handler fremfor noe om *identitet*. I denne sammenheng er nasjonal og religiøs identitet tett sammenvevd: ”Being Filipinos for us is like being Catholic. Really, the faith is just so strong. So, I don’t think there is a point in separate. I think being Catholic is one of the Filipino traits or vice versa” (Maria).

Preken er en annen grunn til at den filippinske messen er så populær, sier pastor Alfaro: “I normally talk about the Gospel itself, and try to contextualize it to the Filipino culture. Because every time the priest say the homily they feel it as their own”. Rosa, Maria og Paul sier derimot at ritualene er viktigere enn å forstå preken. Jeg deltar også på cebuano-messe, selv om jeg ikke forstår språket, sier Paul: ”Du veit hva som foregår, du kan be din bønn for deg sjøl og følge messen og svare på ditt eget språk, uten at det gjør noe”. Likevel velger filippinere flest bort messe på spansk og norsk fordi de ikke forstår språket. Dermed virker det likevel som om tilhørighet og det sosiale spiller mer inn på valg av messe enn det mine informanter gir uttrykk for her..

Fra global til lokal

Selv om vedtaket om nasjonale messer knyttes til Andre Vatikankonsils, er igangsettingen både avhengig av nasjonale gruppers tallmessige størrelse og lokale initiativ. Å få liturgien på folkespråkene var et uttalt ønske i store deler av Kirken. Pastor Tande holdt tagalog-messe allerede i 1987. Han hadde lært språket gjennom et lengre opphold på Filippinene og språkstudier i Roma. Da den første filippinske presten kom til Norge i 1991, var messen på tagalog med andre ord allerede blitt holdt i tre, fire år.

¹⁶⁹ Nick Lagumbay, ”San Lorenzo Ruiz, a Filipino called to serve in martyrdom abroad” i *Newsletter* 2 (1997):3.

Selv om filippinere i St. Olav menighet er veldig sosiale og ville gått til katolsk messe uansett språk, ønsket vi å heve engasjementet, sier Tande. Derfor ble messen tilrettelagt på deres språk. Avgjørelsen om etniske messer henger også sammen med den store pågangen av kirkegjengere, og antallet messer i løpet av en søndag, sier han. Messene er alltid nasjonale i den forstand at bestemte etniske grupper dominerer, argumenterer han. Var det egentlig engasjementet det var noe i veien med, hvis pågangen var så stor? Alfaro forteller at det ikke har vært viktig for hans egen følelse av tilhørighet å høre messen på tagalog eller cebunao, men at han har hørt andre filippinere gi uttrykk for dette. Kanskje noen savner Filippinene og ønsket seg messe på tagalog, sier Maria. Med andre ord kan det virke som om det ikke først og fremst er filippinerne *selv* som har uttrykt et behov eller ønske om messe på tagalog eller cebuano. Dette blir ytterligere bekreftet når Tande forteller om bakgrunnen for innføringen av messen på cebuano.

Årsaken til at tagalog er det største språket på Filippinene er at det undervises i tagalog på skolen, men det er flere som har cebuano som morsmål, forklarer Tande. I Norge er dessuten filippinere fra Cebu den største gruppen, sier han. I tillegg ble nyankomne sinuloger utfrosset og utskjelt av sine landsmenn i Norge som ikke ville forveksles med "mail order bride", forteller Tande: "Det oppstod en konflikt der, så det var viktig for kirken å vise at vi er der for alle vi, vi har til og med messe på deres språk". Tandes uttalelse viser hvilken maktfaktor språk er. Filippinere som ikke kommer fra Cebu likte dårlig innføringen av messen på cebunao, ettersom tagalog er nasjonalspråket, fortsetter han. Dessuten er messen på cebuano forholdsvis sjelden, og gir kvinner fra Cebu som er gift med nordmenn et ekstra argument for å gå på messe, ifølge Tande. I St. Olav menighet arrangeres messen på cebuano i forbindelse med feiringen av Santo Niño, andre påskedag og andre juledag. Først i 1990 ble hele Bibelen oversatt til cebuano, noe som kan tyde på at messe på cebuano er et forholdsvis nytt fenomen, også på Filippinene.¹⁷⁰

Mens bakgrunnen for innføringen av messer på tagalog og cebuano ifølge Tande har skjedd ut fra et ønske om større deltakelse, er det lite som tyder på at filippinere selv har uttrykt et behov for filippinsk messe eller latt språklige forhold avgjøre kirkedeltakelsen. Etter alle årene i Norge skiller jeg ikke lenger mellom for eksempel engelsk og cebuano messe, forteller Paul. Messe er messe, sier han. Igjen henger nasjonal og religiøs identitet sammen med valg:

¹⁷⁰ "Nytt fra Filippinene", i *Broen* 31 (1990): 20.

“We say it doesn’t matter what kind of language, but if we would have the choice, we would prefer our own language every time we attend the Mass. But in general, it doesn’t matter *if* you have no choice” (pastor Alfaro). Det er veldig sammensatt, men hovedpoenget er at vi vil praktisere vår tro så mye som mulig, sier pastor Alfaro.

Tydeligvis er det å gå på messe sammen med folk man kjenner viktigere enn hvilket språk messen holdes på. Dermed blir det sosiale aspektet avgjørende for valg av messe. Det at filippinere kommer sammen, uansett språklig tilknytning, er dermed kilden til forbindelsen mellom nasjonal og religiøs identitet. På samme tid kan behovet for messe på tagalog og nasjonal tilhørighet virke litt konstruert, i og med at det ikke har vært filippinerne selv som har tatt initiativet. Uansett, etniske messer har gått fra å være underkommuniserte til å bli svært populære og etterspurte. Mangelen på filippinske prester i Oslo Katolske Bispedømme gjør at vi bare har to messer på tagalog i måneden, mens det tidligere var tre, forteller Paul. I 2001 var det tre filippinske prester i bispedømmet, mens det nå er to. I løpet av de åtte årene fra 1994 til 2002 har messer på tagalog blitt nesten tredoblet, fra 21 til 59 messer i året. Samtidig var kun 105 flere filippinere registrert i St. Olav menighet i 2003, sammenlignet med 1993.¹⁷¹ Messer på tagalog har med andre ord økt mer enn antall filippinere i omtrent samme periode skulle tilsi. Dette henger først og fremst sammen med virksomheten til Sacred Heart Filipino Chaplaincy og igangsettingen av *novena* på tagalog i forbindelse med institusjonaliseringen av filippinsk-liturgiske feiringer i 1994 og 1995.

4. 2 Tilhørighet til land

Selv om de fleste aktiviteter blant filippinerne i St. Olav menighet naturligvis knyttes til den katolske kirke, er det tydelig at de også har en sterk etnisk tilhørighet. Det vil si at også etnisk identitet organiserer individuell og kollektiv handling.¹⁷² Den tradisjonelle filippinske kultur, familien og sosiale sammenkomster er eksempler på dette. Samtidig driver unge filippinske katolikker med en rekke aktiviteter som for eksempel den filippinske kampsporten *arnis*, som ikke har noe med deres katolske religionsutøvelse å gjøre. Nasjonal identitet, fellesskap og tilhørighet kommer også tydelig frem når filippinere får besøk av landsmenn, *kababayan*, i Norge. Den utstrakte bruken av dette ordet i *Newsletter* viser hvordan de vektlegger nasjonal

¹⁷¹ *Messer i St. Olav, etter språk*, Oslo Katolske Bispedømme, 19. 02.2003, <http://www.katolsk.no/okb/Oslo/Olav/stats/sprak.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

¹⁷² Miri Song, *Choosing Ethnic identity*. (Cambridge: Polity Press, 2003), 7.

identitet. Selv om opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy og basismenigheter knyttes til den katolske kirken, viser de samtidig en sterk etnisk tilhørighet. Dette kommer jeg også tilbake til i neste kapittel.

Det finnes også flere grupper som ikke nødvendigvis har noen sammenheng med den katolske kirken. Bare i Oslo er grupper som Filipino Norwegian Society, Filipino Resource Group, Filipino Sailors, Philippine Women's Organization og Norwegian Filipino Association opprettet.¹⁷³ De siste tiårene har det både blitt flere møter og seminarer blant filippinere i ulike menigheter, og flere kongresser og konferanser organisert av filippinere i ulike fora i Norden og Europa som ikke er relatert til den katolske kirke. Selv om møtevirksomheten innad i kirken er for å styrke troen, er den også med på å skape fellesskap mellom filippinere. Det samme er tilfelle med de mange organisasjonene utenfor den katolske kirke. Det er også tydelig at filippinske katolikker er bevisste på dette og ønsker å dyrke nasjonal identitet og patriotisme: "One can see also that our *bayanihan* is alive and working well even if we are distant from our beloved homeland".¹⁷⁴ *Bayani* er tagalog for patriot eller helt.

Feiringen av Lorenzo Ruiz og landsmenn

Den begivenheten som tydeligst manifesterer og feirer nasjonal tilhørighet er feiringen av Lorenzo Ruiz. Samtidig er dette også en feiring av tilknytningen mellom nasjonal og religiøs identitet: "It is during the Fiesta [Lorenzo Ruiz] one can witness the Filipino deep-rooted Catholic faith. Those who can not attend the monthly Mass regularly were present at the Fiesta!".¹⁷⁵ Dette er også den eneste feiringen som omtales som en religiøs *festivity*. På den måten er denne feiringen per definisjon den mest *filippinske* av alle. På invitasjonen står det: "This will give us the opportunity to mediate on the life of San Lorenzo, and at the same time, strengthen our Christian faith and brotherhood". Lorenzo Ruiz er først og fremst en nasjonal feiring, en feiring av det å være filippinsk. "All Filipino organizations, religious communities and families are most welcome to participate".¹⁷⁶ Feiringen er med andre ord åpen for alle filippinere, uavhengig av om de er katolikker eller ikke. Dette viser samtidig hvordan nasjonal tilhørighet i denne sammenheng overstiger, og er viktigere enn tilhørighet til den katolske kirke. De fleste filippinere føler seg privilegerte som har en helgen fra sin egen rase, sier

¹⁷³ "flashback... UPCC Concert", i *Newsletter* 2 (1997):11.

¹⁷⁴ Lawrence B. Malto, "Santacruzian festivity in Oslo", i *Newsletter* 8 (2003):10. (Hans kursivering).

¹⁷⁵ Isabel Stangeland, "News from: SHFC – San Lorenzo Ruiz Chapter St. Svithun Parish, Stavanger", i *Newsletter* 7 (2002):14.

¹⁷⁶ "Sacred Heart Filipino Chaplaincy: San Lorenzo Ruiz Feast Committee, Invitation", i *Newsletter* 7 (2002):14.

Maria. Lorenzo Ruiz er også naturlig å vende seg til i forkant av større filippinske arrangementer som Sacred Heart Filipino Chaplaincys seminarer, forteller Rosa og Maria. Lorenzo Ruiz er Manilas vernehelgen og før kanoniseringen av ham var feiringen mest utbredt i Manila og Cavite. Med saligkåringen har feiringen av Lorenzo Ruiz gått fra å være lokal til å bli nasjonal og på mange måter selve symbolet på det katolske Filippinene. Med saligkåringen i 1987 ble Lorenzo Ruiz tatt opp i den liturgiske kalender. Dette har vært en viktig anerkjennelse for filippinske katolikker.

Lorenzo Ruiz blir gjerne fremstilt i filippinsk nasjonaldrakt med den tradisjonelle hvite, nesten gjennomsiktige skjorten, *tagalog barong*, svarte bukser, sandaler og halvlengt svart hår. På mange måter minner han nettopp om en filippinsk Kristus-skikkelse. Ulike sitater er med på å gjøre ham til en ekte martyr: "I am a Christian, and I will remain a Christian even to the point of death. Only to God will I offer my life. Even if I had a thousand lives, I would offer them to him".¹⁷⁷ I dette sitatet nevner han ikke selv sin nasjonale identitet, men en bønn knytter ham til denne:

O, St.Lorenzo Ruiz, you, who had given your life to our Lord Jesus Christ, pray for us who are now far from our native land, so that we may hold to our identity – that of being a Filipino Catholic – an identity which entails being a witness to the Good News of the Gospel – an identity which you have died for.¹⁷⁸

Det at Lorenzo Ruiz måtte flykte fra sitt hjemland har gjort han til innvandrernes beskytter. Blant annet tidligere biskop i St. Olav menighet, Gerhard Schwenzer SS.CC, la vekt på likhetene i situasjonen til filippinske innvandrere og Lorenzo Ruiz. "Like many of you, St. Lorenzo Ruiz is a Filipino looking for a better way of life".¹⁷⁹ Selv om både et kapell i Finnmark og den filippinske gruppen i Stavanger er oppkalt etter den filippinske helgenen, syntes pastor Lagumbay at den filippinske gruppen i Norge, Sacred Heart Filipino Chaplaincy, heller burde vært oppkalt etter Lorenzo Ruiz. Lorenzo Ruiz burde æres og dyrkes som modell for filippinske kristne både på grunn av hans menneskelige egenskaper som evnen til å vise følelser og nøydsomhet, samtidig som han var kirketjener og medlem av et

¹⁷⁷Forsiden, *Newsletter* 7 (2002):1.

¹⁷⁸Maria steffens, "When the saints come marching in.." i *Newsletter* 1 (1996):9.

¹⁷⁹ Gerhard Schwenzer SS.CC, "Message of Bishop Gerhard Schwenzer, SS.CC", i *Newsletter* 8 (2003):3.

rosenkransbrorskap, hevder pastor Lagumbay.¹⁸⁰ Navnevalget Sacred Heart Filipino Chaplaincy uttrykker, samtidig en vektlegging av det felleskatolske mer enn det filippinsk-katolske.

Maria har også vektlagt den nasjonale identiteten til Lorenzo Ruiz: "He is a martyr, he is the saint of the Filipinos, whatever you know, need that we have, we have to call on him, he would understand tagalog I think". Likevel sier hun at selv om hun alltid ber til Lorenzo Ruiz i forbønn, kunne hun like gjerne henvendt seg til mor Teresa eller en annen helgen. Lorenzo Ruiz var bare et vanlig menneske. Han trodde på Gud og var villig til å dø for dette, sier Joey. Tross i at Lorenzo Ruiz er Filippinenes helgen, så er han foreløpig ikke blitt mer betydningsfull for filippinske katolikker enn andre helgener. Likevel er det en tydelig nasjonal stolthet over utnevnelsen av en nasjonal helgen og flere har vektlagt at det vil komme flere filippinske helgener i kjølvannet av ham: "As San Lorenzo Ruiz has shown, a Filipino has the potentialities of becoming a saint, not necessarily through martyrdom (*masakit 'yun!*) but in our own little Filipino ways. We have to believe in ourselves and preserve the good values which are unique to us".¹⁸¹

Miljø og arv

Filippinere som ikke har vært i hjemlandet på mange år, som snakker lite tagalog og som har giftet seg med nordmenn, oppfatter ikke Joey lenger som filippinske: "Da ser jeg dem som en nordmann altså, språket kan være litt viktig." (Joey). Dette forteller en hel del om hvor mye vekt Joey tillegger tagalog med tanke på sin nasjonale identitet; ikke bare hos seg selv, men også hos andre. Selv besøker Joey konens familie på Filippinene hvert år, samtidig som han har sin egen familie i nærmiljøet og på den måten opprettholder det filippinske språket. Hylland Eriksen poengterer at språk, slektskap, religion og livsstil er avgjørende for opprettholdelsen av etnisk identitet gjennom perioder med endring.¹⁸² I følge Jacobsen er det også typisk for diasporagrupper å se på sitt opprinnelsesland som et sted de kanskje kan returnere til, og derfor knyttes den kollektive identiteten til dette vedvarende forholdet til hjemlandet.¹⁸³ For Joey er det viktig å praktisere tagalog i tilfelle han en dag vil vende tilbake til Filippinene. Både Rosa, Maria, Joey og Camilla syns det er viktig at filippinske barn som

¹⁸⁰ Lagumbay, "San Lorenzo Ruiz, a Filipino called to serve in martyrdom abroad", 3.

¹⁸¹ Lagumbay, "San Lorenzo Ruiz, a Filipino called to serve in martyrdom abroad", 3. (Forfatterens kursivering)

¹⁸² Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and nationalism: anthropological perspectives* (London: Pluto Press, 1993), 68.

¹⁸³ Jacobsen, "Hinduismen i diaspora", 442.

vokser opp i Norge kan kommunisere med slektninger på Filippinene. Foreldrene mine er opptatt av jeg skal lære tagalog fordi vi snakker tagalog hjemme i familien, men det er mange unge filippinere som vokser opp i Norge som ikke lærer tagalog, forteller Camilla. En annen grunn til å lære tagalog er at språket praktiseres blant filippinere i St. Olav menighet. Samtidig er det en forutsetning for å delta på messe på tagalog, forteller Rosa og Maria. Camilla forteller at det har vært nyttig å gå på tagalog-messe for å lære språket. Å kunne tagalog er derfor en nødvendig forutsetning både for å være en del av det filippinsk-katolske miljøet i St. Olav menighet, og for å kunne kommunisere med familie, venner og bekjente.

”Jeg er norsk statsborger, passet er norsk, men jeg er egentlig filippinsk.” (Camilla). Dette utsagnet viser hvor lite sammenheng det kan være mellom statsborgerskap og nasjonal identitet. Selv om Camilla er født og oppvokst i Norge, føler hun seg filippinsk. Joey har noe av den samme opplevelsen idet han sier at han føler seg både norsk og filippinsk, men mest filippinsk. Dette til tross for at han kom til Norge da han bare var 12 år, og til nå har bodd to tredjedeler av sitt liv her. Med andre ord er heller ikke tidsaspektet avgjørende for utviklingen av nasjonal identitet. Filippinene er ”hjemme” selv for de som har bodd i Norge i flere tiår. På Filippinene er det et ordspråk som sier at de som ikke ser seg tilbake aldri vil komme frem.¹⁸⁴ ”My heritage is an integral part of my identity, molded me in tiny thousand pieces: from my looks; my social and cultural orientation; my religion and faith; my family ties; my values....”.¹⁸⁵

Nettopp fordi de selv hevder at årene i Norge har fornorsket dem, velger de å ivareta sin nasjonale arv.¹⁸⁶ Nasjonal identitet handler veldig mye om valg. Camilla sier: ”Jeg vil være en filippinsk jente”. Til tross for at hun er vokst opp i Norge og befinner seg i et norsk miljø både med tanke på skole og venner, kjenner hun seg annerledes, og har til en viss grad også valgt å være det. Dermed opprettholdes tradisjonen ved at den velges. Det er viktig for meg å vise at jeg er filippinsk og katolikk, og ikke ”late som” jeg er norsk, sier Camilla: ”Når det er prøve på skolen, har jeg alltid med meg rosenkransen, og jeg ber før jeg spiser”. På denne måten handler nasjonal og religiøs identitet også om hvem man ønsker å være og hvordan man ønsker å fremstå. Både det filippinske og katolske står i kontrast til det norske, eventuelt

¹⁸⁴ Grace T. Vasquez, ”Looking back” i *Newsletter* 2 (1997):25.

¹⁸⁵ Rez Ong Esmeña Kosvik, ”Home...”, i *Newsletter* 1 (1996): 16.

¹⁸⁶ Vasquez, ”Looking back”, 25.

protestantiske, der hun uttaler at det å være filippinsk og katolikk danner grunnlag for hennes identitet i Norge.

Møter med mennesker fra andre religioner styrker den religiøse identiteten og gjør religion til en viktig identitetsmarkør, ifølge Jacobsen.¹⁸⁷ For Camilla er det viktig å uttrykke nasjonal og religiøs identitet, tross i at hun er andregenerasjons filippinsk katolikk i Norge. I følge Hinnells antok de fleste teoretikere på 1960- og tidlig 1970-tallet at andre og tredje generasjons innvandrere i økende grad ville assimileres inn i det nye vertslandet. Dette har ikke skjedd.¹⁸⁸ På samme måte som det er viktig for muslimer å gå med hijab, er det viktig for Camilla å vise frem det katolske bønnekjedet, rosenkransen. Språk, religiøse symboler og ytringer er både med på å opprettholde, og knytte sammen nasjonal og religiøs identitet.

Da nasjonale messer ble igangsatt før organiseringen av sjelesorgen, temaet for neste kapittel, har jeg valgt denne rekkefølgen på temaene. Samtidig er messer på nasjonalspråket selve kjernen i den nasjonale sjelesorgen. Sammen med språklig tilrettelegging ble en rekke mindre filippinske grupper organisert, eller institusjonalisert i Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Mens igangsettingen av de nasjonale messene ikke utelukkende var filippinernes fortjeneste, var dette i mye større grad tilfelle med igangsettingen av sjelesorgen og opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Denne drives utelukkende av filippinerne, i samarbeid med bispedømmet forøvrig. Sacred Heart Filipino Chaplaincy er på samme måte som nasjonale messer et resultat av, og en videreføring av bestemmelsene til Andre Vatikankonsil. Mens den språklige tilretteleggingen av messen knyttes til dokumentet *Gudstjenetstens fornyelse*, er det dokumenter som fokuserer på lekfolkets rolle som er temaet for neste kapittel.

¹⁸⁷ Knut A. Jacobsen, "Den globale hinduismen og Hinduismen i Norge", i *Hinduismen* (2003):248.

¹⁸⁸ Hinnells, "South Asian religions in Migration", 2.

5 Det filippinske lekfolket

Første del av dette kapitlet handler om Sacred Heart Filipino Chaplaincy og hvordan filippinere i St. Olav menighet er organisert. Hensikten er å vise hvordan organisasjonsstrukturen utnyttes i forbindelse med kollektiv feiringer og religiøs praksis. I andre del viser jeg hvordan filippinere tilknyttet Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ har blitt misjonærer i diaspora. På den måten er organiseringen utgangspunktet for misjoneringen.

Etter Andre Vatikankonsil skulle den private bønnen bes hjemme, mens fellesbønnen hørte til i kirken.¹⁸⁹ Lekfolket var ikke lengre kun passive tilhørere, også de kunne aktivt delta messen. Konsildokumentet *Lumen Gentium* (folkenes lys), handlet om lekfolkets kristne plikt til å bekjenne sin tro og til å forkynne. Dette var helt nytt. Lekfolkets mer dagligdagse forkynnelse ville få en helt annen virkekraft, ble det hevdet. Også i styrende organer, fra menighetsplan til nasjonalt nivå, fikk lekfolk en sterkere stemme.¹⁹⁰ Et annet relevant dokumentet fra konsilet er dokumentet *De Ecclesia* som beskriver den katolske kirke som ”Guds folk”. Dette var først og fremst et korrektiv overfor den massivt hierarkiske kirketenkningen som dominerte før konsilet.¹⁹¹ Tidligere stod presten med ryggen vendt mot menigheten og bad til Gud på deres vegne. Prestens ”helomvending” var en viktig symboleffekt for å vise at menigheten, *folket*, var inkludert.¹⁹² Vektleggingen av lekfolket har ført til større bevisstgjøring rundt nasjonal og religiøs identitet. Ajourføringen av den katolske kirken handlet også om en resakralisering av samfunnet, og en sterkere vektlegging av tradisjonelle verdier.

5. 1 Organisering av filippinere

På Filippinene ble den nye kursen staket ut av bispekonferanser, basismenigheter, utdanning av lekfolket, lekbevegelser og organisasjoner. Også lekinstitusjoner ble opprettet. Filipino

¹⁸⁹ ”The Need for prayer – from the Vatican II Missal – “, i *Newsletter* 5 (2000): 9.

¹⁹⁰ Bloch-Hoell, *Katolske kristne og vi andre*, 185-187.

¹⁹¹ Ola Tjørholm, ”Uten Det annet Vatikankonsil, en kirke på sotteseng”, i *St. Olav* 118 (2006):10.

¹⁹² Thomas Patfoort, ”Liturgi i forandring”, i *Kirke i oppbrudd: Essays om den katolske kirke i dag* (Oslo: St. Olav Forlag, 1973), 90.

Chapalincy-sentre er i dag plassert rundt omkring i hele verden der det finnes filippinske katolikker.¹⁹³ I 1994 fikk Norge sitt Sacred Heart Filipino Chaplaincy.

Sacred Heart Filipino Chaplaincy

Den første filippinske presten som kom til Norge var pater Edward J. Canoy O.F.M. Han virket i Oslo Katolske Bispedømme fra 1991 til 1992.¹⁹⁴ Deretter gikk det to år uten at filippinerne i Oslo hadde en filippinsk prest. Da antallet ordinasjoner til presteembetet i Maasin og presteseminaret var tilstrekkelig høyt, bestemte biskop Vicente T. Ataviado at bispedømmet hadde råd til å sende en filippinsk prest til Norge.¹⁹⁵ I 1994 innledet bispedømmet Maasin i Leyte og Oslo Katolsk Bispedømme et samarbeid om den nasjonale sjelesorgen for filippinere. Pastor Marianito T. Dondoyano var den første filippinske presten som ble sendt til Norge på fireårs kontrakt fra bispedømmet Maasin.¹⁹⁶ Det var også Dondoyano som organiserte og tok initiativ til Sacred Heart Filipino Chaplaincy (SHFC) og det første møtet 5. november 1994.¹⁹⁷ Sacred Heart Filipino Chaplaincy ble opprettet for å ivareta evangelisering, liturgiske feiringer og allmenne prestedtjenester.¹⁹⁸ Evangelisering og katekese knyttes både til undervisning og *Newsletter*, og i senere tid til opprettelsen av basismenigheten. Sacred Heart Filipino Chaplaincy er en del av Oslo Katolske Bispedømmes nasjonale sjelesorg for filippinere, men har verken selvstendig beslutningsmyndighet eller jurisdiksjon.

Pastor Alfaro forteller at han som filippinsk prest er leder av Sacred Heart Filipino Chaplaincy og tilgjengelig for filippinere hele døgnet: "All Filipinos that come to Norway are under the chaplaincy in principle". Selv om institusjonen er rettet mot katolikker, er den samtidig tilgjengelig for alle filippinere i Norge. Sacred Heart Filipino Chaplaincy har blant annet god kontakt med den filippinske ambassaden og kan bistå i forhold som gjelder arbeids- og oppholdstillatelse og så videre. Institusjonen har også en sosial side, og samarbeider blant annet med Caritas Norway. I tillegg koordinerer Sacred Heart Filipino Chaplaincy samarbeidet mellom den nasjonale sjelesorgen og filippinere i de ulike menighetene i Norge

¹⁹³ "5th European consultation-meeting on the Filipino ministry", i *Newsletter* 8 (2003):12.

¹⁹⁴ *Filippinsk sjelesørger til Oslo*, Oslo Katolske Bispedømme, 10.05.1999, <http://www.katolsk.no/nyheter/1999/05/n990519c.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

¹⁹⁵ "A Filipino Priest Arrives in Norway", i *Broen* 35 (1994): 13.

¹⁹⁶ *Marianito Dondoyano*, Oslo Katolske Bispedømme, 07.03.2003, <http://www.katolsk.no/home/mdondoyano> (Oppsøkt 30.05.2007).

¹⁹⁷ Rez Ong Esmeña Koksvik, "The Sacred Heart Filipino Chaplaincy", i *Broen* 36 (1995):17.

¹⁹⁸ Koksvik, "The Sacred Heart Filipino Chaplaincy", 17.

(Se vedlegg). Filippinere i Oslo har blant annet hatt besøk av det filippinske koret i Drammen og Østfold. Filippinere i de ulike menighetene deler Sacred Heart Filipino Chaplaincy inn i undergrupper. Mens gruppen i for eksempel Fredrikstad heter Santo Niño, er filippinere i Oslo organisert under Our Lady of Mount Carmel. Dette viser samtidig hvordan deres katolske engasjement inngår i organiseringen.

Our Lady of Mount Carmel

Gruppen Lady of Mount Carmel er hovedsakelig tilknyttet St. Olav menighet, men er også åpen for filippinere i andre menigheter. I likhet med de andre filippinske gruppene som er tilsluttet Sacred Heart Filipino Chaplaincy, består Lady of Mount Carmel av flere undergrupper med ulike formål. Dens øverste organ er Advisory Council, og består av 12 valgte personer og to representanter fra henholdsvis den karismatiske gruppen, El Shaddai, og det filippinsk-engelske koret. Disse 12 har ulike verv og er kontaktpersoner for hver sin undergruppe. De ulike filippinsk feiringene har for eksempel hver sin kontaktperson. I tillegg har hver feiring sitt eget vertskap, henholdsvis *hermano/hermana* (bror/søster) og/eller en komité. Advisory Council møtes minst to ganger i måneden. I utgangspunktet velges man for tre år, men valgperioden kan forlenges med inntil seks år. Edsavleggelsen foregår gjerne i forbindelse med en filippinsk feiring i St. Olav domkirke.

Pastor Dondoyano startet i 1994 med regelmessig undervisning og voksenkatekisme både for filippinere i Oslo og andre menigheter i bispedømmet. Katekeseundervisning har også blitt formidlet via *Newsletter* og deres ”katekeseskjema”. Dette er et av flere eksempler på hvor gjennomorganisert det filippinske lekfolket i St. Olav menighet er. Første nummer av *Newsletter* kom ut i juni 1996.¹⁹⁹ Foruten søster Agnes som var redaktør frem til 2007, drives *Newsletter* av filippinske lekfolk. Universelle katolske emner som nattverd og helgener, i tillegg til årsregnskap, donasjoner, kryssord, dikt og filippinsk-liturgiske feiringer er med på å prege tidsskriftet. Den gjennomgående bruken av uthevede bokstaver og utropstegn gir samtidig et muntlig og misjonerende preg. Selv om *Newsletter* først og fremst er mediet til filippinske katolikker i Norge, gis også presidentvalg på Filippinene og ikke-religiøse møter mellom filippinere i Norge og Norden spalteplass. I begynnelsen var det både artikler på engelsk og tagalog i *Newsletter*. I dag benyttes utelukkende engelsk.

¹⁹⁹ Rez Ong Esmeña Koksvik, ”The Filipino Chaplaincy- What now?” i *Broen* 37 (1996): 16.

Selv om feiringen av Santo Niño, Flores de Mayo/Santacruzán og Lorenzo Ruiz ble feiret blant filippinere i St. Olav menighet tidligere, ble det filippinsk-liturgiske kirkeåret institusjonalisert i Sacred Heart Filipino Chaplaincy i 1994/1995.²⁰⁰ Flores de Mayo og Santacruzán skrives gjerne sammen fordi Santacruzán inngår som en del av Flores de Mayo. På Filippinene er Flores de Mayo en festival. I Our Lady of Mount Carmel feirer filippinerne All souls day, Simbang Gabi/Misa de Gallo, Noche Buena, Santo Niño, Lent, Holy Week, Flores de Mayo/Santacruzán, Sacred Heart, San Lorenzo Ruiz og Rosary.²⁰¹ Foruten Santo Niño og Santacruzán er alle feiringene og høytidene en del av den liturgiske kalender. Festdagen for Lorenzo Ruiz er i teorien universell, men feires i praksis bare av filippinske katolikker. Det som først og fremst gjør at filippinerne i St. Olav menighet selv omtaler høytidene som filippinsk-liturgiske er at de arrangeres av filippinere, innledes med en *novena* på tagalog og er spesielt rettet mot filippinske katolikker i menigheten.

Novena

Novena er en ni dagers privat eller offentlig bønn for å oppnå spesielle ønsker eller intensjoner. Den er en relativt lang og en mer konsentrert form for fromhet som opprinnelig ble brukt i forbindelse med sorg. I middelalderens Frankrike og Spania var *novena* en forberedelse til julen, der tallet ni representerte månedene Jesus hadde tilbrakt i sin mors mage. Først på 1800-tallet anbefalte og oppfordret den katolske kirken til *novena*, som siden har blitt en populær form for fromhet.²⁰² Filippinere i St. Olav menighet har også praktisert ni dagers rosenkrans eller korsveisandakt i forbindelse med fastetiden.²⁰³ Den utstrakte bruken og hyppigheten av *novena* er karakteristisk for filippinere: "We also have our novenas before our birthday, personal novenas" (Alfaro). En *novena* er ikke nødvendigvis bare en forberedelsesperiode, men dette er den vanligste bruken blant filippinere i St. Olav menighet. Etter ni dager kommer selve festdagen. Denne feires litt ulikt, da alle feiringene har sitt særpreg, men messe på tagalog (bortsett fra Santo Niño) og den sosiale sammenkomsten i etterkant, er felles for dem alle.

Filippinerne i St. Olav menighet utnytter sin egen organisasjonsstruktur og gruppetilhørighet når de arrangerer *novena*. Noen grupper dannes på bakgrunn av filippinske språk. De fleste gruppene tilhører Sacred Heart Filipino Chaplaincy og dens undergrupper, mens andre igjen

²⁰⁰ Tande, "Bayanihan – Halina't Magtulangan", 13.

²⁰¹ Koksvik, "The Sacred Heart Filipino Chaplaincy", 17.

²⁰² *New Catholic Encyclopedia*, 2003, s. v. "Novena".

er tilknyttet Couples for Christ. Under en *novena* er en gruppe ansvarlige medhjelpere under messen en dag, mens en annen gruppe har ansvaret en annen dag. I ”novenaskjemaene” som legges ut i St. Olav domkirke i forkant av hver feiring, får man informasjon om ansvarsfordelingen. At de er ansvarlige betyr for eksempel at de bærer opp offergavene til alteret eller er tekstlesere under messen. Under *novena* for Santacruzán utgjorde visayan, caviteño, bicolano, ilocano og kapampangan de språklige gruppene.²⁰⁴ Andre grupper som også hører til Sacred Heart Filipino Chaplaincy var Sacred Heart Charismatic Community, Basic Ecclesial Community (1, 2 eller 3), Unge filippinske katolikker og English Filipino Choir. I denne sammenheng representerte Youth for Christ den karismatiske lekbevegelsen.²⁰⁵ Hver gruppe har sine kontaktpersoner som ofte er et eller flere ektepar. Hvilke grupper som samarbeider om å arrangere en *novena* forteller lite om feiringens geografiske lokalisering, men er først og fremst en garanti for at den opprettholdes over ni dager. *Novena* både samler og engasjerer folk før selve festdagen, sier Alfaro. Når Youth for Christ er ansvarlige for en dag *må* jeg stille opp, forteller Camilla. Selve organiseringen medfører både forpliktelser og ansvar, og knytter samtidig den filippinske kulturs gruppetilhørighet til deres praktiske religionsutøvelse. Alle fellesskap medfører forpliktelser, sier pater Alfaro: ”Cause if you’re a Catholic and then you’re doing nothing to the community, I personally would question how Catholic you are”. Den katolske kirke er bygget på denne ideen, sier pater Alfaro.

I virkeligheten er ikke filippinere én gruppe, men består av flere med tanke på språk og kultur, i tillegg til at de har kommet til Norge i ulike puljer, sier Tande. At filippinere er en sammensatt etnisk gruppe får man ikke minst inntrykk av ved å se på ”novenaskjemaene”. Samtidig har den geografiske sammensetningen av filippinere sammen med praktiske årsaker, avgjort hva som har blitt stående som det filippinsk-liturgiske kirkeår. Heterogeniteten innad i det filippinske miljøet i menigheten er noe av årsaken til alle gruppene, sier Maria, men troen på en felles Gud forener oss. I følge sosiolog Miri Song er ikke etniske grupper nødvendigvis homogene eller statiske.²⁰⁶ Hun definerer identiteten til en etnisk gruppe ut i fra variabler som religion, språk, landområde, nasjonalitet, minner om en felles fortid, felles opphav, utseende

²⁰³ ”Novenatidsskjema”, fasten 2006.

²⁰⁴ Manila ligger på den delen av Filippinene som heter Luzon. Caviteño snakkes i provinsen Cavite, ikke langt fra Manila. Bicolano snakkes i Manila, den sørøstre delen av Luzon, mens ilocano og kapampangan brukes i henholdsvis den nordlige og sentrale delen av Luzon. Visayan er et av flere språk som snakkes i området rundt Cebu. (Se kart i vedlegg).

²⁰⁵ ”Novenatidsskjema”, *Flores de Mayo/Santacruzán* 2006 som jeg har hentet i St. Olav domkirke. Jeg viser eksempel på et novenaskjema i vedlegget, men det er ikke det samme som det refereres til her.

²⁰⁶ Song, *Choosing Ethnic Identity*, 42.

og slektskap.²⁰⁷ Definisjonen viser også hvordan religion svært ofte inngår som en del av identiteten til en etnisk gruppe. Song vektlegger at det er medlemmenes bevissthet om å tilhøre en gruppe som er avgjørende, og ikke hvorvidt de skiller seg ut som en gruppe. At filippinerne er bevisste på sin etniske gruppetilhørighet bekreftes både i dannelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy og basismenigheter. Ifølge sosiolog Arild Hovland preges etnisk organisering blant annet av sosial forandring og intensivert etnisk bevissthet blant medlemmene.²⁰⁸ Opprettelse av katolske organisasjoner, bevegelser og grupper er særegent for filippinere, sier Maria. På den måten forenes filippinsk og katolsk gruppetilhørighet. Filippinere er med andre ord både klar over sitt felles opphav og ønsker å styrke sin felles identitet.

5. 2 Organisering av misjonering

I følge tidligere erkebiskop Sin har mangelen på filippinske prester i enda større grad utsatt filippinske familier i vestlige samfunn for sekularisering og konsum.²⁰⁹ De mange filippinske institusjoner, bevegelser og grupper som har blitt opprettet har vært en måte å imøtekomme dette behovet på. De har med andre ord hatt en *misjon*. Dette har fordret en god organisering av filippinere. Organisering av filippinere og evangelisering består derfor ikke uavhengig av hverandre, men er tvert imot avhengig av et godt samarbeid. Kapittelinnstillingen er valgt for å illustrere dette. Siste del av kapitlet ser først nærmere på basismenigheter og bevegelsen Couples for Christ. Deretter relateres misjonering til filippinere i diaspora. I de to siste avsnittene sammenligner jeg katolske og filippinske verdier, og deretter Sacred Heart Filipino Chaplaincy med Couples for Christ.

Basismenigheter

Basic Ecclesiastical Communities eller basismenighetene er offisielt underlagt Sacred Heart Filipino Chaplaincy, sier pastor Alfaro. På samme måte som på Filippinene, skulle basismenighetene på sikt kunne avlaste de to overarbeidete filippinske prestene i Oslo Katolske Bispedømme. Samtidig ble lekfolket evangelisert. Bak opprettelsen lå også et ønske om mer trosforståelse. Arbeidet med basismenighetene startet i en periode da det var tre filippinske prester i Oslo Katolske Bispedømme. Pastor Melgabar Necio Enero, pastor

²⁰⁷ Song, *Choosing Ethnic Identity*, 7.

²⁰⁸ Arild Hovland, "Etnisk bevisstgjøring og kreolisering", i *Flerkulturell forståelse*, 216-231, red. av Thomas Hylland Eriksen (Oslo: Tano Aschehoug, 2000), 218.

Lagumbay og jeg startet disse gruppene i fjor, forteller pastor Alfaro. I januar 2005 var basismenigheten i St. Olav menighet et faktum. Frem til juli 2005 hadde pastor Enero og pastor Alfaro holdt åtte seminarer og grunnlagt minst syv basismenigheter og 18 cellegrupper i hele bispedømmet.²¹⁰ Nesten hver helg holder pastor Enero og jeg basisseminarer om evangelisering i byer som Stavanger, Bergen og Drammen, forteller pastor Alfaro. Hver basismenighet består av to, tre, eller fire cellegrupper. I cellegruppene foregår en læringsprosess, i tillegg til at vi ber sammen. Hver cellegruppe består av seks familier eller mer. Cellemøter holdes én til to ganger i måneden, vanligvis hjemme hos en av familiene. Vi ønsker å opprette cellegrupper i alle menighetene i bispedømmet og involvere noen filippinere på hvert sted, sier pastor Alfaro. Basismenigheten møtes én gang i måneden og General Assembly holdes hver fjerde søndag etter messe på tagalog.²¹¹

Under en messe på den nasjonale migrasjonsdagen på Filippinene i 1994 la daværende erkebiskop Sin vekt på at filippinske arbeidere rundt om i hele verden er den lokale katolske kirkes mest potente misjonærer og at mulighetene som ligger i migrasjonen burde utnyttes: "He called on parishes to show a special concern for people who are migrating and to provide them with moral support and catechesis so that they will feel not only that they are leaving, but also that they are being sent by the Lord and the local Church".²¹² På samme tid oppfordret erkebiskopen til videreføring av basismenighetene i utlandet, men advarte samtidig mot isolasjon og oppfordret til integrasjon med den lokale kirken.²¹³ Basismenigheten skulle sørge for at filippinere tok vare på hverandre og sitt katolske og filippinske opphav for å hindre utnyttelse og mishandling. Allerede i 1955 startet arbeidet med å opprette det som senere skulle bli Episcopal Commission for the Pastoral Care of Migrants and Itinerant Peoples, tilknyttet den katolske kirken på Filippinene. Samtidig har filippinske arbeidere i utlandet ofte blitt omtalt som Filippinenes moderne helter fordi de opprettholder en viss balanse i økonomien. På den måten har det også fra offisielt hold på Filippinene blitt oppfordret til filippinsk migrasjon.

Katolske ledere både på og utenfor Filippinene har sett sammenhengen mellom dagens filippinske migrasjon og tidlig kristen migrasjon. Erkebiskopen av Zambonga, Carmelo D. F

²⁰⁹ "Migrants are missionaries, but migration needs special concern", 11.

²¹⁰ Phil Llanos, "From B.A.S.E. to B.E.C", i *Newsletter* 10 (2005):8.

²¹¹ Llanos, "From B.A.S.E. to B.E.C", 8.

²¹² "Migrants are missionaries, but migration needs special concern", 11.

²¹³ "Migrants are missionaries, but migration needs special concern", 11.

Morelos D.D. har bedt Lorenzo Ruiz og *den hellige familie* velsigne filippinske innvandrere: "May the Migrant family of Jesus, Mary and Joseph, and St. Lorenzo Ruiz, our migrant saint, bless and protect our migrants and their families".²¹⁴ Dette er et av flere eksempler på hvordan eliten i den katolske kirken har oppfordret filippinere i utlandet til å holde sammen, for på den måten å misjonere. På samme måte som filippinsk diaspora ikke var religiøst motivert i utgangspunktet viser Jacobsen til hvordan hindudiasporaen har fått konsekvenser for hinduismen.²¹⁵ Filippinsk diaspora har med opprettelsen av lekbevegelser og institusjoner, sammen med oppfordringer fra ledelsen i den katolske kirken fått en religiøs dimensjon. Dette bekreftes også av opprettelsen av basismenigheten.

Basismenigheten skulle skape solidaritet blant filippinere som lever utenfor hjemlandet, beskytte deres rettigheter som innvandrere og sørge for mer effektiv evangelisering.²¹⁶ Bibel og liturgi skulle både være samlingspunkt og utgangspunkt for gjensidig hjelp og støtte i dagliglivet, og modellen var de kristne urmenighetene.²¹⁷ Ikke minst skulle lekfolket involveres i liturgien: "Being a community of disciples means that members of the BECs are united to Christ and with one another".²¹⁸ Tilhørighet og fellesskap blant filippinere ville sørge for en virkeliggjøring av kommunion, ble det hevdet. Samtidig var inkulturasjon en viktig del: "Communion may be inculturated with the Filipino values of *pakikisama*, *bayanihan*, and *pakikipagkapwa-tao*".²¹⁹ *Pakisama* er tagalog for evnen til å komme godt overens og impliserer fellesskap eller det å være sammen. Basismenigheten skulle med andre ord bestå av filippinske "disipler" med felles verdier som omgjengelighet, patriotisme og gjensidighet. Samtidig ble det lagt vekt på å beholde kontakten både med den lokale og universelle katolske kirke. Dette er forutsetningen for at basismenighetene betraktes som et kirkesamfunn, ifølge Alfaro.²²⁰

Balansegangen mellom å dyrke det nasjonale uten å miste kontakten med den katolske kirken, har vært en tilbakevendende utfordring etter Andre Vatikankonsil. I følge Bautista er det hovedsaklig tre typer av bevegelser som i denne sammenheng har ønsket å ajourføre den katolske kirke. Den ene har fokusert på kirkefornyelse, den andre på Den Hellige Ånds

²¹⁴ Carmelo D.F Morelos D. D. "Pastoral letter on Filipino Migrant Workers", i *Broen* 36 (1995): 23.

²¹⁵ Jacobsen, "Den globale hinduismen og Hinduismen i Norge", 248.

²¹⁶ "Message to All Filipinos Overseas", i *Newsletter* 5 (2000):11.

²¹⁷ "Kirken på Filippinene", 13.

²¹⁸ Alfaro, "Basic Ecclesial communities (BEC) as worshipping community of disciples", 4.

²¹⁹ Alfaro, "Basic Ecclesial communities (BEC) as worshipping community of disciples", 4. (Hans kursivering).

dynamiske tilstedeværelse og den siste på familiefornyelse. Basismenigheter kan tjene som eksempel på den første typen, mens El Shaddai vektlegger Den Hellige Ånd og Couples for Christ knyttes til ønsket om familiefornyelse.²²¹

Couples for Christ

I 1996 ble den karismatiske bevegelsen Couples for Christ etablert i Oslo: "Couples for Christ (CFC) is a work of Christ which raises up Christian couples and establishes Christian families committed to the work of evangelization and winning the world for Christ through the power of the Holy Spirit".²²² Selv hevder bevegelsen at en menighet bestående av (ny)kristne par vil stå sterkere da parene kan bistå menighetspresten og brukes effektivt i den strategiske misjoneringen.²²³ Selv om Couples for Christ er en katolsk organisasjon, er dets medlemskap åpent for alle kristne, uansett trossamfunn.²²⁴ Lekfolkets betydning i byggingen av Guds kongedømme på jorden står sentralt.²²⁵ "They call this ministry a womb to tomb ministry, because it's a complete family ministry" (Maria). At medlemskapet kan bestå fra vugge til grav kommer frem i navnene på undergruppene i bevegelsen: Kids for Christ (KFC), Youth for Christ (YFC), Singles for Christ (SFC) og Couples for Christ (CFC). Handmaids of the Lord består av filippinske kvinner som er gift med nordmenn, ugifte og enker. For menn heter gruppen Servants of the Lord, forteller Maria. Alle undergruppene finnes i Oslo og møtes jevnlig.²²⁶ Unntatt Handmaids of the Lord, har alle gruppene et ektepar som ansvarlige koordinatore og er igjen delt inn i "husholdninger". En "husholdning" består av grupper på fem til seks personer. Møtene preges av bønn, lovsang og jubel.²²⁷

I Couples for Christ ber vi mest mulig gjennom sangen med armene vendt opp mot Gud mens vi synger og danser, forteller Joey. Det minner veldig om gospel, sier han. Jeg har sett andre kristne grupper synge de samme sangene som vi synger i Youth for Christ på tv, forteller Camilla. Visjonen til Youth for Christ er å vise at Gud er den mest spennende personen et ungt menneske kan møte. Talenter, for eksempel innen sport eller musikk, er en måte å ære og tjene Gud og fellesskapet på. I tillegg vektlegges tradisjonelle verdier som lydighet overfor

²²⁰ Alfaro, "Basic Ecclesial communities (BEC) as worshipping community of disciples", 4.

²²¹ Bautista, "Philippines", 194.

²²² "Couples For Christ-Christian Life Program", i *Newsletter* 2 (1997):13.

²²³ *Couples For Christ*, Couples for Christ Global Mission Foundation, 1999-2006

<http://www.cfcglobal.org.ph/aboutus/introduction.htm> (Oppsøkt 30. 05).

²²⁴ "Couples For Christ-Christian Life Program", 13.

²²⁵ CFC invitasjon til familieseminar 03.01.2006.

²²⁶ Kristine Dingstad, "Youth for Christ – European Conference", i *Broen* 44 (2003): 13.

²²⁷ Dingstad, "Youth for Christ – European Conference", 12.

foreldre og søsken, seksuell avholdenhet og så videre. Det legges også vekt på skolearbeid, å søke venner som bringer en nærmere Gud og kunsten å overbevise.²²⁸ For Camilla er Youth for Christ, sammen med bønn og kirkeliv, det troen hennes dreier seg om. I Singles for Christ leser vi bibelen, ber, driver med frivillig arbeid og misjonerer, forteller Maria. Hver uke har vi husholdningsmøte der vi deler erfaringer for å forbedre oss som enkeltmennesker og som fellesskap. På den måten blir vi sterkere i troen, sier hun. Møtene er åpne for alle, legger hun til. Å være med i Singles for Christ er en forpliktelse som både endrer og varer hele livet, forteller hun. Jeg har til tider vært usikker på min katolske tro og vurdert andre kristne trossamfunn, men Couples for Christ har gitt meg trygghet og lært meg at det er flere måter å være katolikk på. Det viktigste er å ta vare på og å hjelpe hverandre, sier Joey.

Pave Johannes Paul II og den brune misjonær

Mens Andre Vatikankonsil vektla oppdatering, *aggiornamento*, befestet pave Johannes Paul II den katolske kirke som bærer av tradisjonelle verdier. Med de mange karismatiske bevegelsene som oppstod under hans pontifikat, ble den katolske kirke igjen konservativ. Mens liberale katolikker følte at den katolske kirke ble fremmed, passet disse verdiene bedre overens med flertallet av katolikker i land som Filippinene.²²⁹ Også vektleggingen av lekfolket, inkulturasjon og misjon ble fulgt opp. Den som tydeligst artikulerte sammenhengen mellom disse og den filippinske diasporaen var nettopp pave Johannes Paul II. Under sitt besøk på Filippinene sa han: "In Europe you are called to be the new and youthful witness of that very Faith which your country received from Europe so many generations ago".²³⁰ Hvorvidt paven også var klar over filippinernes sosiale evner vites ikke. I følge Bautista går filippinske egenskaper og deres sosiale evner og kollektivismen godt overens med misjonering.²³¹

Dokumentet *Lekfolkets apostolat* fra Andre Vatikankonsil gjaldt alle katolikker, men Johannes Paul II relaterte misjonen direkte til filippinsk vitalitet og diaspora. Filippinske katolikker har også selv forstått budskapet på denne måten. Pavens "misjonsbefaling" ble særlig godt tatt imot av bevegelse som Couples for Christ: "God wants CFC to intensify its unity with the clergy in the life and mission of the Church so that the Church can transform

²²⁸ Dingstad, "Youth For Christ – European Conference", 13.

²²⁹ Alan Aldridge, *Religion in the Contemporary World: A Sociological Introduction*, 2.utg. (Cambridge: Polity Press, 2003), 126.

²³⁰ Morelos, "Pastoral letter on Filipino Migrant Workers", 23.

²³¹ Bautista, "Philippines", 192.

Philippine society and build one nation under God that will be a light not just to Asia but to the world".²³² Men også katolske ledere på Filippinene har gjentatte ganger formidlet dette budskapet til filippinere i diaspora: "We address all Filipinos to pray for us in becoming what probably we truly are made to be: Missionaries of the Third Millennium!".²³³ Også i Norge har katolske innvandrere fra land i Asia som Vietnam, Sri Lanka og Filippinene blitt satt i sammenheng med misjonering: "Deres trosengasjement er ofte så sterk og naturlig at det virker inspirerende. De kan virke som de unge kirkers misjonærer i Vestens lett resignerte kristenhet".²³⁴ I St. Olav menighet er ideen om å gjenkristne Europa, særlig blant medlemmer av Couples for Christ, høyst tilstedeværende: Dagens Europa er sekularisert, det er få katolikker og mange er ikke engang kristne, sier Maria. Den viktigste oppgaven, og endelige utfordringen for filippinere, er å bringe den katolske troen tilbake til Europa og til dem som en gang ga den til oss. Vi er veldig stolte av vår filippinske kultur og religion og av dette oppdraget, sier hun. Gjenkristningen av Europa har også vært et tema i flere av undergruppene til Couples for Christ, blant annet på ungdomskonferansen til Youth for Christ i 2003.²³⁵ Couples for Christ har også sendt misjonærer fra Filippinene til Norge. I tillegg arbeider flere filippinere i bevegelsen som misjonærer på heltid.

"The brown colours are, we are the one who has been keeping the faith. We believe that you know, everyone should know God and everyone should be, should feel love you know, and everyone is our brothers and sisters. It does not remain in our race, you know" (Maria). Når Maria viser til "den brune rase" er det nærliggende å anta at hun sikter til asiatene generelt, og filippinere spesielt, i kontrast til europeere, "de hvite". Dikotomien "brun" versus "hvit", hedning kontra misjonær er klassisk, men brukes her på en ny måte. Mens misjonering tradisjonelt har vært den hvite manns oppgave er tiden nå kommet for at "den brune" skal kristne "den hvite". Misjoneringen har endret seg, og Maria er bevisst på dette. Ved å gjenkristne Europa får filippinerne samtidig gjengjeldt det spanjolene ga dem for over 400 år siden. Maria uttrykker samtidig en tydelig stolthet over å være religiøs, og del av en religiøs kultur. I hennes kultur spiller religion fortsatt en viktig rolle. Dermed står den i sterkt kontrast til deler av europeisk kultur. Neste avsnitt handler om forholdet mellom filippinske og katolske verdier.

²³² *Couples for Christ and PCP II*, CFC Council, 03.01.2006

http://www.cfcglobal.org.ph/pastoral_docs/docs_pdf/CFC_and_PCP_II.pdf (Oppsøkt 30.05.2007).

²³³ "Message to All Filipinos Overseas", 11.

²³⁴ "Den katolske kirke i Norge: en verdenskirke i miniatyr, i *Broen* 30 (1989): 9.

²³⁵ Dingstad ", Youth For Christ – European Conference", 12.

Filippinske og katolske verdier

Jeg føler at Vesten er i moralsk forfall. Er man singel, har man valget mellom et liv i hedenskap og samboerskap, der materialisme, sex og narkotika florerer, eller et liv med Kristus, fortsetter Maria: "Being Singles for Christ is like living up our faith as Filipinos and Catholics". Marias polarisering av hedenskap på den ene siden og kristendom på den andre, blir et bilde på helvete versus himmel. Det finnes ingen mellomting, samtidig som det gir et skremselsbilde av egen samtid. I mange tidligere kolonier i Asia har modernitet blitt ensbetydende med vestliggjøring, mens lokal tradisjon har vært benyttet i forsøk på å gjenskape enkeltindividet og nasjonal identitet, hevder teologen og historikeren Lalsangkima Pachuau.²³⁶ I denne sammenheng skiller det vestliggjorte Filippinene seg ut. Samtidig har heller ikke Filippinene gjennomgått den samme modningsprosessen med tanke på modernitet og sekularisering som Europa, hevder Bautista. Dette har resultert i en forvirret overgang fra det tradisjonelle til det moderne, argumenterer han: "Though the Philippines seems much westernized, its traditions are resilient. Its worldview is evolving and diversifying but lags behind in its experience of modern enterprise. The result is ambivalence".²³⁷ I møte med moderniteten kjemper kristendommen for å fortsette å være hovedkilden til etikk og moral. Ved å opprettholde den opprinnelig vestlige katolisismen, ivaretas samtidig filippinsk kultur, sier Maria. Deler av filippinsk kultur er med andre ord fortsatt overveiende konservativ og går godt sammen med tradisjonelle katolske verdier.

Den spansk-katolske kulturen var veldig konservativ, og da bestemødrene våre var unge måtte de gifte seg hvis en gutt tok dem i hånden, forteller Rosa og Maria. I dag er Filippinene mer moderne, og det er like vanlig å være singel der som i Norge. Filippinene har vært igjennom en moderniseringsprosess, men mange filippinere i St. Olav menighet holder fortsatt på konservative verdier, sier Camilla: "Moren og faren min har oppdratt meg på en tradisjonell filippinsk måte". En del foreldre i St. Olav menighet nekter barna sine å ha kjæresten før de er ferdige med skolen, forteller Joey. Mine foreldre har vært opptatt av at brødrene mine og jeg skulle ta de rette valgene. De ønsket at jeg giftet meg med en katolsk kvinne. Selv syntes jeg dette ikke var viktig, forteller Joey. Samtidig som disse holdningene uttrykker tradisjonelle kristne verdier, kan de ha blitt gjenoppvekket med bevegelser som Couples for Christ, en

²³⁶ Pachuau, *Ethnic Identity and Christianity*, 17.

bevegelse alle fire deltar i. Om tradisjonell spansk eller amerikansk kultur spiller inn i denne sammenheng er mindre viktig. Hovedpoenget er at Couples for Christ knytter kristne verdier til filippinsk kultur. Dette forklarer sannsynligvis også hvorfor det så og si ikke er noen andre enn filippinere med i denne internasjonale bevegelsens avdeling i Oslo. Samtidig brukes tagalog under møtene i Oslo, selv om engelsk er bevegelsens felles språk, forteller Maria. Selv gir Couples for Christ på sin hjemmeside vekt på bevegelsens tilknytning til Filippinene. ”CFC started in the Philippines and is a genuine Filipino export of the Philippines Church”.²³⁸ Skal man dømme ut fra undergruppene til Couples for Christ, ønsker bevegelsen å bli mer internasjonal, også i Oslo: på ungdomskonferansen til Youth for Christ i 2003 deltok 300 ungdommer fra 12-13 nasjoner, og aktivitetene til Kids for Christ foregår på norsk.²³⁹

Lekinstitusjon og lekbevegelse

Det anslås at omtrent en tredjedel av filippinerne i St. Olav menighet er aktive i henholdsvis Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ. Både Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ driver med indremisjon og fokuserer på å styrke familien og samholdet blant filippinere i Norge. Begge kombinerer i tillegg katolske og filippinske verdier og hevder at tradisjonelle filippinske kjerneverdier bekrefter katolske og omvendt. Opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy har hentet mye av sin inspirasjon fra kapitlet ”Who is the Filipino Catholic?” i den filippinske utgaven av *The Catholic Faith Catechism* fra 1994, samme år som opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Kapitlet ”Who is the Filipino Catholic?” bygger på Plenary Council Philippines II og knytter filippinske og katolske verdier sammen. Også Couples for Christ knytter sine verdier til Plenary Council Philippines II. Med andre ord har Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ felles kildegrunnlag, samtidig som felles vektlegging av inkulturasjon og lekfolket knyttes til Andre Vatikankonkonsil. I tillegg legger både seminarene til Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ vekt på evangelisering, Den Hellige Ånd, personliggjøring av troen, utveksling av religiøse erfaringer, gruppediskusjoner og fellesskap.²⁴⁰ Dermed blir Couples for Christ på mange måter en konkurrent til virksomheten til Sacred Heart Filipino Chaplaincy, selv om det også er forskjeller mellom dem.

²³⁷ Bautista, ”Philippines”, 196.

²³⁸ *Couples for Christ and PCP II*, CFC Council, 03.01.2006, http://www.cfcglobal.org.ph/pastoral_docs/docs_pdf/CFC_and_PCP_II.pdf (Oppsøkt 30.05.2007).

²³⁹ Dingstad, ”Youth for Christ – European Conference”, 12-13.

²⁴⁰ SHFC seminarprogram 15.03.2006.

Bevegelsen Couples for Christ er mer ytterliggående i uttrykket, og i vektleggingen av misjon og visjon, omvendelse, dedikasjon, de evige løfter, skriftemål og dåp.²⁴¹ Mens den filippinske lekinstitusjon retter seg mot og administrerer den katolske virksomheten blant filippinere i Norge, er lekbevegelsen internasjonal. Selv legger Couples for Christ vekt på at de er offisielt godkjent av ”pavens lekfolkutvalg” (Pontifical Council of the Laity), Filippinenes biskpekonferanse (the Catholic Bishops Conference) og Oslo Katolske Bispedømme. De har derimot ingen direkte forbindelse til Oslo Katolske Bispedømme slik Sacred Heart Filipino Chaplaincy har. Selv om også deler av virksomheten til Sacred Heart Filipino Chaplaincy, i form av El Shaddai og basismenigheten kan beskrives som både karismatisk og misjonerende, er dette per definisjon hovedbeskjeftigelsen til Couples for Christ. Basismenigheten legger mer vekt på evangelisering og indremisjon. Samtidig har Sacred Heart Filipino Chaplaincy, i motsetning til Couples for Christ, en klar sosial profil og støtter sine landsmenn på Filippinene, blant annet etter naturkatastrofer.²⁴² Også El Shaddai legger vekt på evangelisering, lovprisning, helbredelse, personliggjøring av troen og Den Hellige Ånd.²⁴³ Tidligere hadde El Shaddai sin egen spalte i *Newsletter* på tagalog, og det var tydelig at de knyttet sin virksomhet utelukkende til filippinere. Likevel har El Shaddai tidvis lyktes i å nå ut til andre nasjonaliteter. Selv har El Shaddai vektlagt den katolske kirkens enhet og fokusert på at aktiviteten foregår innenfor menigheten og Oslo Katolske Bispedømme.²⁴⁴

Selv om opprettelsen av lekinstitusjoner og lekbevegelser først og fremst er et resultat av Andre Vatikankonsil, er det sannsynlig at amerikanernes nærvær på Filippinene også har spilt inn. Særlig i USA gjorde en oppblomstring av lekbevegelser seg gjeldende, også før konsilet.²⁴⁵ De karismatiske bevegelsene i USA la også vekt på gruppeidentitet, hevder teologen Nils E. Bloch-Hoell.²⁴⁶ Også amerikanernes kapitalisme har øvd innflytelse på Filippinere, hevder Constantino. Kapitalismen sammen med den spanske elitens beslutninger på vegne av nasjonen har resultert i et individualistisk samfunn, hevder han.²⁴⁷ Mens det å opprette mange mindre grupper, slik filippinerne har gjort i St. Olav menighet, kan ses som et uttrykk for individualisme, har de filippinske-liturgiske feiringene et mer tradisjonelt og kollektivt preg over seg. Neste kapittel skal blant annet se nærmere på kollektivismen blant

²⁴¹ CFC seminarprogram 03.01.2006.

²⁴² Koksvik, ”The Filipino Chaplaincy - What now?” 16

²⁴³ Koksvik, ”The Filipino Chaplaincy - What now?” 16

²⁴⁴ Rose Mary Erta, ”The El Shaddai Corner” i *Newsletter* 3 (1998):18.

²⁴⁵ Bloch-Hoell, *Katolske kristne og vi andre*, 187.

²⁴⁶ Bloch-Hoell, *Katolske kristne og vi andre*, 189-191.

filippinere i St. Olav menighet. De filippinske feiringene er samtidig den tydeligste kombinasjonen av spansk katolisisme og filippinsk kultur. Den opprinnelige spanske Santacruzán har med tiden fått et tydelig filippinsk preg.²⁴⁸ På samme måte praktiserer filippinere i St. Olav menighet fortsatt *cordion* i forbindelse med bryllup. Dette er et eksempel på en spansk skikk spanjolene ikke praktiserer mer, hevder Tande. Dermed har skikken gått fra å være spansk til å bli filippinsk. "Our Christian identity as Filipinos is naturally bound up with Christian worship in our celebration of Christmas, Holy Week, fiestas and Marian feasts – each in a very special Filipino manner".²⁴⁹ Neste kapittel skal se nærmere på selve feiringen av både Flores de Mayo/Santacruzán og Santo Niño, som begge innledes med *novena* og avsluttes med fellesskapet og organiseringen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy som ble presentert innledningsvis i kapittel 5.

²⁴⁷ Constantino, "Identitet och medvetenhet", 116.

²⁴⁸ Goh, *Christianity in Southeast Asia*, 19-20.

²⁴⁹ "Who is the Filipino Catholic?" 12.

6 Kollektive kulturer

Hvordan filippinsk kultur har tilpasset seg katolisismen og omvendt er temaet for kapittel 6. I første del viser jeg hvordan katolske feiringer av Maria og Jesusbarnet kan relateres til, og gjenspeile filippinsk familiekultur. I siste del ser jeg nærmere på fellesskapet blant filippinske katolikker i St. Olav menighet og hvordan deres kollektive kultur kommer til uttrykk. For å illustrere enhet og samhold har jeg konsentrert meg om den katolske messen og sosiale sammenhenger i etterkant av filippinsk-liturgiske feiringer.

6.1 Troen på mor og familien

I følge myten gikk Filippinene i forhistorisk tid i ett med Malaysia. Da havnivået steg ble en rekke øyer lagt under vann. ”Ensomheten i havgapet” gjorde sitt til at filippinere ble overlatt til Gud, familie og kirke, sies det. I følge Plenary Council Philippines II er familien grunnleggende for filippinsk identitet.²⁵⁰ Vi filippinere er veldig glad i familiene våre, forteller Maria. Det er mange som tenker seg at Gud er tilstede overalt, men han har en særlig viktig oppgave i hjemmet. Der skal han verne om familien, sier Paul: ”Sånn som de kaller *sagrada familia*, den hellige familie”. I det filippinsk-katolske bryllup starter vielsen med stearinlyset som bæres opp til alteret som symbol på Jesus tilstedeværelse i familien. Når brudeparet står ved alteret bindes de fysisk sammen i evig troskap ved hjelp av et bånd, *cordion*. Katolisismen er en familietro. Når mennene deltar i kirken er kvinnene med og omvendt, forteller Paul. Også barna blir tatt med til kirken helt fra de er små: “We are really born into it, every mother, every family, every grandparents are religious enough, or Catholic” (Maria). Det var sammen med familien at jeg begynte å be rosenkransen og nå har jeg den alltid med meg, forteller Camilla. Den katolske troen sitter dypt hos både foreldrene mine og meg, sier Paul. Heller ikke ungdom synes det er flaut å gå i kirken, forteller Anita.

Kirken på Filippinene karakteriseres gjerne som *pueblo amante Maria*, et folk i kjærlighet til Maria.²⁵¹ Det finnes ikke et eneste filippinsk hjem uten en Mariastatue eller et kors, er ikke det fantastisk, sier Paul. På Filippinene finnes figurer av Maria også utendørs i for eksempel

²⁵⁰ “Who is the Filipino Catholic?” 9.

²⁵¹ “Who is the Filipino Catholic?” 11.

kunstige grotter og andre steder mirakler skal ha forekommet.²⁵² Alfaro knytter jomfru Marias popularitet blant filippinere til filippinsk kultur og synet på ”mor”. Det er hos moren barnet søker trøst, bare sjelden går barnet til faren. ”Like a good Filipino mother who takes good care of her children, Mamma Mary, as Filipinos call her, is said to present concerns to her son Jesus”.²⁵³ Maria er filippinernes mor og forbilde.²⁵⁴ De mange *novenaer*, prosesjoner, fester i mai og oktober viser en utbredt fromhet overfor Maria blant filippinske katolikker i St. Olav menighet.

Rosenkransen har i århundrer vært brukt som en bønn for å fortelle om vår kjærlighet til Maria og for å spørre om hun kan bringe oss trygt til Jesus, skriver Grace Vasquez i *Newsletter*.²⁵⁵ Rosenkransen kommer fra det latinske ordet *rosarium* som betyr rosehage.²⁵⁶ Rosenkransen oppstod innenfor dominikanerordenen, men har siden spredt seg til lekfolket. Den er en hjelp til å be, og består av et kors og en krans av perler. Ved korset ber man trosbekjennelsen. En vanlig rosenkrans er delt inn i fire ledd med ti små perler og deretter en større perle. Først ber man *Fader Vår*, deretter *Hill deg, Maria* etterfulgt av påkallelse av *treenigheten*. Det er vanlig å reflektere og meditere over hendelsene, også kalt mysteriene, i Marias liv. På den måten visualisere tekstene i Bibelen.²⁵⁷ I oktober forsøker jeg å be rosenkransen hver dag, forteller Camilla. Den filippinsk-liturgiske feiringen, Rosary, er høydepunktet i min tro, sier hun. I St. Olav domkirke kan man ofte be rosenkransen en halv time før den engelske messen på søndagen. Det er stort sett flest filippinere å se, sannsynligvis fordi de skal delta på den engelske messen som følger rett etterpå, men også fordi rosenkransen er sentral i deres katolisisme.²⁵⁸ Min hengivenhet overfor Maria er personlig, og ikke felles for alle filippinske katolikker, sier Camilla. I 1996 opprettet en gruppe filippinere i St. Olav menighet Mariabevegelsen. Fromhet til Sacred Heart, Mother of Perpetual Help, Our Lady of Peñafrancia og Lorenzo Ruiz står sentralt. Mariabevegelsen har også arrangert messer og prosesjoner.²⁵⁹

²⁵² Alf Bent Thagesen, *Turen går til Filippinerne* (København: Politikens Forlag A/S, 2005), 95.

²⁵³ Agnes Ofelia Simbillo CB, ”Assumption of the Blessed Virgin Mary”, i *Newsletter* 8 (2003):7.

²⁵⁴ ”Who is the Filipino Catholic”? 10.

²⁵⁵ Vasquez, ”Why do I pray the Rosary?” 8.

²⁵⁶ Grace Vasquez, ”Why do I pray the Rosary?” i *Pagilbig* 8 (2003): 8.

²⁵⁷ Vasquez, ”Why do I pray the Rosary?” 8.

²⁵⁸ Observasjonsnotater fra engelsk messe 05.05. 2006 i St. Olav domkirke.

²⁵⁹ Vasquez, ”Why do I pray the Rosary?” 8.

I følge religionshistorikeren Catherine Bell knyttes nasjonalitet og religiøsitet tettere sammen når fokuset legges på ortopraksi fremfor ortodoksi: “Orthopraxy may well be the more common situation for religious communities, seeming to dominate wherever religion, culture, and national or ethnic identity are closely intertwined”.²⁶⁰ Feiringer til ære for Maria kan deles inn i tre kategorier. Den høyeste formen knyttes til Maria som Guds mor og hennes rolle i frelseshistorien. Deretter kommer feiringer til minne om hendelser i hennes liv. Her legges det vekt på hennes skjønnhet og hellighet. Den tredje kategorien feirer Maria som ideal og beskytterinne. Disse feiringene kalles gjerne for Feasts of Our Lady.²⁶¹ Mens Santacruzán er en feiring av Marias skjønnhet, står hennes rolle som beskytterinne sentralt i feiringen Our Lady of Mount Carmel.

Flores de Mayo

Det er to ulike versjoner av forklaringer av opphavet til festen Flores de Mayo. Den ene forteller at de spanske ordensprestene på Filippinene stelte i stand forseggjorte blomsterofringer, prosesjoner, musikk og kostymer for å forhindre opptøyer. Den andre handler om en ung munk og hans drøm om at jomfru Maria ga han i oppdrag å lage en feiring til henne. Festivalen er bare en av mange som foregår i mai på Filippinene, en periode med varme, tørke og rik blomsterflora.²⁶² På Filippinene er sommerferien lagt til denne varmeste tiden på året. Folk flest har tid til en fire ukers lang festival og barna får katekeseundervisning, forteller søster Agnes. Selv om færre filippinere enn tidligere er jordbrukere, er festivalen også knyttet til fruktbarhet og bondens ønske om gode avlinger. I henhold til Bells riteinndeling blir Flores de Mayo en form for kalenderrite som knyttes til årstiden.²⁶³ Rosa og Maria forteller at mai er blomstermåneden. Maiblomstene, Flores de Mayo, er først og fremst de som ofres til jomfru Maria. Små jenter i hvite kjoler besøker den katolske kirken under festivalen. Kronblader i midtgangen strøs til ære for ”Mama Mary” og blomster legges på alteret. Denne tradisjonen har filippinere i St. Olav menighet videreført. De siste ni dagene av festivalen er en *novena* til ære for det hellige korset, etterfulgt av paraden Santacruzán. Flores de Mayo er den største festivalen på Filippinene og dronningfestival i dobbel forstand. Den knyttes både til dronningen over alle, Jomfru Maria, og til dronning Helena. Dronning Helenas rolle i Santacruzán er tema for neste avsnitt.

²⁶⁰ Catherine Bell, *Ritual: Perspectives and Dimensions* (New York: Oxford University Press, 1997), 191.

²⁶¹ *New Catholic Encyclopedia*, 2003 s.v. “Marian Feasts”.

²⁶² Berthold Schwarz, *Philippines*, 3.utg. (München: Nelles Verlag GmbH, 2000), 238.

²⁶³ Bell, *Ritual*, 102-103.

Santacruzán

Santacruzán knyttes til Romas hersker Konstantin, og hans konvertering til kristendommen. Dette inspirerte hans mor, dronning Helena, i en alder av 80 år til å dra på pilegrimstur. 3. mai 326, dro hun til Jerusalem for å lete etter korset til Jesus. På toppen av fjellet Karmel skal dronning Helena ha funnet korset.²⁶⁴ Ut fra navnet å dømme er det nærliggende å anta at denne historien er sentral for filippinere i Our Lady of Mount Carmel. I Spania og Latin-Amerika begynte de i 1870 å feire Jomfru Maria som dronning 31. mai. Det er nærliggende å anta at Jomfru Marias dronningverdighet har sammenheng med Flores de Mayo/Santacruzán som på Filippinene feires i hele Mariamåneden mai. I 1955 ble Jomfru Marias dronningverdighet en del av den liturgiske kalender og felles for alle katolikker. I 1969 ble feiringen flyttet til 22. august i forbindelse med reformen av den liturgiske kalender.²⁶⁵

I Spania heter Santacruzán Fiesta de la Cruz og feires 3.mai, men inngår ikke i den liturgiske kalender. På Filippinene er Santacruzán en del av festivalen Flores de Mayo, og derfor har de beholdt den opprinnelige datoen for feiringen.²⁶⁶ I mindre byer på Filippinene foregår stort sett Flores de Mayo i ni dager, og deretter holdes Santacruzán. Slik blir den også feiret i St. Olav menighet. Jomfru Marias dronningverdighet ble innstiftet i 1954 for å tydeliggjøre og dyrke Marias rolle som dronningen over alle dronninger.²⁶⁷ I middelalderen var det mange hymner hvor Maria ble hilst som dronning, for eksempel Salve Regina og Ave Regina caeloru. Disse synges av filippinere i St. Olav menighet under paraden Santacruzán. Opprinnelig var Santacruzán en religiøs prosesjon og gjenfremstilling av dronning Helenas funn. I dag minner den, både på Filippinene og i St. Olav menighet, mer om en parade. Stivpyntede unge kvinner symboliserer ulike dronninger opp gjennom historien. I St. Olav menighet feires Santacruzán gjerne en helg så nært opptil 31.mai som mulig, da den filippinske presten har mulighet til å feire messe. Santacruzán er vår måte å takke jomfru Maria på, sier Joey.

²⁶⁴ *the Philippines: Flores de Mayo & Santa Cruzán*, The Utrecht Faculty of Education, <http://www.philippines.hvu.nl/culture2.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

²⁶⁵ *Jomfru Marias dronningverdighet*, Oslo Katolske Bispedømme, 28.02.2007, <http://www.katolsk.no/biografi/aug22.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

²⁶⁶ Christiane E. Kugel, "Popular devotion in Spain: Living (lasting) traditions between continuity and change in a modernizing society", i *Folk religion: Continuity and change: Papers given at a symposium of the Commission of Folk Religion in Portugal* (Portugal: Institutio de Sociologia e Etnologia das Religiões – Universidade Nova de Lisboa, 1999), 273.

²⁶⁷ *New Catholic Encyclopedia*, 2003, s.v. "Marian Feasts".

Filippinere i følge gjennom Oslos gater

Fremst i Santacruzans bæres korset. Deretter kommer dronning Helena i selskapskjole. Hun er gjerne datteren til årets *Hermano/Hermana Mayor*, vertskapet for feiringen. Dronning Helenas eskorte har på seg den tradisjonelle *barong tagalog*. Den hvite, nesten gjennomsiktige skjorten er nærmest for nasjonalplagg å regne og brukes flittig både på Filippinene og i St. Olav menighet i forbindelse med bryllup.²⁶⁸ Dronningen og hennes eskorte går under en bue som er dekorert med papirblomster i alle farger. Bak dem følger vertskapet for feiringen som tradisjonen tro bærer bilde av Lady of our Perpetual Help. Dronninger, *reinas*, og prinsesser, *sagalas*, har fargerike og elegante kostymer. Mange har med seg bilder av sin favoritthelgen i paraden.²⁶⁹ Noen bærer Lady of Fatima eller Lady of Manaoag, andre Santo Niño, Lorenzo Ruiz eller Sacred Heart. Unge gutter og jenter viser med tykke silkebånd hvilke bibelske personer de symboliserer. Selv omtaler filippinerne i St. Olav menighet paraden som en gallaprosesjon.

Fra tidligere å ha blitt kritisert for å være for overdådig, har Santacruzans blitt en kilde til stolthet blant filippinerne i St. Olav menighet: “Santacruzans is a tradition marked by harmony and cooperation among Filipinos in Norway. This is the image of a Filipino community that we are proud of”.²⁷⁰ På Filippinene kommer vertskapet for feiringen gjerne fra familier med penger og det knyttes en økonomisk status til oppgaven, forteller Agnes. Santacruzans er en måte å vise frem barna for fremtidige bryllup, sier hun. Dette er ikke tilfelle i St. Olav menighet der de fleste stiller på lik linje og er godt rustet økonomisk. ”In Oslo, many of those who take the responsibilities have devotions” (Agnes). Dette viser at de som engasjerer seg i St. Olav menighet i større grad har tatt en aktivt valg, grunnet på ektefølt hengivelse. Paraden går tilslutt inn i St. Olav domkirke og alle deltar på messe.

Santo Niño

Alfaro forteller at både dåpen og Santo Niño knyttes til den høye verdsettingen av barn i filippinsk kultur: “Baptism is a little bit of a very joyous celebration for us, it is a very important thing for us Filipinos” (Alfaro). Santo Niño feires både på Filippinene og i St. Olav menighet tredje søndag i januar og er en hyllest til det lille barnet, tidlig barndom og kjærligheten til barn. “That’s in the heart and mind of Filipinos, we really love children and

²⁶⁸ Steinberg, *The Philippines*, 16.

²⁶⁹ Lawrence B. Malto, “Santacruzans festivity in Oslo”, i *Newsletter* 8 (2003):10.

²⁷⁰ Malto, “Santacruzans festivity in Oslo”, 10.

constantly people don't know why they like this little Santo Niño. The culture influences our worship and our religion also, and our faith" (Alfaro). Det er også sannsynlig at filippinsk hengivenhet overfor Santo Niño er influert av spansk kunsttradisjon som aldri fremstiller Jesus som en voksen mann. Enten er han et hjelpeløst barn eller den lidende Jesus.²⁷¹ Direkte oversatt fra spansk betyr Santo Niño det hellige guttebarnet, og viser til Jesusbarnet. Santo Niño er veldig populær blant filippinske katolikker. Santo Niño er ingen helgen, men dyrkingen av han blant filippinske katolikker har mange likhetstrekk med helgenkult. Dette gjelder særlig filippinere fra Cebu, sinulogene.

Historien om Santo Niño figurens mirakuløse overlevelse da katedralen på øya Cebu brant ned har gjort sitt til at sinulogene har fått et spesielt forhold til Jesusbarnet. Mens Flores de Mayo knyttes til årstiden, er Santo Niño en kalenderrite som bygger på historiske hendelser. Dette er den andre typen av kalenderriter i Bells inndeling.²⁷² Denne type kalenderrite vektlegger ritualenes forhold til en historisk hendelse: "Most rituals appeal to tradition or custom in some way, and many are concerned to repeat historical precedents very closely. A ritual that evokes no connection with any tradition is apt to be found anomalous, inauthentic, or unsatisfying by most people".²⁷³ Under festivalen Sinulog, som varer i en uke, minnes filippinerne historien om Jesusbarnet. Sinulog ble danset lenge før spanjolene kom, men har siden blitt en del av feiringen til ære for Santo Niño. Dette er bare et eksempel på hvordan katolisismen har smeltet sammen med lokal kultur. Nesten alle festivalene og feiringene på Filippinene har de spanske ordensprestene via katolske helgener og ritualer gitt et katolsk tilsnitt.²⁷⁴ Mens folk danser roper de bønner og takksigelser til Santo Niño: "Pit Señor! Señor Santo Niño, Manoy Kiloy...".²⁷⁵ katolisismen har ifølge Camilla blitt en del av hennes kultur. På den måten gir de filippinsk-liturgiske feiringene også uttrykk for en kulturell nasjonalisme og et ønske om "å skape, befeste og forsvare en tett *nasjonal fellesskapsfølelse* og en nasjonal kultur".²⁷⁶

På Filippinene heter feiringen Sinulog, eller Fiesta Señor, mens filippinerne i St. Olav menighet kaller den for Santo Niño. Muligens har de ønsket å inkludere alle filippinere som

²⁷¹ Wolf, "The virgin of Guadalupe", 114.

²⁷² Bell, *Ritual*, 104.

²⁷³ Bell, *Ritual*, 145.

²⁷⁴ Thagesen, *Turen går til Filippinerne*, 122.

²⁷⁵ *the Philippines: Sinulog in honor of Santo Niño*, The Utrecht Faculty of Education, <http://www.philippines.hvu.nl/culture5.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

føler en naturlig hengivenhet overfor Jesusbarnet i feiringen, slik at den ikke utelukkende knyttes til filippinere fra Cebu. Messen på selve festdagen foregår likevel på cebuano, og ikke tagalog. Før selve feiringen er Jesusbarnet på besøk i ni dager i ulike hjem slik at alle får vært sammen med ham på forhånd. Det sies at Jesusbarnet beskytter mot sykdom og pest, forteller Maria. Barna er naturligvis også i sentrum av feiringen i St. Olav menighet.²⁷⁷ Det legges opp til ulike aktiviteter for barna og det er ofte de som danser Sinulog. Hvorvidt det danses Sinulog er først og fremst avhengig av om det er nok folk, forteller Agnes.

De to neste avsnittene handler om de eldste i familien og respekten for dem. Denne kommer frem på ulike måter. For eksempel har de fleste filippinere et lite hjørneskap de kaller ”husalter”, der det er vanlig å sette opp et bilde av Jesus. Noen setter også opp et bilde av sin avdøde bestemor og legger et eple ved siden av. Tande mener at dette en type katolisisme med elementer av aztekerkulturen som har kommet til Filippinene via Mexico. Uansett opprinnelse viser tradisjonen filippinsk kulturs verdsetting av eldre mennesker. I denne sammenheng tjener ritualet *pabasa passion* som det ypperste eksemplet på respekt overfor eldre. I St. Olav menighet kommer riktignok ikke respekten for eldre like tydelig frem som på Filippinene.

Eldre

På Filippinene har lærere forsøkt å få elevene til å henvende seg til dem ved bruk av fornavn, men da dette strider mot filippinsk skikk og bruk overfor eldre, har det ikke latt seg gjennomføre, i følge Mercado.²⁷⁸ ”We have been brought up to always respect the elder, that is one thing we have in our culture, especially priests” (Alfaro). Når to filippinere som ikke kjenner hverandre møtes, viser den yngre respekt ved å hilse den eldre med ”koja” hvis vedkommende er en mann, og ”ate” hvis den man møter er en kvinne, forteller Alfaro. Den eldre gjengjelder dette ved å legge hånden på pannen og velsigne den yngre. Dette praktiseres også blant filippinere i St. Olav menighet. Jeg kaller alle vennene til foreldrene mine for tante eller onkel, forteller Camilla. ”These are family traditions that we really value” (Maria). At eldre mennesker velsigner de yngre innebærer en antagelse om at de står nærmere Gud.²⁷⁹ Den syngende lesningen, *pabasa*, av lidelseshistorien er på Filippinene enkenes ærefulle

²⁷⁶ Sørensen, ”nasjon og nasjonalisme”, 112. (Hans kursivering)

²⁷⁷ ”Señor Sto.Niño feast” i *Newsletter* 2 (1997): 12.

²⁷⁸ Mercado, *Applied Filipino Philosophy*, 79.

²⁷⁹ Nora Stene Preston, ”Engler i platåsko: Religiøs sosialisering av koptisk-ortodokse barn i London” (Doktorgradsavhandling i religionshistorie, Universitetet i Oslo, 2004/2005), 90.

oppgave og knyttes til helbredelse.²⁸⁰ I St. Olav menighet er det derimot mer praktisk lagt opp. De som har tid og som ikke har barn, både kvinner og menn leser lidelseshistorien, forteller søster Agnes. Man bytter på å lese og harmonien i melodien er veldig fin, forteller Agnes.

Pabasa Passion

Manangs kalles de eldre kvinnene som dedikerte hele livet sitt til den katolske kirken. Det var disse som leste pasjonsteksten under fasten, forteller søster Agnes. Denne ærefulle oppgaven var et ritual i seg selv, kalt *pabasa passion* som betyr syngende lesning. På Filippinene er den siste perioden av fasten full av prosesjoner, seremonier som dåp. Den stille uke som høytiden heter på norsk, er langt mer dramatisk gjennomført blant filippinere på Filippinene enn i St. Olav menighet. Den mest ekstreme formen for feiring skjer i San Fernando/Pampang, der unge menn lar seg korsfeste.²⁸¹ I St. Olav menighet er Den stille uke den mest høytidelige av de filippinske feiringene. Høydepunktet er den syngende lesningen av pasjonsteksten. *Pabasa passion* er filippinske katolikkers forberedelse til påske. Pasjonsteksten er 230 sider lang og forteller historien om Jesu lidelser. Det starter med skapelsesberetningen og ender med oppstandelsen, der prøvelser, rettergang, pisking og korsfestelsen inngår. Den opprinnelig pasjonsteksten kan dateres til 1500-tallet, og var skrevet på spansk. I dag finnes flere pasjonstekster på ulike filippinske språk. Disse har blitt populære religiøse tekster.²⁸² Under den spanske perioden kunne mange filippinere ikke lese og skrive og *pabasa passion* fungerte derfor som en form for katekeseundervisning.

Mens det på Filippinene tidligere var vanlig å utføre den kontinuerlige sangen og bønnen fra mandag til fredag i Den stille uke, foregår ritualet i St. Olav menighet i 20 timer, fra skjærtorsdag kveld gjennom natten til langfredag formiddag. Det byttes på å sove, spise og ta pauser, men hovedpoenget er at noen kontinuerlig leser til ære for Jesus, forteller Camilla. På Filippinene foregår *pabasa passion* aldri i en formell kirkelig kontekst, men utføres av storfamilien hver lørdag kveld under fasten og under Den stille uke. Enkelte steder er det vanlig med små flasker med rom for å varme stemmene og det serveres varm ingefærte,

²⁸⁰ Fenella Canell, *Power and intimacy in the Christian Philippines* (Cambridge: Cambridge University Press, 1999), 169.

²⁸¹ Schwarz, *Philippines*, 237.

²⁸² Canell, *Power and Intimacy in the Christian Philippines*, 168.

salabat, frem til midnatt.²⁸³ Dette har filippinerne ikke fortsatt med i St. Olav menighet, men vi serverer brød, te og kaffe for å holde folk våkne, forteller søster Agnes.

I St. Olav menighet holdes ritualet i menighetssalen rett bak kirken. Da jeg kom til menighetssalen langfredag 2006 la jeg først merke til alteret, pyntet og dandert med stoffer i hvitt og ulike nyanser av lilla. Pastellfargede blomsterbuketter, kors og stearinlys var lagt på alteret. På en stoffduk var det trykket et bilde av *Jesus Nazareno*, den lidende Jesus. Alteret minnet på mange måter om et ekstra forseggjort ”husalter”. Filippinere i Our Lady of Mount Carmel har en egen gruppe som tar seg av arrangering og dekorasjon i forbindelse med feiringer.²⁸⁴ I tillegg var det satt opp et bilde, en talerstol og en lysbildefremviser. Lysbildefremviseren viste de siste syv ordene til Jesus før hans død i fargerike bokstaver, illustrert med bilde av Jesus på korset. I tur og orden leste til sammen syv menn en tekst knyttet til disse ordene. Fremføringen ble mer og mer følelsesladd. Til slutt tok pastor Alfaro frem en stoffinhyllt Jesusstatue som han litt etter litt rev av stoff fra. Alle som var tilstede gikk opp og kysset det ene benet til Jesus. Seansen denne langfredagen varte i nesten fire timer. Det var verken korsang eller kommunion i løpet av de fire timene, men en kassettspiller spilte klassisk musikk under hele forløpet. At Den stille uke er den mest hellige av alle feiringene kom tydelig frem gjennom den ærbødige og uvant stille atmosfæren som preget menighetssalen med filippinere.²⁸⁵

6. 2 Troen på fellesskapet

Vektleggingen av fellesskapet gjennom felleskatolske ritualer og kollektiv filippinsk kultur er tema for siste del av kapitlet. Ønske om enhet knyttes også til opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Samtidig er også konflikt og endring en del av bildet i kulturer med tette fellesskap. Sosiolog Geert Hofstede karakteriserer Filippinene som et kollektivt samfunn, der mennesker fra fødselen av innlemmes i sterke grupper preget av samhold, fellesskap og lojalitet.²⁸⁶ Jeg støtter meg til Hofstedes tilnærming. I den andre enden av skalaen plasserer han Norge. Filippinere i St. Olav menighet har møtt individualismen i Norge med en enda sterkere vektlegging av fellesskapet. Tilsammen utgjør de ulike menneskene den katolske

²⁸³ Canell, *Power and Intimacy in the Christian Philippines*, 169-170.

²⁸⁴ Koksvik, ”The Sacred Heart Filipino Chaplaincy”, 17.

²⁸⁵ Observasjonsnotater fra langfredag, 14. 04. 2006 i menighetssalen, St. Olav menighet.

²⁸⁶ Geert Hofstede, *Kulturer og organisasjoner. Overlevelse i en grænseoverskridende verden* (København: Handelshøjskolens Forlag, 1999), 78.

kirken: "We gather in communal worship because we need it and because others need us to be in Church".²⁸⁷ Selv om ritualene under den engelske messen er felles for alle katolikker, knytter søster Agnes disse spesielt til filippinere og filippinsk kultur. På den måten virkeliggjøres fellesskap og enhet og unngår å bli innholdsløse og rutinemessige ritualer.

Fader Vår, fredshilsen og kommunion

På Filippinene er det vanlig å holde hender med dem man står ved siden av på messen mens man synger Fader Vår. Også i St. Olav menighet, under den engelske messen, er dette videreført.²⁸⁸ Vi filippinere er mer hengivne og hjertelige, sier søster Agnes. Vi åpner oss opp, både overfor Gud og våre medmennesker. Denne skikken fører til at folk ønsker å delta på messe, forteller søster Agnes. Etter Fader Vår følger fredshilsen-ritualet. Under den engelske messen sier presten: "Lord Jesus Christ, you said to your apostles: I leave you peace, my peace I give you. Look not on our sins, but on the faith of your Church, and grant us the peace and unity of your kingdom where you live for ever and ever".²⁸⁹ Etter at prest og menighet har utvekslet ordene: "Peace be with you", ber prestene at man gjør det samme til dem som står i ens nærmeste omkrets. I pakt med idealene om å vektlegge lekfolket, gis en gjensidig hilsen. Men først og fremst vitner skikken om direkte medmenneskelighet og en innlemmelse i et større fellesskap. Denne får hele menigheten ta del i. Fredshilsen var opprinnelig en russisk-ortodoks skikk fra middelalderen som ble gjeninnført i den katolske kirke med Andre Vatikankonsil. Ritualet knyttes først og fremst til dokumentet *Kirken i verden av i dag*, som handler om den katolske kirkes plikt til å tjene fredens og rettferdighetens sak. Nestekjærlighet er stikkordet.²⁹⁰ På samme måte som kommunion, er ritualet utpreget kollektivt. Denne type praksis går samtidig godt overens med filippinsk kulturs åpenhet og inkludering.

Messens siste ledd er kommunion. Gjennom kommunionssakramentet oppstår enheten med Gud, derfor er dette den høyeste form for tilbedelse, sier Rosa og Maria. Pastor Alfaro legger mer vekt på enheten som oppstår mellom de som mottar sakramentet: "For me is the communion with fellow Catholics, wherein we could express our unity, and of course we have to eat the body of Christ. It's not only with Christ, but with the community". På samme måte hevdet Emile Durkheim at individene knyttes sammen ved felles tro: "The really

²⁸⁷ Vasquez, "We, though many, are one body in Christ", 13.

²⁸⁸ Müller, "Inntrykk fra Filippinene", 7.

²⁸⁹ *Let us sing to the lord*, St.Olavs domkirkes menighets hymnebok.

religious beliefs are always common to a determined group, which makes a profession of adhering to them and of practising the rites connected with them”.²⁹¹ Denne utviklingen kom med Andre Vatikankonsil. En sakramentalt forankret *communio* ble vektlagt. Den katolske kirke er det menneskelige fellesskap som nås sitt høydepunkt gjennom kommunion. Om de liturgiske handlingene ble utført av hele menigheten, ville fellesskapet bli bedre erfart.²⁹² Fellesskapet erfares også gjennom fellesmåltider og sosiale sammenkomster i blant filippinere i St. Olav menighet.

Agape

De sosiale sammenkomstene etter enhver filippinsk-liturgisk feiring hører med. Da samles alle på menighetshuset eller *social hall*, som filippinerne liker å kalle lokalet rett bak St. Olav domkirke. Det er vanlig at hver familie bidrar med en rett til felles koldtbord, forteller Rosa og Maria. *Agape* og *salu-salo* er bare noen av de mange ordene som blir brukt om fellesmåltidene, eller de sosiale sammenkomstene etter feiringen av for eksempel Santo Niño. *Salu-salo* er tagalog og betyr å komme sammen. Måltidet er en rød tråd i sosiale sammenhenger blant filippinerne i St. Olav menighet. For som de selv sier er ikke Jesus kun verten for Påskemåltidet og Livets Brød, han er gjest i enhver samling.²⁹³ Opprinnelig ble *agape* brukt om en kjærlighetsfeiring i den tidlige kristne kirken. Hensikten var å etterligne kjærligheten Jesus viste overfor menneskene. Ordet forekommer også ofte i Det nye testamente, og viser til den kjærlighet som ikke søker sitt eget, men den andres beste.²⁹⁴ For filippinere i St. Olav menighet har måltidet både sosiologiske og teologiske konnotasjoner. Sett i lys av Durkheim er måltidet og det sosiale fellesskapet i seg selv det religiøse aspekt, noe Bell også har lagt vekt på: ”Shared participation in a food feast is a common ritual means for defining and reaffirming the full extent of the human and cosmic community.”²⁹⁵ ”Eating and drinking and singing from dusk till dawn, that’s so important for us celebrating” (pastor Alfaro). Alle feiringene er for å involvere og engasjere folk, sier pastor Alfaro Søster Agnes uttrykker noe av det samme som pastor Alfaro: ”Vi elsker å synge og be sammen i kirken, og deretter spise sammen. Det er nettopp derfor vi har så mange helligdager og feiringer” (søster Agnes). Dermed blir vektlegging av måltidet og sosiale feiringer en form for inkulturasjon.

²⁹⁰ John Wilhelm Gran, *Det annet Vatikankonsil: Oppbrudd og Fornyelse* (Oslo: St. Olav Forlag, 1976)76.

²⁹¹ Emile Durkheim, *The elementary forms of the religious life* (New York: The Free Press, 1965), 59.

²⁹² Patfoort, ”Liturgi i forandring”, 89.

²⁹³ ”Who is the Filipino Catholic?” 10.

²⁹⁴ *New Catholic Encyclopaedia*, 2003, s.v. ”Agape”.

²⁹⁵ Bell, *Ritual*, 123.

Måltidet er også vektlagt i “Who is the Filipino Catholic?”: “We love to celebrate any and all events with a special meal”.²⁹⁶

Men en så sterk vektlegging av feiring har også sine negative sider. I forbindelse med dåpsritualet vil de fleste komme sammen etterpå, men da menighetens lokaler stadig vekk er opptatt, utsettes dåpen i ukevis, forteller pastor Alfaro. Jeg spør meg selv, sier Alfaro: Hva er viktigst, selve dåpsritualet eller feiringen etterpå? Mercado hevder filippinere har en annen verdiskala enn folk fra Vesten, ettersom de sosiale behovene kommer forut for ego.²⁹⁷ Men også filippinere er opptatt av egne behov. Under den sosiale sammenkomsten i etterkant av feiringen for Lorenzo Ruiz var dette synlig. De fleste var så interessert i maten og det sosiale at de verken fikk med seg bordbønnen eller hørte hva vertskapet hadde å fortelle om Lorenzo Ruiz. Tydeligvis var dette mer en feiring av det sosiale, og ikke det religiøse fellesskapet.²⁹⁸ I St. Olav menighet har også en del feiringer blitt så storslåtte at vertskapene har blitt bedt om å legge mindre vekt på mat og dekorasjon.²⁹⁹

Tilhørigheten til en gruppe er det grunnleggende i et katolsk liv, forteller Alfaro. Det er også slik han forstår Det Nye Testamente. “Yes, because to be a Catholic you have to be in relation with each other, so the Gospel said once: ‘If I am the last Catholic, I would cease to be a Catholic’” (pastor Alfaro). Å være katolikk er mer enn individuell bønn. Det er viktig å be, men troen må nå ut og deles med andre mennesker. Å være engasjert i andre mennesker vitner om Guds tilstedeværelse, sier pastor Alfaro: “I mean, we haven’t seen God, but we say we love God. And we cannot express our love to Him, except through our fellow Catholics, or even to no-Catholics, there is witnessing” (pastor Alfaro). For Durkheim var det hellige selve gruppen.³⁰⁰ Religion var noe absolutt sosialt: “A religion is a unified system of beliefs and practices relative to sacred things, that is to say, things set apart and forbidden - beliefs and practices which unite into one single moral community called a Church, all those who adhere to them”.³⁰¹ Det er den siste delen av Durkheims funksjonalistiske definisjon som er aktuell her. Ritene er religiøse såfremt de forener de ulike individene til ett moralsk samfunn, kalt en kirke. På samme måte er ikke de filippinsk-liturgiske feiringene, eller de kollektive ritualene

²⁹⁶ “Who is the Filipino Catholic?” 10.

²⁹⁷ Mercado, *Applied Filipino Philosophy*, 51.

²⁹⁸ Observasjonsnotater fra Lorenzo Ruiz 28.09 2006 i menighetssalen.

²⁹⁹ “Celebrating “Fiestas” the meaningful way!” i *Newsletter* 1(1996): 16.

³⁰⁰ Durkheim, *The elementary forms of the religious life*, 236.

³⁰¹ Durkheim, *The elementary forms of the religious life*, 62.

under den engelske messen i seg selv den religiøse kjernen, men det at de virker samlende. Dette er filippinere i St. Olav menighet selv bevisste om: "In line with the Chaplaincy's three-fold mission, Church feasts are celebrated not only to propagate Filipino religious and cultural traditions but they are intended to serve as a medium to keep us Filipinos closer to one another, to the Church and its teachings".³⁰²

Også opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy var et ønske om å oppnå enhet og samhold, forteller Alfaro: "But the important is we can, we have to grow with our faith together. And one thing I really dream of here is that we will reach that kind of unity among ourselves". Der det er kjærlighet er det enhet og fellesskap, fortsetter han. Feiringen av Sacred Heart i juli minner oss om Jesus sin kjærlighet til menneskene som vi nå må sørge for å gi til hverandre, forteller Lerma. Det hellige hjertet henspiller på menneskenes grunnleggende behov for å elske og å bli elsket, sier Alfaro. Det har imidlertid også vært konflikter i Sacred Heart Filipino Chaplaincy.

Konflikt og endring

Hensikten bak opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy, dens basismenigheter og Couples for Christ var blant annet å imøtekomme sekulariseringen og mangelen på filippinske prester i Oslo Katolske Bispedømme. Men er det egentlig behov for både Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ blant filippinere i St. Olav menighet? Opprettelsen av bevegelsen Couples for Christ, i tillegg til personlige konflikter mellom filippinere fra ulike grupper, har både vært til hinder for enhet og generell deltakelse i Sacred Heart Filipino Chaplaincy, forteller Alfaro. "In the meantime they are loyal to the little communities, but every time we ask for their help as Filipinos, they are always there to help us" (Alfaro). Alfaro er også opptatt av at han som leder for Sacred Heart Filipino Chaplaincy inviterer alle til møtene og aktivitetene. Selv om vi ikke kan tvinge folk, håper vi at flere filippinere vil delta mer aktivt, sier han.

Alfaro er positiv til grupper som opprettes innenfor Sacred Heart Filipino Chaplaincy, men skeptisk til bevegelser som Couples for Christ, som står utenfor og på den måten hindrer den enheten han drømmer om. Med enhet mener altså ikke Alfaro at alle må delta i samme gruppe, men tilhøre det samme fellesskapet, altså Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Vi har

³⁰² "Celebrating "Fiestas" the meaningful way!"¹⁶.

endret på grunnloven i Sacred Heart Filipino Chaplaincy et utall ganger, forteller Agnes. Det var mens Dodonyano var filippinsk prest i St. Olav menighet at Couples for Christ ble etablert i Oslo. De spurte han om de kunne opprette en avdeling i Oslo og han ønsket dem velkommen som en del av Sacred Heart Filipino Chaplaincy. Hele poenget var at de skulle være tilknyttet Sacred Heart Filipino Chaplaincy, sier Agnes. De første par årene samarbeidet Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ blant annet om seminarer med vekt på personlig fornyelse, åndelig vekst og evangelisering. Selv hevdet sentrale medlemmer i Sacred Heart Filipino Chaplaincy i 1997 at de gjennom seminarene til Couples for Christ var blitt sterkere: "The Advisory Council members, through the workings of the Holy Spirit – have now been more strengthened in their commitment and determination to continue in their service to our Lord...".³⁰³ Uenighet og det de selv kaller misforståelser er årsaken til at Couples for Christ brøt ut. Selv reklamerer Couples for Christ på sin hjemmeside, evnen til å skape enhet: "CFC has proven to be an effective tool for fostering unity among mandated organ groups, by redirecting leaders to focus on the Lord rather than on their service".³⁰⁴ Det har de ikke klart i St. Olav menighet. I dag konsentrerer samarbeidet mellom Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ seg om *novena*. Samtidig deltar filippinere som er med i Couples for Christ, og ikke minst ledelsen i bevegelsen, på engelsk og filippinsk messe. Møtene og aktivitetene til Couples for Christ er derfor ikke en erstatning for den katolske messen, og viser at de også støtter opp om det allerede etablerte. Om deltakelsen likevel først og fremst er for å rekruttere medlemmer er uvisst. Rosa og Maria forteller at de ble kjent med bevegelsen under den engelske messen i St. Olav menighet. Det er tydelig at den lykkes med rekrutteringen, for Couples for Christ vokser stadig i antall medlemmer både i utlandet og i Norge.³⁰⁵

I tillegg til interne konflikter og medlemsflukt hadde Sacred Heart Filipino Chaplaincy i begynnelsen og i årene 1994 til 1996 vanskeligheter med å formidle sin visjon og misjon.³⁰⁶ Samtidig ønsket de å fokusere mer på ungdom, evangelisering og hjelpeprosjekter. De ville fortsatt opprettholde de filippinsk-liturgiske feiringene, men legge mer vekt på deres åndelige side og nytteverdi med hensyn til trosforståelsen.³⁰⁷ Katekismen og evangeliseringen hadde

³⁰³ "SHFC, Where do we go from here?" i *Newsletter* 2 (1997): 11.

³⁰⁴ *Couples for Christ*, Couples for Christ Global Mission Foundation, 1999-2006, <http://www.cfcglobal.org.ph/aboutus/introduction.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

³⁰⁵ Dingstad, "Youth For Christ – European Conference", 13.

³⁰⁶ "SHFC, Where do we go from here?" 11.

³⁰⁷ Koksvik, "The Filipino Chaplaincy – What now?" 16.

stagnert. Sacred Heart Filipino Chaplaincy har egentlig ikke noe med Gud å gjøre, sier Joey. En del hevdet at særlig feiringen av Santacruzán hadde blitt for mye karneval og for lite katedral, og at den religiøse relevansen hadde blitt tilsidesatt. Filippinere i St. Olav menighet spurte seg selv hvordan Santacruzán/Flores de Mayo på best mulig måte kunne tjene det filippinsk-katolske miljøet i Norge.³⁰⁸ Da religionsdefinisjonen til Durkheim vektlegger tro og praksis like mye, er den overførbar på filippinerne i St. Olav menighet. Men den nye kursen Sacred Heart Filipino Chaplaincy staket ut allerede i 1997, var en klar endring fra fokus på ortopraksi til ortodoksi. Vidtfavnende og krysskulturelle verdensreligioner som har vokst ut av de regionene de oppstod i, har gjennom en sterkere vektlegging av ortodoksi enn ortopraksi ønsket å opprettholde en sammenhengende og fast tradisjon, hevder Bell.³⁰⁹ På den måten kan den filippinske lekinstitusjons endring ses som en tilpasning til den universelle katolske kirke. Samtidig påpeker Bell at ritualer er mer tilpasningsdyktige enn selve trossystemet.³¹⁰ Endringen kan også tolkes som vestliggjøring, da det gjerne har vært en større vektlegging av dogmatikk og læresystemer i den vestlige delen av katolisismen, på bekostning av storslåtte feiringer og parader. Dette tar oss over i neste tema og utfordringer relatert til ivaretagelse av tradisjoner og feiringer i diaspora.

³⁰⁸ SHFC, "Flores de Mayo and Santa Cruzán", i *Newsletter* 2 (1997):11.

³⁰⁹ Bell, *Ritual*, 191.

³¹⁰ Bell, *Ritual*, 194.

7 Ivaretagelse i diaspora

Jeg har delt kapittel 7 inn i tre deler under overskriftene ”Kontinuitet”, ”Tilpasning” og ”Endring og fremtid”. De fleste filippinere i St. Olav menighet ønsker å opprettholde filippinsk-katolske tradisjoner på samme måte som på Filippinene. Dette er et uttrykk for kontinuitet. Samtidig er tilpasning også en del av ivaretagelsen. I tillegg vil både forhold utad og innad i St. Olav menighet nødvendigvis føre til endringer. Kontinuitet, tilpasning og endring relatert til filippinsk kultur og tradisjoner i diaspora er temaet for siste kapittel.

7. 1 Kontinuitet

På Filippinene er troen fortsatt en sentral del av hverdagen i motsetning til i Norge, forteller Anita: ”Vi korsor oss før vi går i kirken, før vi dusjer, før vi spiser eller reiser”. Når en filippiner kjører forbi en kirke korsor han seg automatisk, forteller Paul. Gud inngår i enhver sammenheng, sier han. At troen er en del av livet kommer også frem i hvordan filippinere oppfører seg i St. Olav domkirke. Kirken er også et sted man møter familie, venner og kjente, og å tilbringe mye tid der blir på mange måter en form for intensivt sosialisering mot det å bli en filippinsk katolik. ³¹¹ Filippinere som fortsatt er vant til at katolisismen er en selvfølgelig del av kulturen går gjerne i kirken for å møte hverandre. Det at mange kjenner hverandre skaper en avslappet stemning, noe de mange småbarna som løper opp og ned midtgangen også bidrar til. Generelt domineres den engelske og den filippinske messen av unge mennesker, kvinner og barn, og filippinere i St. Olav menighet oppfører seg ikke seg veldig annerledes innenfor enn utenfor kirken. Dette betyr ikke at de er mindre religiøse eller har mindre respekt for kirkerommet som et hellig sted. ³¹² For dem som går i kirken nesten hver dag blir det mer et hjem: ”Kirke er ditt hjem og omvendt for å si det sann” (Paul). For oss er det en forpliktelse og et ansvar å være katolsk hver eneste dag. Vi lever av og for troen, og ber oftere enn under høymessen på søndag, sier Rosa og Maria. Det er viktig å be Fader Vår eller Hill deg, Maria hver kveld, sier Camilla. Selv om alle brødrene, i likhet med meg, ble minestranter fra syv-års alderen, er det bare jeg og faren min som har fortsatt med dette, forteller Paul.

³¹¹ Preston, ”Engler i platåsko”, 221.

³¹² Observasjonsnotater fra engelsk messe 05.05.2006 i St. Olav domkirke.

Minoritet versus majoritet

Noe av det som skjer i diaspora er at lokale og geografiske skiller blir mindre viktige. Rosa og Maria forteller at deres nasjonale identitet knyttes til hele nasjonen når de er i Norge, mens den er mer lokalt forankret på Filippinene. I møte med en helt fremmed kultur aktiveres nasjonal identitet. Så er også en etnisk gruppe en kollektivitet innenfor et større samfunn, ifølge Song.³¹³ Det er nærliggende å anta at filippinere fra Cebu og Manila har mer til felles enn filippinere og nordmenn. Jacobsen hevder at diaspora har aktualisert en indisk etnisk identitet som overstiger de regionale identiteter, noe som vil være overførbart på den filippinske kommuniteten i St. Olav menighet.³¹⁴ Samtidig blir landsmenn som man antageligvis ville hatt lite til felles med i hjemlandet nødt til å samarbeide, noe de filippinsk-liturgiske feiringene er et eksempel på. "In American cities and towns the Diaspora often brings people together who may never have had to cooperate in a project like temple building in the scattered communities of the homeland".³¹⁵ Men samarbeidet har, som tidligere vist, blitt utfordret. Det er også ytre årsaker til dette. Selv legger legger filippinerne i St. Olav menighet vekt på at norsk kultur er individuell mens katolisismen er kollektiv: "The Catholics emphasize a Christ-centred attitude while the culture we're living in is individual centred".³¹⁶

"If you are alone in the country, the Church becomes your ability to meet people". I følge John R. Hinnells har diaspora gjort enkelte minoritetsgrupper mer religiøse.³¹⁷ Jeg har inntrykk av at en del av våre filippinere virkelig begynner å engasjere seg i sin tro når de kommer til Norge og er en minoritet og søker sammen, men jeg vet ikke om det kan gjøres til et generelt utsagn, sier Tande. Det er dermed vanskelig å konkludere med at filippinernes etniske og religiøse minoritetssituasjon har gjort dem mer religiøse enn tidligere, men det er mye som tyder på at Den katolske kirken har blitt en enda viktigere sosial arena. I tillegg har bevegelsen Couples for Christ gitt trygghet og dekket sosiale og ikke minst religiøse behov, sier Maria. Couples for Christ har styrket vårt forhold til Gud og gjort oss mer engasjerte i den katolske kirken, sier Rosa og Maria. Joey forteller at dette er en utvikling han har observert hos flere filippinere i St. Olav menighet. Generelt blir sosial identitet viktigst idet den trues eller i situasjoner preget av endring, påpeker Hylland Eriksen.³¹⁸ På den annen side er mange

³¹³ Song, *Choosing Ethnic identity*, 6-7.

³¹⁴ Jacobsen, "Den globale hinduismen og Hinduismen i Norge", 248.

³¹⁵ Eck, "Negotiating Hindu Identities in America", 224.

³¹⁶ Louie Cortez, "Yes, what about our youth", i *Newsletter* 1 (1996):13.

³¹⁷ Hinnells, "South Asian Religions in Migration", 2.

³¹⁸ Hylland Eriksen, *Ethnicity and nationalism*, 68.

filippinske katolikker dypt troende i utgangspunktet. Paul studerte for eksempel til å bli prest på Filippinene og det er uvisst om årene i Norge har gjort ham mer religiøs, selv om han sier at han nå deltar mer aktivt i St. Olav menighet enn i den katolske kirken på Filippinene. Maria og Rosa viser derimot hvordan den norske konteksten har utløst deres religiøse engasjement. Vi har følt at Gud og den katolske kirken er det eneste vi har kunnet stole på. Det er derfor vi har engasjert oss, forteller Rosa og Maria.

I regi av Sacred Heart Filipino Chaplaincy feires uavhengighetsdagen 12. juni. Da feiringen skjer i kirkelig regi er dette nok et eksempel på forbindelsen mellom filippinsk nasjonalitet og katolisisme. På Filippinene feires dagen over hele landet med opptog og kirkeklokker, og det holdes en stor militærparade i Rizal Park i Manila.³¹⁹ I Oslo feirer vi uavhengighetsdagen i en park i Oslo sentrum, forteller pastor Alfaro: “We will have our mass at St. Hanshaugen. It’s their tradition to do it there every year, and celebrate our independence day”. Feiringen er en familiedag, selv kaller de den for *barrio fiesta*, en bydelsfeiring. Ved å holde messe i en park imiteres feiringen slik den foregår på Filippinene, samtidig som de ved å bruke St. Hanshaugen tar det offentlige rom i bruk. Filippinere er en del av det norske samfunnet, og ønsker å vise frem sine tradisjoner. Et annet eksempel på bruken av offentlige rom er Santacruzán-traséen opp Akersveien, Ullevålsveien, Rosings gate og Akersbakken. Samtidig minner filippinernes interesse for været denne dagen om nordmenns forhold til 17. mai. Mange filippinere ber om godt vær mange dager i forveien, men ser likevel regnvær som en form for velsignelse. I følge Gullestad er den nære forbindelsen mellom nasjon, religion og familie ikke særegent for filippinere. Nordmenn har også en sterk kobling mellom det å være medlem av den lutherske statskirke og fellesskaps- og familieverdier.³²⁰ Dermed står ikke denne siden av filippinsk kultur i et motsetningsforhold til den norske konteksten.

Bevisstgjøring

Det heterogene ved filippinske innvandring, det at de har kommet i puljer fra forskjellige steder, har vært en viktig motivasjon for ivaretagelse av egen kultur og tradisjon, sier Tande. Ivaretagelsen er også avhengig av presteskapet, sier han. I diaspora tas ikke lenger egen kultur for gitt. Bevisstheten om egne filippinsk-katolske tradisjoner blir dermed mer tilstedeværende. ”When you go out of the Philippines, all the more you appreciate your country” (Maria). Marias utsagn viser hvordan avstanden i seg selv er med på å knytte forbindelsen til

³¹⁹ Thagesen, *Turen går til Filippinene*, 124.

hjemlandet. På den måten kan nasjonalfølelsen bli sterkere i diaspora. I følge Jacobsen handler bevisstgjøring av religiøs identitet om å bevare hjemlandets kulturelle tradisjoner.³²¹ *Newsletter* har blant annet skrevet om noe av bakgrunnen for feiringen av Santo Niño, Santacruzán og San Lorenzo Ruiz. Det er ikke sikkert at denne formen for bevisstgjøring om egens kulturs opprinnelse er like kjent for filippinere på Filippinene. På den annen side visste mine filippinske informanter lite om bakgrunnen og opprinnelsen til ulike filippinske feiringer i St. Olav menighet.

Tidligere gikk man ut fra at folket i hjemlandet bevarte den tradisjonelle religionen og at diaspora var en kilde til endring, men dette har i mange tilfeller vist seg å ikke stemme, hevder Hinnells.³²² I denne sammenheng kan det være hensiktsmessig å vise til begrepet *tradisjonalisering* som ifølge Bell er: "The attempt to make a set of activities appear to be identical to or thoroughly consistent with older cultural precedents (...)".³²³ Samtidig fører det lokale aspektet ved mange av filippinernes feiringer til at det ikke finnes noen fasit for hvordan et filippinsk-liturgisk kirkeår ser ut. Dette varierer fra sted til sted på Filippinene. På samme måte er det demografien ved det filippinsk-katolske miljøet i St. Olav menighet som avgjør hvor mange og hvilke tradisjoner som feires. Dette viser en videreføring og kontinuitet av tradisjonen. Å feire filippinsk-liturgiske tradisjoner som ikke avspeiler hvor filippinere i St. Olav menighet kommer fra, og som ingen har et forhold til, ville vært kunstig.

Opprettholdelse av filippinsk-liturgiske tradisjoner handler også om aktive og kollektive lekvalg. Summen av disse, og ønsket om å dyrke sin egen kultur, har virkeliggjort en filippinsk katolisisme i Oslo. Ved å velge noe, nedprioriteres samtidig noe annet, slik filippinerne gjør ved å velge engelske og filippinske messer fremfor norske, og ved å starte *Newsletter* fremfor å engasjere seg i det felleskatolske bladet *Broen*. Samtidig er det også en bevissthet blant dem om å ikke bli for isolert som etnisk gruppe, for som de selv sier er de "en del av en universell kirke og ikke kun en nasjon".³²⁴ Det at filippinere i Norge regnes som forholdsvis integrerte kan også ha vært med på å skape et behov for å ivareta filippinsk kultur i diaspora. I denne forbindelse blir den katolske kirken først og fremst en opprettholder av filippinsk-katolsk kultur og identitet. Da den katolske kirke var godt etablert i det norske

³²⁰ Gullestad, *Plausible Prejudice*, 133.

³²¹ Jacobsen, "Den globale hinduismen og Hinduismen i Norge", 248.

³²² Hinnells, "South Asian Religions in Migration", 10.

³²³ Bell, *Ritual*, 145.

³²⁴ Maria Steffens, "October-Month of the Rosary", i *Newsletter* 3 (1998):19.

samfunnet da filippinerne innvandret til Norge, frigjorde dette ressurser i form av tid og krefter til å starte egne grupper og dyrke lokalt særpreg. Samtidig, og i motsetning til mange etniske og religiøse diasporagrupper, står ikke filippinere i konflikt med vertslandet, og har hatt frie tøyler til ivaretagelse av kultur og tradisjoner.³²⁵ ”Our Norwegian families and friends were amazed too, they only had good and nice things to say about our culture and about us, of course!”³²⁶

Først på slutten av 1980-tallet utgjorde filippinere en betydelig minoritet i St. Olav menighet, ifølge Tande.³²⁷ I perioden 1987 til 1991 kom det 1650 filippinske katolikker til Norge, og to år senere var tallet nesten det dobbelte.³²⁸ Både Alfaro og Tande tror utstrekningen av tradisjoner henger sammen med den antallsmessige veksten av filippinere i St. Olav menighet og tiden de har bodd i Norge. I tillegg har de fått flere ressurser og lært det norske samfunnet bedre å kjenne. Til sammen har dette ført til at filippinere er flinkere enn de var tidligere til å ivareta egen kultur, hevder Tande. I dag er filippinere den største og mest aktive enkeltgruppen i St. Olav menighet, sier han. Samtidig er filippinerne en forholdsvis stabil gruppe, noe som gjør det lettere å få i stand og opprettholde tradisjoner over tid, fortsetter han. Særlig de siste 10,12 årene har det blitt flere filippinsk-katolske aktiviteter, forteller Rosa og Maria. I tillegg er det flere filippinere som kommer til de aktivitetene vi har, forteller Maria. Den filippinske gruppen har både blitt mer aktiv og hatt en åndelig vekst de siste årene, sier Rosa og Maria. Opprettelsen av Sacred Heart Filipino Chaplaincy og Couples for Christ var viktige vendepunkt. Det siste tiåret har først og fremst bekreftet deres eksistens og filippinsk-liturgiske feiringer i kjølvannet av dem.

Filippinske katolikker er i Norge både en etnisk minoritet og en del av en verdenskirke. Samtidig er de også en kulturell minoritet, eller det Hinnell kaller en kulturell diaspora. Dette begrepet har han brukt om indiske kristne i USA.³²⁹ Å omtale filippinske katolikkers tradisjoner som filippinsk-katolske og ikke katolsk-filippinske, vektlegger det nasjonale ved deres tradisjoner, det som gjør at de skiller seg ut fra andre katolikker. Filippinere som ofte deltar på katolsk messe, og som ber hele tiden uansett hvor de befinner seg *blir* mer katolske

³²⁵ Jacobsen, ”Hinduismen i diaspora”, 442.

³²⁶ Teresita Lun, ”SHFC – Østfold Chapter”, i *Newsletter* 1 (1996):12.

³²⁷ Tande, ”Bayanihan – Halina’t Magtulungan”, 13.

³²⁸ Claes Tande, ”Statistikker” i *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, red. av. John W.Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet (Oslo: Aschehoug, 1993), 475.

³²⁹ Hinnells, ”South Asian Religions in Migration”, 3-4.

enn filippinske, sier Joey. Dermed overskygger det universelt katolske den nasjonale identiteten. På samme måte synes Rosa og Maria det er viktigere at en eventuell ektemann er kristen enn at han er filippinsk. På den annen side velger filippinske kvinner som er gift med nordmenn engelske og filippinske messer fremfor norske. I følge religionshistoriker Anne Stensvold taler blandingsekteskap og spredt bosetting for lav religiøs deltakelse blant filippinske kvinner som er gift med nordmenn.³³⁰ Rosa og Maria hevder derimot at filippinske kvinner som er gift med nordmenn i St. Olav menighet er mer interessert i å ivareta filippinsk-katolske tradisjoner enn filippinske kvinner som er gift med filippinske menn. Dermed er ikke nødvendigvis blandingsekteskap et hinder for ivaretagelse. Samtidig er det tradisjonelle filippinsk-katolske bryllup like vanlige blant filippinske par som blant fili-norske par, ifølge Rosa og Maria. Kommer fili-norske par til å videreføre filippinsk-katolske tradisjoner?

Generasjonsoverføring

I løpet av 1990-tallet har det vært en økende bevissthet blant filippinerne i St. Olav menighet om å satse på neste generasjon, de som skal videreføre tradisjonene. Overføring av religion og tradisjon er noe som kjennetegner og blir mer påtrengende i en minoritetssituasjon, hevder Jacobsen. Jeg har observert at de fleste filippinerne i St. Olav menighet gjerne vil videreføre sin kultur og sine tradisjoner, forteller Alfaro. Camilla er likevel bekymret i forhold til sin egen generasjons ivaretagelse av filippinsk-katolske tradisjoner: "En del filippinske ungdommer i Norge tenker ikke så mye på kulturen sin, men hvis ingen ivaretar den vil den forsvinne og det hadde vært kjedelig". Selv er Camilla svært bevisst på å videreføre egen kultur: Hvis jeg er så heldig å få barn vil jeg gjerne videreføre hvert fall noe av kulturen min, selv om mannen min skulle være etnisk norsk, sier Camilla.

Da den oppvoksende filippinske generasjon i Norge befinner seg mellom to kulturer, samtidig som over 80 prosent av dem er barn av en filippinsk mor og norsk far, har de et helt annet utgangspunkt for ivaretagelse.³³¹ Selv om tendensene går i begge retninger, er både utbredelsen av filippinsk-katolske bryllup og fili-norske vertskap i forbindelse med feiringer, tegn på at en del norske ektemenn også er villige til å ta del i og videreføre filippinsk-katolske tradisjoner i Norge. Samtidig er det et problem blant filippinske foreldre å videreformidle den katolske troen på norsk. Filippinske presters og foreldres manglende norskkunnskaper har

³³⁰ Anne Stensvold, "Religiøs pluralisme", 486.

³³¹ *Innvandrerbefolkningen og personer med annen innvandringsbakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. 1. januar 2006*, Statistisk sentralbyrå, 18. 06. 2006, <http://www.ssb.no/innvbef/tab-2006-05-11-05.html> (Oppsøkt

svekket muligheten til å videreformidle den katolske troen.³³² I tillegg har norske idealer om fri, uavhengig og kritisk tenkning vært en større utfordring for filippinske foreldre.³³³ ”As parents, we strive to encourage our youngsters to be oriented in our culture and tradition so they can fully appreciate Filipino way of life”.³³⁴ Samtidig understreker de at filippinske ungdommer er frie til å gjøre egne erfaringer og ta egne valg.³³⁵ Med andre ord må også foreldrene tilpasse seg neste generasjon. Dette tar oss over i neste del av kapitlet som ser nærmere på tilpasning og dens betydning for ivaretagelse.

7. 2 Tilpasning

Ifølge Bell legitimerer *tradisjonalisering* tidligere tiders praksis og tilpasser disse til en ny kontekst, i denne sammenheng den norske.³³⁶ Tilpasning har vært avgjørende for ivaretagelse, dermed handler også tilpasning om kontinuitet. Innad har ulikheter i geografi, språk og kultur sammen med familieforhold innvirket på ivaretagelse. Utad har det norske samfunnet og særlig klimatiske forhold spilt inn. Det viktigste for oss filippinere er å praktisere troen vår, uansett religiøs kontekst, samtidig som vi forsøker å være tilpasningsdyktige, sier pastor Alfaro.

Geografi og klima

Det at mange tradisjoner og feiringer er lokale på Filippinene, vil også innebære at ulike feiringer foregår parallelt. I januar feires Jesus Nazareno i Luzon, mens filippinere fra Cebu feirer Santo Niño. I St. Olav menighet har de valgt å kun feire Santo Niño, da de har en stor gruppe filippinere fra Cebu. Ettersom Joey kommer fra Manila hadde han ikke kjennskap til feiringen av Santo Niño før han kom til Norge. Dette er et av flere eksempler på hvordan filippinere har blitt kjent med filippinske tradisjoner i Norge. Det samme er tilfellet med feiringen av Lorenzo Ruiz, ettersom Ruiz ble tatt opp i den katolske helgenkalenderen så sent som i 1987. Samtidig var feiringen av ham tidligere mest utbredt i Manila og Cavite. Jeg velger å omtale disse prosessene som en form for tilpasning, fremfor endring, da selve sammensetningen, og ikke feiringene i seg selv, står for dynamikken. Samtidig legges som

30.05.2007).

³³² Rez Ong Esmeña Koksvik, “SHFC – Youth Retreat”, i *Newsletter* 2 (1997):14.

³³³ Cortez ”Yes, what about our youth”, 13.

³³⁴ Malto, “Santacruzán festivity in Oslo”, 10.

³³⁵ Cortez, ”Yes, what about our youth”, 13.

³³⁶ Bell, *Ritual*, 145.

regel Santacruzán eller Lorenzo Ruiz til en helg eller fridag, slik at de fleste filippinske katolikker som arbeider kan delta. På den måten tilpasses feiringer også majoritetssamfunnet.

Selv om hovedinnholdet i det filippinsk-liturgiske kirkeår var på plass i 1994 og 1995, er det enkelte unntak. Ritualet *pabasa passion* ble for eksempel først introdusert i 1997.³³⁷ Samme år ble Lady Peñefrancia og rosenkransen en del av paraden Santacruzán.³³⁸ Feiringen av Our Lady of Mount Carmel, som i den liturgiske kalender er lagt til 16.juli, ble først introdusert og feiret med en enkel messe i 2006. Selv om tilbudet av filippinske messer, og ivaretagelsen av filippinsk-liturgiske feiringer er bedre ivarett i store enn små byer, er også en del filippinsk-liturgiske feiringer forenklet i St. Olav menighet. På Filippinene er de mye mer komplisert, forteller Alfaro. En forenklet utgave av *pabasa passion*, og omgjøring av Flores de Mayo fra festival til *novena*, er eksempler på dette. Med tiden har også enkelte tradisjoner blitt forenklet på Filippinene.

Snøen og det kalde klimaet i Norge har ikke klart å endre filippinsk varme og gjestfrihet, ifølge pastor Lagumbay.³³⁹ Men enkelte feiringer og festivaler har ikke latt seg videreføre på grunn av det norske klimaet. Eksempler på dette er prosesjonen Black Nazarene som på Filippinene foregår i januar og på langfredag. Da går tusener av menn barbeint gjennom gatene i Manila med den svarte trestatuen kalt Black Nazarene.³⁴⁰ Å gå barbeint i gatene i Oslo om vinteren lar seg ikke gjennomføre, sier Tande. Historien om Black Nazarene har dessuten mange likhetstrekk med historien om Santo Niño. Statuen ble kjøpt av en prest i Mexico og brakt til Manila i 1606. Det sies at på turen over til Manila ble det brann ombord på skipet og ikonet tok fyr. På tross av dens forkullede form ble den tatt vare på og æret siden den gang. På samme måte som Santo Niño, sies det at Black Nazarene utfører mirakler, beskytter mot onde ånder og sørger for god helse i fremtiden.³⁴¹

På Filippinene samles familiene Allehelgensdag på kirkegårdene for å minnes de døde. Gravene pyntes med blomster og levende lys, og mange går hjem først ved soloppgang.³⁴² Det er en fest hvor man spiser, forteller historier og ber, forteller Agnes. Vi ser på alle døde som

³³⁷ Koksvik, "The Sacred Heart Filipino Chaplaincy", 17.

³³⁸ "Celebrating "Fiestas" the meaningful way!", 16.

³³⁹ Lagumbay, "Verbal snapshots and captions", 15.

³⁴⁰ Schwarz, *Philippines*, 236.

³⁴¹ *the Philippines: Procession of the Black Nazarene*, The Utrecht Faculty of Education, <http://www.philippines.hvu.nl/culture4.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

helgener, sier hun. Tande legger mest vekt på at klimaet i Norge gjør det vanskelig å opprettholde denne tradisjonen: ”De overnatter ikke på gravene i telt, altså. Det gjør de ikke i november, men de skulle gjerne gjort det”(Tande). Tandes utsagn vitner også om at filippinere i Norge er villig til å strekke seg langt for å opprettholde og videreføre sine tradisjoner. Søster Agnes forteller at det er fordi hun ikke har noen graver å besøke at hun ikke opprettholder denne tradisjonen i Norge. Det kan hende noen filippinere gjør dette her, sier hun. Det er også vanlig på Filippinene at presten går rundt til de forskjellige gravene og velsigner dem, forteller søster Agnes. At det ikke går an å gå til messe ved soloppgang i desember har også vært en stor omstilling for filippinere i St. Olav menighet.³⁴³ På Filippinene holdes Simbang Gabi om morgenen. Ettersom morgenmesser i følge dem selv er en umulighet i Norge i desember, er messen lagt til ettermiddagen.³⁴⁴

Stress og dobbeltarbeid innvirker også på religionsutøvelsen. Tross de mange mulighetene for å gå til messe i St. Olav menighet, får ikke alle filippinere gått på messe så ofte som de vil, sier pastor Alfaro: “So many Filipinos go to Church, so many here, but there are also so many Filipinos who could not go to Church as often as they wanted”. Barn, arbeid og kirkelig deltakelse lar seg ikke alltid kombinere, fortsetter han. Pastor Alfaro forteller at det er vanlig å overlate barna til besteforeldre eller naboer på Filippinene. De nære familiebåndene handler først og fremst om å ta vare på hverandre, og mange velger å bli boende hjemme med mor, far, bestemor og bestefar også etter at de har giftet seg, fortsetter han. Men dette er nå i ferd med å endre seg, også på Filippinene, sier Agnes. I Norge flytter man for seg selv når man blir voksen, men vi ønsker fortsatt å ta vare på hverandre. Møte med norsk virkelighet i forhold til omsorgen for eldre har vært utfordrende, forteller Alfaro. I motsetning til nordmenn, som plasserer eldre mennesker på gamlehjem, ønsker vi å pleie våre gamle foreldre hjemme, sier han. Dette leder frem mot siste tema: Endring og fremtid.

7. 3 Endring og fremtid

Selv om ivaretagelse og kontinuitet har vært hovedfokus for oppgaven, er endring ikke til å komme utenom. Det religiøse landskapet på Filippinene har endret seg. Nyankomne filippinere har en annen erfaring enn de som kom på 1980- og slutten av 1990-tallet. Ikke

³⁴² Thagesen, *Turen går til Filippinene*, 124.

³⁴³ Koksvik, ”The Sacred Heart Filipino Chaplaincy”, 17.

³⁴⁴ Koksvik, ”The Sacred Heart Filipino Chaplaincy”, 17.

minst ser Norge annerledes ut i 2007 enn for 20 til 30 år siden. Jeg skal ikke gå i dybden når det gjelder dette temaet, men vise noen generelle utviklingstrekk, og hva dette har å si for nasjonal og religiøs identitet. Samtidig er filippinske katolikker mer tallrike enn noen gang i Norge og tanker om en egen katolsk kirke har meldt seg. Dette er tema for siste avsnitt av oppgaven.

Mindre religiøse enn tidligere?

I 1989 var over 90 prosent av de 3100 filippinerne som bodde i Norge katolikker og da var ikke norskfødte barn medregnet. Halvparten av de 3100 kom mellom 1983 og 1989.³⁴⁵ I 2006 var til sammenligning bare litt over halvparten av de totalt 8561 filippinerne i Norge registrert som katolikker.³⁴⁶ Er det riktig at prosentandelen filippinske katolikker har sunket med nesten 40 prosent i løpet av de siste tiårene? I følge Tande har det blitt så mange filippinske katolikker i Norge at det er vanskelig å få registrert alle. Dette er sannsynligvis en viktig forklaringsfaktor, da en del au pairer og filippinere som jobber på ulike ambassader oppholder seg kun en kortere periode i Norge. Det er heller ingenting som tyder på at de fili-norske ekteskapene har blitt færre de siste årene. Det er også lite sannsynlig at filippinere som har kommet i løpet av de siste 10-15 årene er mindre religiøse enn sine forgjengere. Men som Joey påpeker, har det på Filippinene de siste tiårene blitt flere kirkesamfunn og religioner som utfordrer katolisismen. Denne endringen begynte på Filippinene allerede på 1980-tallet. Da jeg var på Filippinene i 1980 var det flere religioner enn jeg husker fra min egen oppvekst, sier Joey. Dermed er det ikke usannsynlig at en del filippinere som kommer til Norge ikke er katolikker, har meldt overgang til andre kirkesamfunn eller religioner, eller ikke er religiøse. Det er heller ikke slik at du *må* gå i kirken hver søndag selv om du er katolikk, sier Joey. En del filippinske katolikker går forholdsvis sjelden i kirken, sier han.

Det å praktisere min kultur er en naturlig del av det å være filippinsk, sier Maria. For en del filippinere i Norge er ikke dette tilfelle. Mens noen er svært bevisste, og i økende grad blir oppmerksomme på sin katolske tro, tilpasser andre seg materialismen i Vesten og ”blir bitt av den basillen”, sier Tande. Dette forklarer sannsynligvis også hvorfor Couples for Christ driver med indremisjon. Også Alfaro erkjenner at ikke alle filippinere i Norge oppsøker den katolske kirken: “I mean, not all Filipinos that are here, are all Catholics”. Likevel hevder han at deres

³⁴⁵ Tande, ”Bayanihan – Halina’t Magtulangan”, 13.

³⁴⁶ *Innvandrerbefolkningen og personer med annen innvandringsbakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. 1. januar 2006*, Statistisk sentralbyrå, 18.05. 2006, <http://www.ssb.no/innvbef/tab-2006-05-11-05.html> (Oppsøkt

nasjonale identitet er knyttet til katolisismen: “Even some of those Filipinos who are not Catholics, you could also see them as their faith is always intertwined in their nationality. They’re very religious”. Denne sammenflettingen kommer tydelig frem under Simbang Gabi i 1997, der det ble vektlagt at de daglige messene på tagalog var for *alle* filippinere, i pakt med idealer om kjærlighet, enhet, forståelse og samarbeid.³⁴⁷ I Norge går en del filippinere til andre kirker fordi ektemannen er protestant, men i det daglige vil de praktisere sin katolske tro, sier Alfaro. Ville de gått oftere i katolsk messe om filippinere i Oslo fikk sin egen kirke?

Den filippinske kirke

I løpet av de siste tiårene har over tre millioner filippinere forlatt Filippinene. En tredjedel av katolikkene i Singapore er filippinere, og de gjør seg også sterkt gjeldende i for eksempel Japan, Kuwait, Hongkong og Athen.³⁴⁸ I følge pastor Tande har filippinere satt et tydelig preg på den katolske kirken rundt om i de landene de har slått seg ned i: ”I Roma feires det søndagsmesser på filippinske språk i 15 menigheter og sentra. I Gdansk i Polen har filippinske verftsarbeidere fått overta en egen kirke”.³⁴⁹ Ifølge Goh er ikke filippinere i filippinskdominerte menigheter flinke til å integrere seg i vertslandet: “This is a form of Christian networking and expansion which is significant in terms of numbers and geographical outreach, although it is largely intra-racial and intra-cultural in the community it serves”.³⁵⁰

Selv om vi har Sacred Heart Filipino Chaplaincy ønsker vi vår egen katolske kirke fordi institusjonen på mange måter er ufullstendig, sier pastor Alfaro: “We would like to have our own Church as Filipinos”. Personlig ønsker jeg egen katolsk kirke, slik at vi selv kan bestemme når og hvor messene skal foregå uten å være avhengig av tillatelse til dette, sier han. Men alle nasjonaliteter ville vært velkomne, understreker han. I følge Gullestad er det en vanskelig balanse mellom tilhørighet og utelukkelse: “Some people’s belonging usually implies other people’s exclusion”.³⁵¹ Det er lite sannsynlig at andre enn filippinere ville deltatt på messe på tagalog, og dermed ville filippinsk tilhørighet funnet sin motpol i andre nasjonaliteters utelukkelse. Det ville gått utover engasjementet og menigheten som helhet hvis vi filippinere skulle få vår egen kirke, sier søster Agnes. Vi er veldig godt integrert i den katolske kirken i Norge og veldig godt representert i ulike organer og råd, sier hun.

30.05.2007).

³⁴⁷ “Simbang Gabi”, i *Newsletter* 2 (1997):13.

³⁴⁸ Tande, “Bayanihan - Halina’t Magtulungan”, 13.

³⁴⁹ Tande, “Bayanihan - Halina’t Magtulungan”, 13.

³⁵⁰ Goh, *Christianity in Southeast Asia*, 32-33.

Sognepresten i St. Olav domkirke, Frode Eikenes, vektlegger også filippinske katolikkers deltakelse og innsats i den katolske kirken i Norge.³⁵² Men søster Agnes forstår pastor Alfaros praktiske årsaker bak ønsket om en egen katolsk kirke. Det er liten tvil om at det er behov for flere katolske kirker i Oslo. Menigheten har vokst seg for stor for St. Olav domkirke. Ved årsskiftet 2006/2007 var det registrert rundt 10 000 troende fra 140 nasjoner og kanskje like mange uregistrerte.³⁵³ I Oslo-området er byggingen av to nye katolske kirker på planleggingsstadiet, men det er uvisst om disse er tiltenkt enkelte etniske grupper. Plassproblemer har ført til at ulike lokaler som St. Josefs kapell, Menighetssalen og Mariagården i Akersveien har blitt tatt i bruk for å kunne holde messe på tagalog.

Selv om det først og fremst er praktiske årsaker til pastor Alfaros ønske om en egen kirke for filippinske katolikker, går selve ideen om en egen kirke imot den *universelle* katolske kirkes grunnprinsipper. På denne måten skiller den katolske kirken seg fundamentalt fra Den norske kirke, hevder pastor Tande: "Vel skal troen inkultureres og nasjonalkulturen preges av troen, men man kan, uten å være klar over det, lett komme til å overta et kirkesyn som er fremmed for katolsk teologi: en slags nasjonalkirke-tenkning".³⁵⁴ I tråd med dette synet hevder Tande at filippinere ikke har problemer med å skille sin nasjonale fra sin religiøse identitet. Den katolske kirke er universell, den skal ikke knyttes til en bestemt nasjon eller stat. Men, den skal uttrykke sitt budskap tilpasset tid og sted.³⁵⁵

Inkulturasjon har vært den katolske kirkes måte å uttrykke seg på i pakt med tiden, men hvor går grensen mellom inkulturasjon og nasjonalisering? Er den nasjonale kirke en uunngåelig videreføring av messer på nasjonale språk og feiring av lokale tradisjoner? Nettopp frykten for fragmentering av den katolske kirke var årsaken til at Oslo Katolske Bispedømme ventet i det lengste med igangsettingen av nasjonale messer, hevder Eidsvig.³⁵⁶ I følge den filippinske pastoren Eufemio "Fem" Gohetia og tidligere prest i Oslo Katolske Bispedømme, bevares derimot enheten gjennom inkulturasjon.³⁵⁷ Når alle får uttrykke sin kultur innen Den katolske kirken blir alle kulturer like mye verdt, hevder han. Samtidig er inkulturasjon et nyttig verktøy i globaliseringens tidsalder. På den annen side har inkulturasjon og innvandring også

³⁵¹ Gullestad, *Plausible Prejudice*, 130

³⁵² Frode Eikenes, "message: We stand together, bound by Love...", i *Newsletter* 11 (2006):3.

³⁵³ *St. Olav* 118 (2006):15-16.

³⁵⁴ "Den katolske kirke i Norge", 9.

³⁵⁵ Eidsvig, "Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?" 6.

³⁵⁶ Eidsvig, "Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?" 6.

homogenisert den katolske kirken. Men først og fremst er liturgien, og kirkens lære og dogmer felles for alle katolikker. Maria vektlegger den katolske kirkes universalitet: "It's the same Church that I grow with in the Philippines, you know, it's the Catholic Church that I could always run if I needed help, if I wanted to pray, if I wanted to talk to the priest, you know, so it's a home, it's a link of our faith". Messer på nasjonale språk har gjort sitt til at messen på tagalog i St. Olav domkirke nærmest er identisk med messen i en katolsk kirke i Manila. Andre Vatikankonsil har vært med på å legge forholdende til rette for at forbindelsen mellom nasjonal og religiøs identitet også ivaretas i diaspora. En filippinsk lekkvinne i St. Olav menighet ble forskrekket da hun besøkte det filippinske "chaplaincy" i Roma og utbrøt: "I've never seen so many Filipino priests, seminarians, nuns & novices all at the same time! There must have been hundreds and hundreds of them! And to think this was not in the Philippines, but in a foreign country!!! Rome is indeed the 'Home away from Home'".³⁵⁸ Myten om Roma som kristenhetens sentrum ble med andre ord først virkeliggjort etter møte med egne landsmenn.

³⁵⁷ Eufemio Arligue Gohetia, "Two sides of a coin", i *Newsletter* 7 (2002):4.

³⁵⁸ Rez Ong Esmeña Koksvik, "A Laypersons Reflections on Trip to Rome..", i *Newsletter* 1 (1996):14.

8 Konklusjon

I begynnelsen av arbeidet med denne oppgaven var jeg opptatt av fellesskapsidealene både i filippinsk kultur, *pakisama*, og i katolsk kultur, og jeg antok at dette var den viktigste årsaken til at deres nasjonale og religiøse identitet ville knyttes sammen. Underveis har dette blitt bekreftet, men det har også vist seg at det er flere grunner til at nasjonalitet og religiøsitet hos filippinere i St. Olav menighet er nært forbundet. Jeg valgte å løse problemstillingen på en tematisk måte. Kapitlene 3-7 tar for seg ulike temaer der forbindelsen mellom filippinsk og katolsk identitet blir beskrevet.

Det er ingen tvil om at historien har spilt en viktig rolle. Uansett hvilken kultur og hvilket folk spanjolene kom til på 1500-tallet, har den store majoriteten av dem med tiden blitt svært knyttet til den religiøse tradisjonen, skikkene og feiringene som spanjolene hadde med seg. Filippinenes spredte geografi kan også ha spilt inn. Samtidig har øyene også i dag klare lokale særpreg. Kanskje har den katolske kirkes evne til å være inkluderende og tilpasningsdyktig gjort sitt til at ekteskapet mellom konglomeratet av filippinske kulturer og den katolske kirke har blitt såpass levedyktig.

Denne historiske og geografiske arven har filippinere i St. Olav menighet tatt med seg, og det er lite som tyder på at bevisstheten om den filippinske kulturs tilknytning til den katolske kirke har blitt mindre tilstedeværende i diaspora, heller tvert om. Noe kan knyttes til Andre Vatikankonsil og bestemmelser om inkulturasjon som var felles for alle katolikker. På den måten er det nærmere forbindelse mellom nasjonal og religiøs identitet i dag enn tidligere, selv for filippinere som har flyttet til Oslo. Det er likevel ikke alle nasjonale grupper innen den katolske kirke som har gitt like sterkt uttrykk for dette som filippinske katolikker.

Filippinere blir ofte karakterisert som svært tilpasningsdyktige, de bor og jobber overalt i verden. Dette har i enkelte sammenhenger blitt satt i et negativt lys. I møte med spansk og amerikansk kultur har enkelte pekt på at de var så tilpasningsdyktige at de helt glemte hva de selv stod for. Å finne tilbake til, eventuelt å skape, sin egen nasjonale identitet, ble særlig satt på agendaen i 1960-tallets Filippinene. Det var også i denne perioden de første filippinere kom til Norge. Dermed ble det på mange måter en dobbel form for bevisstgjøring, både i pakt med tidsånden fra hjemlandet, og desto sterkere motivert i diaspora. Tilpasningsdyktigheten

filippinere har vist i møte med det norske samfunnet har først og fremst vært en forutsetning for ivaretagelse. De har med andre ord ikke blitt ”norske”, men funnet balansegangen mellom integrasjon og videreføring av kultur. Samtidig har integreringen og tilpasningsdyktigheten skapt et sterkere behov for nettopp å ivareta nasjonal og religiøs identitet.

På samme måte som logoen til Sacred Heart Filipino Chaplaincy uttrykker det felleskatolske, la også enkelte av mine informanter vekt på det alle katolikker har felles. Likevel har jeg under arbeidet med denne oppgaven fått inntrykk av at filippinsk tilhørighet er vel så viktig som katolsk tilhørighet, og at de er gjensidig avhengige av og styrker hverandre. Den katolske troen og praksisen blant filippinerne i St. Olav menighet er med andre ord uløselig knyttet til deres filippinske kultur og identitet. I *Newsletter* 8 fra 2003 kom jeg over diktet ”I am a Filipino boy”, skrevet av Amado Yuson. I diktet knytter Yuson den filippinske nasjon til katolisismen som religion. Det at diktet er trykket i *Newsletter* viser at patriotismen blant filippinerne i St. Olav menighet har gode vekstvilkår i diaspora.

I AM A FILIPINO BOY

I am a Filipino boy,
Runs in my veins Malayan blood,
My country is a land of joy-
Its altars raise their light to God.
I have my Philippines to love
With all devotion that´s in me;
It is the best gift from above,
For this the land of liberty.
My parents say I must be strong,
I must have faith and hope and name,
So when I hear the bugle-song
Of service, I am prepared to do the same.
And I must study hard, they say
Because with a well-tutored mind,
I can be useful in some way
To God, to country, and mankind.

Helt til slutt er det verdt å nevne at mine filippinske informanter til dels har gitt et ensidig religiøst bilde av filippinerne i St. Olav menighet, mens virkeligheten er mer sammensatt. En del filippinere legger ikke nødvendigvis like mye vekt på det å delta på messe, selv om de deltar. Pastor Alfaro poengterer at en del filippinere går til messe mer av gammel vane, uten å tenke så mye over hva det innebærer.

I mars 2007-utgaven av *Newsletter* etterlyser Sacred Heart Filipino Chaplaincy mer engasjement, samtidig som de forsikrer at de vil fortsette som tidligere med filippinsk-liturgiske feiringer, seminarer og møter osv. Det er med andre ord ingen fare for at den filippinsk-katolske identiteten blant filippinere i St. Olav menighet skal forsvinne. I juni 2007 åpner den filippinske ambassaden i Oslo, og sammen med muligheten for flere filippinske tv-kanaler og internett vil dette være med på å forsterke forbindelsen til hjemlandet i tiden fremover.

Bibliografi

Primærkilder

Filippinske katolikkers tidsskrift *Tanglaw ng Buhay: Sacred Heart Filipino Chaplaincy Newsletter* utgjør den viktigste skriftlige primærkilden, forkortet til *Newsletter*.

Alfaro, Amando. "Basic Ecclesial communities (BEC) as worshipping community of disciples". I *Newsletter* 10 (2005): 4.

Barcelon, Emeterio E. "The Filipino and the nation". I *Newsletter* 8 (2003):11.

"Celebrating "Fiestas" the meaningful way!" I *Newsletter* 1(1996): 16.

"Couples For Christ-Christian Life Program". I *Newsletter* 2 (1997):13.

Cortez, Louie "Yes, what about our youth". I *Newsletter* 1 (1996):13.

Eikenes, Frode. "message: We stand together, bound by Love...". I *Newsletter* 11 (2006):3.

Erta, Rose Mary. "The El Shaddai Corner". I *Newsletter* 3 (1998):18.

"flashback... UPCC Concert". I *Newsletter* 2 (1997): 10-11.

"Forsiden". I *Newsletter* 7 (2002):1.

Gohetia, Eufemio Arligue. "Two sides of a coin". I *Newsletter* 7 (2002):4.

Koksvik, Rez Ong Esmeña. "A Laypersons Reflections on Trip to Rome..". I *Newsletter* 1 (1996):14.

Koksvik, Rez Ong Esmeña. Home...". I *Newsletter* 1 (1996): 16.

Koksvik, Rez Ong Esmeña. "SHFC – Youth Retreat". I *Newsletter* 2 (1997):14.

Lagumbay, Nick. "San Lorenzo Ruiz, a Filipino called to serve in martyrdom abroad". I *Newsletter* 2 (1997):3.

Llanos, Phil. "From B.A.S.E. to B.E.C". I *Newsletter* 10 (2005):8.

Lun, Teresita. "SHFC – Østfold Chapter". I *Newsletter* 1 (1996):12.

Malto, Lawrence B. "Santacruzian festivity in Oslo". I *Newsletter* 8 (2003):10-11.

"Message to All Filipinos Overseas". I *Newsletter* 5 (2000):11.

“Philippine Catechism approved”. I *Newsletter* 2 (1997):3.

“Sacred Heart Filipino Chaplaincy: San Lorenzo Ruiz Feast Committee, Invitation”. I *Newsletter* 7 (2002):14.

Schwenzer, Gerhard (SS.CC). “Message of Bishop Gerhard Schwenzer, SS.CC”. I *Newsletter* 8 (2003):3.

“Señor Sto.Niño feast”. I *Newsletter* 2 (1997):12.

“SHFC, Where do we go from here?” I *Newsletter* 2 (1997): 11.

SHFC, “Flores de Mayo and Santa Cruzan”. I *Newsletter* 2 (1997):11.

”Simbang Gabi”. I *Newsletter* 2 (1997):13.

Simbillo, Agnes Ofelia (CB).”From the editor”. I *Newsletter* 3 (1998):2.

Simbillo, Agnes Ofelia (C.B). I *Newsletter* 10 (2005): 8.

Simbillo, Agnes Ofelia (CB). “Assumption of the Blessed Virgin Mary”. I *Newsletter* 8 (2003):7.

Stangeland, Isabel.”News from: SHFC – San Lorenzo Ruiz Chapter St. Svithun Parish, Stavanger”. I *Newsletter* 7 (2002):14.

Steffens, Maria. “October-Month of the Rosary”. I *Newsletter* 3 (1998):19.

Steffens, Maria. “When the saints come marching in..”. I *Newsletter* 1 (1996):9.

”The Need for prayer – from the Vatican II Missal – “. I *Newsletter* 5 (2000): 9.

Vasquez, Grace T. ”Looking back”. I *Newsletter* 2 (1997):16 og 25.

Vasquez, Grace T. ”Present in Spirit”. I *Newsletter* 3 (1998):10-11.

Vasquez, Grace. ”We, though many, are one body in Christ”. I *Newsletter* 10 (2005):12-13.

Vasquez, Grace. ”Why do I pray the Rosary?” I *Newsletter* 8 (2003): 8-9.

Andre primærkilder

Couples for Christ invitasjon til familieseminar 03.01.2006.

Couples for Christ seminarprogram 03.01.2006.

”Novenatidsskjema”. Fasten 2006.

”Novenatidsskjema”. Flores de Mayo/Santacruzán 2006.

Observasjonsnotater fra engelsk messe 05.05. 2006 i St. Olav domkirke.

Observasjonsnotater fra langfredag 14.04. 2006 i menighetssalen.

Observasjonsnotater fra Lorenzo Ruiz 28.september 2006 i menighetssalen.

Let us sing to the lord, St. Olavs domkirkes menighets hymnebok.

Sacred Heart Filipino Chaplaincy seminarprogram 15.03.2006.

“Who is the Filipino Catholic?” I *The Catholic Faith Catechism*, 9-12. Final Draft. Manila: Episcopal Commission on Catechesis and Catholic Education, 1994.

Bøker og artikler

Tidskriftet *St. Olav:Katolsk tidsskrift for religion og kultur* og *Broen:Katolsk kirkeblad* forkortet til *St. Olav* og *Broen* presentres sammen med bøker og annen sekundærlitteratur.

”A Filipino Priest Arrives in Norway”. I *Broen* 35 (1994): 13.

Aftenposten, ”Luksusliv for Imelda Marcos”. Morgenutgave, 25.02.06, 11.

Aldridge, Alan. *Religion in the Contemporary World: A Sociological Introduction*. Cambridge: Polity Press, 2003.

Alver, Bente Gullveig og Øyen, Ørjar. *Forskningsetikk i forskerhverdag: vurderinger og praksis*. Otta: Tano Aschehough, 1997.

Arcilla S. S.J, Jose S. *An Introduction to Philippine History*. Quezon City: Ateneo de Manila University Press, 1973.

Bautista, Lorenzo C. “Philippines”. I *Church in Asia today: Challenges And Opportunities*, 175-202. Redigert av Saphir Athyal. Singapore: Academe Art and Printing services Sdn.Bhd., 1996.

Bell, Catherine. *Ritual: Perspectives and Dimensions*. New York: Oxford University Press, 1997.

Bernard S.J, Miguel A. *The Christianization of the Philippines: Problems and perspectives*. Manila: The Filipina Book Guild, 1972.

Bloch- Hoell, Niels E. *Katolske kristne og vi andre*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S, 1986.

Cannell, Fenella. *Power and intimacy in the Christian Philippines*. Cambridge: Cambridge University Press, 1999.

Church sees something good in charismatic movement”. I *Broen* 35 (1994): 11.

Clymer, Kenton J. *Protestant Missionaries in the Philippines 1898-1916: An inquiry into to the American Colonial Mentality*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1986.

- Constantino, Renato. "Identitet och medvetenhet. I *Filippinerna: Från kolonialism till undantagstillstånd*, 65-117. I svensk översettelse av Susanne af Geijerstam, Anu-Mai Köll og Christina Sohlberg. Redigert av Jonathan Fast og Peter Limqueco. Stockholm: uf-förlaget, 1977.
- "Den katolske kirke i Norge: en verdenskirke i miniatyr. I *Broen* 30 (1989): 8-9.
- Dingstad, Kristine. "Youth for Christ – European Conference". I *Broen* 44 (2003): 12-13.
- Durkheim, Emile. *The elementary forms of the religious life*. I engelsk översettelse av Joseph Ward Swain. New York: The Free Press, 1965.
- Eck, Diana L. "Negotiating Hindu Identities in America". I *The South Asian Diaspora in Britain, Canada, and the United States*, 219-239. Redigert av Harold Coward, John R. Hinnells, and Raymond Brady Williams. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Eidsvig, Bernt I. "Konsil og internasjonalisering: årene fra 1965". I *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, 365-419. Redigert av John W. Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Eidsvig, Bernt I. "Ti urolige år 1922-1932 Smit, Offerdahl og Irgens". I *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, 287-321. Redigert. av John W. Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Eidsvig, Bernt. "Tro og kirketilhørighet som nøkkel til sameksistens?" I *St. Olav* 100(1988): 3-7.
- Eriksen, Anne og Stensvold, Anne. *Maria-kult og helgendyrkelse i moderne katolisisme*. Oslo: Pax Forlag A/S, 2002.
- Eriksen, Thomas Hylland. *Ethnicity and nationalism: anthropological perspectives*. London: Pluto Press, 1993.
- Eriksen, Thomas Hylland. "Identitet". I *Flerkulturell forståelse*, 34-51. Redigert av Thomas Hylland Eriksen. 2.utg. Otta: Tano Aschehoug, 2000.
- Fast, Daniel og Peter Limqueco. "Inledning". I *Filippinerna: Från kolonialism till undantagstillstånd*, 13-27. I svensk översettelse av Susanne af Geijerstam, Anu-Mai Köll og Christina Sohlberg. Redigert av Jonathan Fast og Peter Limqueco. Stockholm: uf-förlaget, 1977.
- Fast, Jonathan og Limqueco, Peter. "Förord". I *Filippinerna: Från kolonialism till undantagstillstånd*, 10-12. I svensk översettelse av Susanne af Geijerstam, Anu-Mai Köll og Christina Sohlberg. Redigert av Jonathan Fast og Peter Limqueco. Stockholm: uf-förlaget, 1977.
- Fernandez, Pablo O.P. *History of the Church in the Philippines (1521-1898)*. Metro Manila: National Book Store, 1979.

- "5th European consultation-meeting on the Filipino ministry". I *Newsletter* 8 (2003):12-13.
- Fjeld, Arne O.P. *Katolsk tro og kristenliv*. 2.utg. Oslo: St. Olav Forlag, 1990.
- Francisco, Luzviminda."Det Filippinsk-amerikanske kriget". I *Filippinerna: Från kolonialism till undantagstillstånd*, 27-65.Redigert av Jonathan Fast og Peter Limqueco. Stockholm: uf-förlaget, 1977.
- Furseth, Inger og Repstad, Pål. *Innføring i religionssosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget, 2003.
- Goh, Robbie B. H. *Christianity in Southeast Asia*. Singapore: ISEAS Publications, 2005.
- Gran, John Wilhelm. *Det annet Vatikankonsil: Oppbrudd og Fornyelse*. Oslo: St. Olav Forlag, 1976.
- Gullestad, Marianne. *Plausible Prejudice: Everyday experiences and social images of nation, culture and race*. Oslo: Universitetsforlaget, 2006.
- Guzman, Maria Odulio de. *English-Tagalog and Tagalog-English Dictionary*. Manila: G.O.T., Publishers, 1968.
- Hannerz, Ulf. *Exploring the City*. New York: Colombia University Press, 1980.
- Heelas, Paul. *Religion, modernity and postmodernity*. Oxford: Blackwell, 1998.
- Hinnells, John R."South Asian Religions in Migration: A Comparative Study of the British, Canadian, and U.S. Experiences". I *The South Asian Diaspora in Britain, Canada, and the United States*, 1-11. Redigert av Harold Coward, John R. Hinnells, and Raymond Brady Williams. Albany: State University of New York Press, 2000.
- Hofstede, Geert. *Kulturer og organisationer. Overlevelse i en grænseoverskridende verden*. København: Handelshøjskolens Forlag, 1999.
- Hovland, Arild. "Etnisk bevisstgjøring og kreolisering". I *Flerkulturell forståelse*, 216-231. Redigert av Thomas Hylland Eriksen. Otta: Tano Aschehoug, 2000.
- Højsgaard, Morten Thomsen. "Religion bak skjermen: kvalitetskriterier og kildekritikk i religionsfaglig bruk av internett". I *Metode i religionsvitenskap*, 144-161. Redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Jacobsen, Knut A. "Den globale hinduismen og Hinduismen i Norge". I *Hinduismen* (2003): 248-252.
- Jacobsen, Knut A. "Hinduismen i diaspora: Religiøs endring og norsk kontekst". I *Kirke og Kultur* 102, (1997): 441-452.
- Johannessen, Baby. "Katolsk identitet krever integritet". I *St. Olav* 109 (1997): 16-17.

- Kajser, Lars. "Fältarbete". I *Etnologisk fältarbete*, 24-39. Redigert av Lars Kaijser og Magnus Öhlander. Lund: Studentlitteratur, 1999.
- "Kirken på Filippinene: En kjærlighetens revolusjon". I *St. Olav* 97(1985): 10-13.
- Knut Kjeldstadli, *Fortida er ikke hva den en gang var: En innføring i historiefaget*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget, 1999.
- Koksvik, Rez Ong Esmeña. "The Filipino Chaplaincy- What now?" I *Broen* 37 (1996): 16.
- Koksvik, Rez Ong Esmeña. "The Sacred Heart Filipino Chaplaincy". I *Broen* 36 (1995):17.
- Kraft, Siv Ellen og Richard Johan, Natvig. "Innledning". I *Metode i religionsvitenskap*, 7-13. Redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Kraft, Siv Ellen. "Kritiske perspektiver - etiske utfordringer ved samtidsstudier av religion". I *Metode i religionsvitenskap*, 260-275. Redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Kværne, Per og Vogt, Kari. *Religionsleksikon: Religion og religiøse bevegelser i vår tid*. Med bidrag av Bente Groth og Per Bjørn Halvorsen. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag, 2002.
- Kugel, Christiane E. "Popular devotion in Spain: Living (lasting) traditions between continuity and change in a modernizing society". I *Folk religion: Continuity and change: Papers given at a symposium of the Commission of Folk Religion in Portugal*, 269-277. Portugal: Instituto de Sociologia e Etnologia das Religiões -Universidade Nova de Lisboa, 1999.
- Matlary, Janne Haaland. "Skal kirken tjene sin menighet eller fornorske den?" I *St. Olav* 100, (1988): 8-9.
- Russel T. McCutcheon, Russel T. "Introduction". I *The Insider/Outsider Problem in the Study of Religion: a Reader*, 15-22. Redigert av Russell T. McCutcheon. London and New York: Cassell, 1999.
- Mercado, Leonardo N. *Applied Filipino Philosophy*. Tacloban City: Divine Word University Publications, 1977.
- "Migrants are missionaries, but migration needs special concern". I *Broen* 35 (1994): 11.
- Morelos, Carmelo D. F. D.D "Pastoral letter on Filipino Migrant Workers". I *Broen* 36 (1995): 23.
- Müller, Erwin. "Inntrykk fra Filippinene". I *St. Olav* 7 (1995):7-8.
- Natvig, Richard Johan. "Religionsvitenskapelig feltarbeid". I *Metode i religionsvitenskap*, 203-221. Redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.

- New Catholic Encyclopedia*. 9.bd. Washington D.C: Thomson Gale, 2003.
- New Catholic Encyclopedia*. 10.bd. Washington D.C: Thomson Gale, 2003.
- New Catholic Encyclopaedia*. 1.bd. Washington D.C: Thomson Gale, 2003.
- Neuner, Josef S.J. "Hva dreier det seg egentlig om?" I *St. Olav* 110 (1998): 9-11.
- Nilsen, Finn Sivert. *Nærmere kommer du ikke... :Håndbok i antropologisk feltarbeid*. Bergen: Fagbokforlaget, 1996.
- "Nytt fra Filippinene". I *Broen* 31 (1990): 20.
- Pachau, Lalsangkima. *Ethnic Identity and Christianity: A Socio-Historical and missiological Study of Christianity in Northeast India with Special Reference to Mizoram*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2002.
- Patfoort, Thomas. "Liturgi i forandring". I *Kirke i oppbrudd: Essays om den katolske kirke i dag*, 84-94. Oslo: St. Olav Forlag, 1973.
- "Paven i Øst-asia". I *St. Olav* 93 (1981):2-3.
- Pethupillai, Iruthayanathan. "Fjernkulturell prest i norsk menighet". I *St. Olav* 112 (2000): 22-23.
- Preston, Nora Stene. "Engler i platåsko. Religiøs sosialisering av koptisk-ortodokse barn i London". Doktorgradsavhandling i religionshistorie, Universitetet i Oslo, 2004/2005.
- Pripp, Oscar. "Reflektion och etikk". I *Etnologiskt fältarbete*, 41-53. Redigert av Lars Kaijser og Magnus Öhlander. Lund: Studentlitteratur, 1999.
- Repstad, Pål. *Religiøst liv i det moderne Norge: Et sosiologisk kart*. 2.utg. Kristiansand: Høyskoleforlaget, 2000.
- Roces, Alfredo og Roces, Grace. *Culture Shock!Philippines*. Singapore: Times Books International, 2001.
- Rosmer, Tilde. "Bedre føre var.. om det å forberede seg til feltarbeid". I *Kulturvitenskap i felt: Metodiske og pedagogiske erfaringer*, 49-71. Redigert av Anders Gustavsson. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Schumacher, John N. S.J. *Readings in Philippines Church history*. Quezon city: Loyola School of Theology Ateneo de Manila University, 1979.
- Smart, Ninian. "Tradition, retrospective perception, nationalism and modernism". I *religion, modernity and postmodernity*, 79-87. Redigert av Paul Heelas. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1998.
- Song, Miri. *Choosing Ethnic identity*. Cambridge: Polity Press, 2003.

- ”St. Olav Kirke i Oslo 150 år. Biskop Bernt Eidsvigs preken ved festemessen 24.august 2006”. I *St. Olav* 118 (2006):16.
- St. Olav 118 (2006):15-16.
- Steinberg, David Joel. *The Philippines: A singular and A Plural Place*. Boulder, Colorado: Westview Press, 1982.
- Stensvold, Anne. ”Religiøs pluralisme”. I *Norges religionshistorie*, 474-490. Redigert av Arne Bugge Amundsen. Oslo: Universitetsforlaget, 2005.
- Stewart, Charles og Shaw, Rosalind. ”Introduction: problematizing syncretism”. I *Syncretism/Anti-Syncretism: The politics of Religious Synthesis*, 45-64. Redigert av Charles Stewart og Rosalind Shaw. London/New York: Routledge, 1994.
- Schwarz, Berthold. *Philippines*. 3.utgave Munchen: Nelles Verlag GmbH, 2000.
- Sørensen, Øystein. ”Nasjon og nasjonalisme”. I *Flerkulturell forståelse*, 108-121. Redigert av Thomas Hylland Eriksen. Otta: Tano Aschehoug, 2000.
- Tafjord, Bjørn Ola. ”Refleksjoner kring refleksivitet”. I *Metode i religionsvitenskap*, 243-259. Redigert av Siv Ellen Kraft og Richard J. Natvig. Oslo: Pax Forlag A/S, 2006.
- Tande, Claes. ”Bayanihan – Halina’t Magtulangan: Filippinere i Norge”. I *Broen* 30 (1989):13-14).
- Tande, Claes. ”150 års norsk katolsk kirkehistorie: en kronologi”. I *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, 471-477. Redigert. av John W.Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Tande, Claes. ”Statistikker”. I *Den katolske kirke i Norge: Fra kristningen til i dag*, 471-477. Redigert. av John W.Gran, Erik Gunnes, Lars Roar Langslet. Oslo: Aschehoug, 1993.
- Thagesen, Alf Bent. *Turen går til Filippinene*. København: Politikens Forlag A/S, 2005.
- Tjørholm, Ola. ”Uten Det annet Vatikankonsil, en kirke på sotteseng”. I *St.Olav* 118 (2006):10-11.
- Torre, Edicio de la SVD. ”Philippines”. I *Living Theology in Asia*, 89-97. Redigert av John C. England. London.: SCM Press Ltd, 1981.
- ”Trossamfunn viktig i flyktningmottaket”. I *Broen* 29 (1988):14.
- ”Våre nye trosfeller”. I *St. Olav* 92 (1980):10-11.
- Wiegele, Katharine L. *Investing in Miracles -El Shaddai and the Transformation of Popular Catholicism in the Philippines*. Honolulu: University of Hawai’i Press, 2005.

Wolf, Eric. "The virgin of Guadalupe: A Mexican national symbol". I *Reader in comparative religion: An anthropological approach* (Fourth Edition), 112-115. Redigert av William A. Lessa og Evon Z. Vogt. New York: Haper Collins Publishers, 1979.

Elektroniske kilder

Couples for Christ and PCP II. CFC Council. Publisert 03.01.2006.
http://www.cfcglobal.org.ph/pastoral_docs/docs_pdf/CFC_and_PCP_II.pdf (Oppsøkt 30.05.2007).

Couples for Christ. Couples for Christ Global Mission Foundation. Publisert 1999-2006.
<http://www.cfcglobal.org.ph/aboutus/introduction.htm> (Oppsøkt 30. 05).

Filippinsk sjelesørger til Oslo. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 10.05. 1999.
<http://www.katolsk.no/nyheter/1999/05/n990519c.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Folkemengde, etter norsk/utenlandsk statsborgerskap og innvandrerbefolkningens landbakgrunn. 1. januar 2006. Statistisk sentralbyrå. Publisert 01.01.2006.
<http://www.ssb.no/innvbef/tab-2006-05-11-08.html> (Oppsøkt 31.05.2006).

Innvandrerbefolkningen og personer med annen innvandringsbakgrunn, etter landbakgrunn og kjønn. 1. januar 2006. Statistisk sentralbyrå. Publisert 18.05. 2006.
<http://www.ssb.no/innvbef/tab-2006-05-11-05.html> (Oppsøkt 30.05.2007).

Jomfru Marias dronningverdighet. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 28.02.2007.
<http://www.katolsk.no/biografi/aug22.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Kardinal Sin er død. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 27.06.2005.
<http://www.katolsk.no/nyheter/2005/06/27-0001.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Marianito Dondoyano, Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 07.03.2003.
<http://www.katolsk.no/home/mdondoyano> (Oppsøkt 30.05.2007).

Messer i St. Olav, etter språk. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 19.02.2003.
<http://www.katolsk.no/okb/Oslo/Olav/stats/sprak.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Sinulog festival. Wikipedia Foundation. Publisert 27.05.2007.
http://en.wikipedia.org/wiki/Sinulog_festival (Oppsøkt 30.05.2007).

Tande, Claes. *Katolikker i Norge, etter fødeland*. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 12.08.04. <http://www.katolsk.no/norge/n2004.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Tande, Claes. *Menighetsstatistikk*. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 06.12.2005.
<http://www.katolsk.no/norge/stats.htm#Kommentarer2003> (Oppsøkt 30.05.2007).

Tande, Claes. Registrerte katolikker i St. Olav Domkirkes menighet etter fødeland. Oslo Katolske Bispedømme. Publisert 25.03.2004.
<http://www.katolsk.no/okb//Oslo/Olav/stats/stats.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

The 1987 Constitution of the Republic of the Philippines. Publisert 09.2001.
<http://www.ldb.org/philcon/preamb.htm> (Oppsøkt 30.05 2007).

the Philippines: Santo Niño. The Utrecht Faculty of Education.
<http://www.philippines.hvu.nl/cebu5.htm> (Oppsøkt 01.05.2007).

the Philippines: Flores de Mayo & Santa Cruzan. The Utrecht Faculty of Education.
<http://www.philippines.hvu.nl/culture2.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

the Philippines: Procession of the Black Nazarene. The Utrecht Faculty of Education.
<http://www.philippines.hvu.nl/culture4.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

the Philippines: Sinulog in honor of Santo Niño. The Utrecht Faculty of Education.
<http://www.philippines.hvu.nl/culture5.htm> (Oppsøkt 30.05.2007).

Utdanningsstatistikk, Innvandrernes utdanningsnivå, per 1.oktober 2001. Statistisk sentralbyrå. Publisert 01.10.2001. <http://www.ssb.no/emner/04/01/utinnv/main.html>
(Oppsøkt 31.05.2006)

Vedlegg

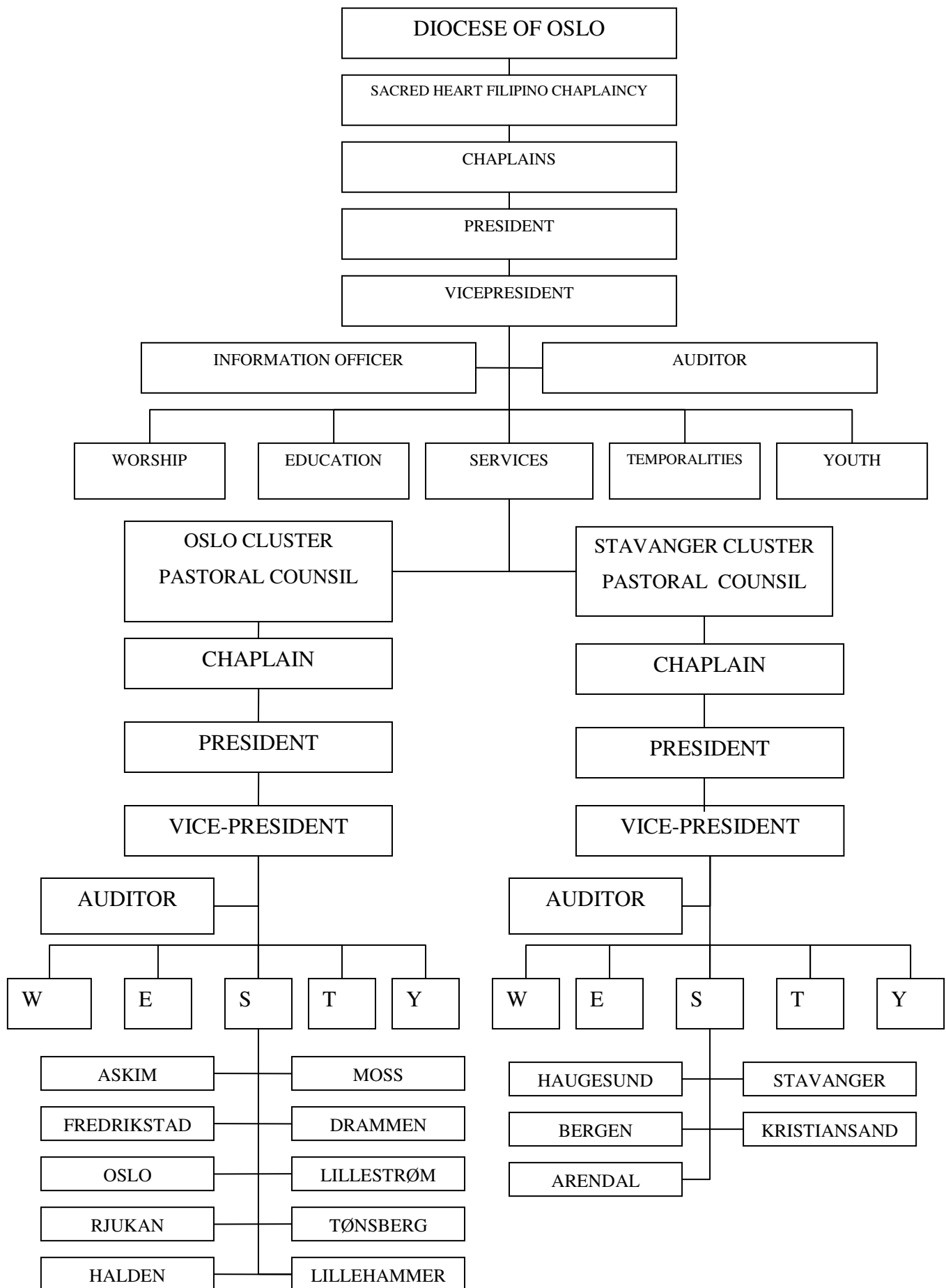
Vedlegg 1 Kart over Filippinene

De fleste filippinere i St. Olav menighet kommer fra området rundt Manila og den nordlige delen av Filippinene som heter Luzon. En del kommer fra området rundt Cebu, som ligger i den midtre delen av Filippinene. Mange filippinere i St. Olav menighet er også fra ulike steder mellom Manila og Cebu. Kartet over Filippinene er hentet fra internettsiden *About.com:Geography*, publisert av About i 2007, en del av The New Yourk Times Company. Internettadressen er <http://geography.about.com/library/cia/blcphilippines.htm> og ble oppsøkt 15.06.2007.



Vedlegg 2 Organisasjonskart over Sacred Heart Filipino Chaplaincy

Sacred Heart Filipino Chaplaincy er i Oslo Katolske Bispedømme delt inn i to hovedsentra, henholdsvis Oslo og Stavanger. Virksomheten til Sacred Heart Filipino Chaplaincy oppsummeres i "worship", "education", "services", "temporalities" og "youth", forkortet til W, E, S, T, Y i de nederste boksene. Filippinere har dannet egne grupper i tilknytning til de katolske menighetene i de norske byene som står oppført. Organisasjonskartet er gjengitt etter opprinnelig modell som ble trykket i *Newsletter* 10 fra 2005.



Vedlegg 3 Novenaskjema til Flores de Mayo/Santacruzán

NOVENA: May 15-23, 2003

Every 5:00 PM at St. Olav Church (*please bring flowers*)

Day	Date	Group	Coordinator
Thursday	15/5	Hermana & Hermano 2003	
Friday	16/5	Ungdom Filippinske Katolikker (UFK)	
Saturday	17/5	Charismatic Community	
Sunday	18/5	Pampanga Group	
Monday	19/5	Visayan group	
Tuesday	20/5	Cavite group	
Wednesday	21/5	CFC (Couples for Christ	
Thursday	22/5	English choir	
Friday	23/5	Previous Hermanas & Hermanos	

Vedlegg 3 er et eksempel på det jeg omtaler som “Novenaskjema” i kapittel 5. Navnet på ”coordinator” eller kontaktpersonene er fjernet for å ivareta anonymiseringen. ”Novenaskjemaet” er fått på e-post av søster Agnes Ofelia Simbillo CB.